

Multicultural
Independent
Natural
Interactive
Eikos
Network

M.I.N.I.O.N.

Multicultural Independent Natural Interactive Oikos Network

Σχεδιάζοντας ένα σύγχρονο αστικό καταφύγιο στο κέντρο της Αθήνας

Διπλωματική εργασία

Ελένη Καραμπίνα
Δώρα Μπουντιούκου
Επιβλέπουσα: Έβελυν Γαβρήλου
Σύμβουλος: Ασπασώ Κουζούπη

Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών
Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Ιούλιος 2021

Ευχαριστούμε πολύ την επιβλέπουσα καθηγήτριά μας Έβελυν Γαβρήλου, την Ασπασία Κουζούπη για την μεγάλη βοήθεια και υπομονή της, τις όμορφες σκέψεις και ιδέες που καθοδήγησαν σημαντικά την εργασία μας, τον Ρωμανό Ιωαννίδη για τις πολύτιμες συμβουλές του και τέλος τους φίλους μας, τις οικογένειες μας και όλους όσους μας στήριξαν κατά τη διάρκεια εκπόνησης της διπλωματικής μας εργασίας.

Για να σκεφτεί κανείς για εναλλακτικές δυνατότητες, χρειάζονται ουτοπίες- ως αναζήτηση ενός τόπου που δεν υπάρχει ακόμα και όχι ενός τόπου που δεν είναι δυνατόν να υπάρξει. Γιατί να μην αντιτάξουμε εφήμερες πόλεις στην αιώνια πόλη και κινούμενες κεντρικότητες στα μόνιμα κέντρα;

Henri Lefebvre, 1980

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

01

ΤΟ ΚΕΝΤΡΟ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ

Ο Τόπος του «Άλλου» 16

Les Grands Voisins 20

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

12

02

ΑΝΘΕΚΤΙΚΕΣ ΠΟΛΕΙΣ

Αστικές Δραστηριότητες 24

Η ανταλλαγή της γνώσης 26

Βιοποικιλότητα 28

Το παράδειγμα της Βαρκελώνης 30

Αστικοί κήποι στην Αθήνα 34

Μετάβαση σε μια κυκλική οικονομία 38

03

ΕΝΑ ΣΥΓΧΡΟΝΟ ΑΣΤΙΚΟ ΚΑΤΑΦΥΓΙΟ

Τι είναι το καταφύγιο; 42

Αναζήτηση τοποθεσίας - ΟΜΟΝΟΙΑ 46

Αναζήτηση οικοπέδου - MINION 52

04

ΑΝΑΛΥΣΗ

Ανάλυση Ιδέας 60

Ανάλυση περιοχής 64

Συνεντεύξεις 76

05

ΣΧΕΔΙΑΣΤΙΚΗ ΠΡΟΤΑΣΗ

Υφιστάμενη κατάσταση 86

Συνθετικά εργαλεία 88

Διαγράμματα 92

Κατόψεις 102

Κατάλογος καλλιεργειών 134

Τομές 142

Όψεις 154

Φωτορεαλιστικές απεικονίσεις 166

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

180

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ζώντας το μεγαλύτερο μέρος της ζωής μας στην Αθήνα, βλέπουμε τον χαρακτήρα της πόλης να αλλάζει με την πάροδο του χρόνου και κυρίως το κέντρο της. Έννοιες και όροι όπως το gentrification, η μετανάστευση, η περιθωριοποίηση, ο κοινός τόπος, η κλιματική αλλαγή, η επάρκεια φυσικών πόρων και η βιωσιμότητα στις σύγχρονες πόλεις μας απασχόλησαν καθ'όλη τη διάρκεια της διπλωματικής μας εργασίας. Έτσι, το εγχείρημά μας βασίζεται σε μία πρόταση επέμβασης σε ένα υπάρχον αστικό απόθεμα του κέντρου της Αθήνας και επιχειρεί να λειτουργήσει ως κτίριο αφητηρία για τη δημιουργία επιπλέον παρόμοιων δομών που θα αποτελέσουν ένα δίκτυο κοινωνικής αλληλεγγύης και βελτίωσης της ποιότητας της ζωής στην πόλη με οικολογικό χαρακτήρα. Η παρούσα διπλωματική εργασία αφορά την αναβίωση του εγκαταλελειμμένου εμπορικού κέντρου MINION. Προτείνοντας έναν κοινό χώρο που λειτουργεί ως ένα σύγχρονο αστικό καταφύγιο, θέλουμε να δημιουργήσουμε ένα χώρο ελεύθερης έκφρασης, δημιουργικής απασχόλησης, εκπαίδευσης και επαγγελματικής κατάρτισης όλων των ηλικιακών και κοινωνικών ομάδων. Τοποθετούμενες κριτικά ως προς τους όρους της αστικοποίησης και της αστικής ταυτότητας στοχεύουμε στην ενίσχυση της κοινωνικής και οικολογικής συνείδησης. Δίνεται έμφαση σε δημιουργικές λύσεις για την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή και στην εφαρμογή μιας κυκλικής οικονομίας.

ABSTRACT

Living the majority of our lives in Athens, we observe the character of the city and especially its center, changing over time. Words and terms such as gentrification, immigration, marginalization, common ground, climate change, adequacy of natural resources and sustainability in modern cities have occupied us throughout our dissertation. Thus, our project is based on a proposal for intervention in of an existing urban stock in the center of Athens. This will attempt to function as a starting point for the creation of additional similar structures which by forming a network of social solidarity will improve the quality of urban life with an ecological mindset. This dissertation concerns the revival of the abandoned MINION shopping center. By proposing a common space that functions as a modern urban refuge, we aim to create an area of free expression, creative employment, education and vocational training inclusive for all age and social groups. While maintaining a critical lens towards the terms of urbanization and urban identity, we aspire to reinforce social and ecological consciousness. Emphasis is placed on creative solutions for adapting to climate change and implementing a circular economy.

Εισαγωγή

Αφετηρία για μία προσέγγιση της έννοιας του χώρου και της υπόστασής του ως χωρικότητας είναι η αναγνώριση ότι ο χώρος δεν είναι κάτι έξω από την κοινωνία, κάτι που περιμένει να ανακαλυφθεί κάπου εκεί, αλλά ότι ο χώρος παράγεται από την κοινωνία, εμπεριέχει τις και εμπεριέχεται στις κοινωνικές σχέσεις και γι αυτό είναι βαθύτατα πολιτικός. Παρακάτω δίνονται τρεις πιθανές ερμηνείες αυτού του όρου:

(α) ο χώρος ως ευκλείδειος, υλικός, φυσικός χώρος, με συγκεκριμένες γεωμετρίες, αποστάσεις, φυσικά χαρακτηριστικά, όρια κ.λπ. Είναι ο χώρος της φυσικής γεωγραφίας και της απόλυτης γεωγραφικής θέσης με συντεταγμένες, του κατασκευασμένου περιβάλλοντος, οριζόμενος από συγκεκριμένες φυσικές διεργασίες και συγκεκριμένες κοινωνικές διαδικασίες και συγκρούσεις. Είναι ο χώρος της εμπειρίας, με πόλεις, κτίρια, βουνά, και ποτάμια, με τοπογραφικούς χάρτες, με επιφάνειες που παράγουν υπερκέρδη, εκεί όπου υφίσταται η εδαφική επικράτεια μιας εξουσίας, με συστήματα μεταφορών και ροών, με συγκεντρώσεις και διασπορές, με διαμαρτυρίες, καταλήψεις και αγώνες.

(β) ο χώρος ως πεδίο άυλων σχέσεων, ο σχεσιακός χώρος μεταξύ ατόμων και ομάδων, ο χώρος διανοητικής σύλληψης. Είναι η σχετική γεωγραφική θέση, το πεδίο επιρροής μιας πόλης, οι θεματικοί χάρτες, οι αγορές προϊόντων και υπηρεσιών, τα πεδία άσκησης πολιτικής, η αίσθηση/επιβολή της εδαφοκυριαρχίας (territoriality), ο επιτηρούμενος χώρος, η «κμηδένιση του χώρου από το χρόνο» κατά τον Karl Marx, οι γεωπολιτικές σχέσεις, η εν- τοπισμένη γνώση (situated knowledge), η επιβολή του χώρο-κοινωνικού αποκλεισμού ή εγκλεισμού, οι χώροι εξουσίας του Michel Foucault, οι χώροι εξαιρέσης του Giorgio Agamben.

(γ) ο χώρος ως αναπαραστάσεις, ως φαντασιώσεις και ως συμβολισμοί, ο βιωμένος χώρος του καθενός και της καθεμιάς. Είναι ο χώρος της μνήμης και των οραμάτων που «κατασκευάζουν» χώρους, οι λογοτεχνικές μεταφορές και τα λογοτεχνικά τοπία, η ζωγραφική και οι φωτογραφικές απεικονίσεις χώρων, η ηγεμονία της εξουσίας χωρίς άμεση επιβολή, ο χώρος των οικουμενικών δικαιωμάτων, ο «χώρος της Αριστεράς», οι συμβολισμοί φυσικών χώρων (πχ στις βιβλιοθήκες κάνουμε αυτόματα ησυχία, στις χριστιανικές εκκλησίες οι θρήσκοι κάνουν το σταυρό τους, στα τζαμιά βγάζουν τα παπούτσια), τα βιώματα ευχαρίστησης, αποκλεισμού/ εγκλεισμού, δυσφορίας, οι γεωγραφικές φαντασίες.

Έτσι, οι κοινωνίες μέσω συγκεκριμένων, συχνά συγκρουσιακών σχέσεων δημιουργούν όχι μόνο την ιστορία τους αλλά και τους χώρους τους, σε συνθήκες όμως που δεν έχουν επιλέξει οι ίδιες.

Ως κοινωνικό προϊόν και ο ίδιος ο χώρος οργανώνει την κοινωνική ζωή σε πολλαπλά επίπεδα κυριαρχίας και υποτέλειας, κέντρα και περιφέρειες. Στο έργο του Henri Lefebvre, η περιφέρεια έχει διάφορες σημασίες, με όχι απόλυτα προσδιορισμένα όρια. Σε ένα επίπεδο σημαίνει τις λεγόμενες υπανάπτυκτες χώρες ή περιφέρειες μέσα στις καπιταλιστικές χώρες. Σε ένα άλλο επίπεδο αποτελεί αναφορά στο διεθνές προλεταριάτο, που το ξεχωρίζει από την εργατική τάξη. Σε ένα τρίτο επίπεδο σημαίνει τις αστικές περιφέρειες (τους κατοίκους συγκροτημάτων κοινωνικής κατοικίας ή/και αυθαιρέτων) ή τις κοινωνικές περιφέρειες: τους νέους, τις γυναίκες, τους ομοφυλόφιλους, τους «πρελούς», τους ναρκομανείς- όλες τις κοινωνικές ομάδες που η κεντρική εξουσία απομονώνει σε νοητικές, κοινωνικές και γεωγραφικές παρυφές και τις περιθωριοποιεί. Αυτές, μαζί με την εργατική τάξη, μπορούν να αποτελέσουν τα υποκείμενα της αλλαγής προς μια διαφορετική κοινωνία.

Η κοινωνική αυτή αλλαγή δεν μπορεί παρά να ενσωματώνει όλα τα δικαιώματα των ατόμων και ιδιαίτερα στη διαφορά, δηλαδή στο δικαίωμα να μην ταξινομείται/

τοποθετείται κανείς σε κατηγορίες που συγκροτούνται από τις ομοιογενοποιητικές δυνάμεις του καπιταλισμού με αποκλειστικό σκοπό την περιθωριοποίηση και το δικαίωμα στην πόλη, δηλαδή το δικαίωμα να μην απομονώνεται κανείς σε χώρους που έχουν παραχθεί με αποκλειστικό στόχο την κοινωνική διάκριση.¹

Σε ένα γνωστό κείμενο του 1885, το «Πώς πρέπει να είναι η γεωγραφία», ο Peter Kropotkin υποστηρίζει ότι η γεωγραφία (περισσότερο από την ιστορία) είναι η ιδανική επιστήμη για να προωθήσει την αμοιβαία εκτίμηση μεταξύ λαών και κρατών. Η γνώση για το χώρο και τον πολιτισμό των «άλλων» αυξάνει τη δυνατότητα ουσιαστικής επικοινωνίας, αποδοχής και συνεργασίας και καταλήγει πως η γεωγραφία πρέπει να μας διδάσκει, από τα πρώτα παιδικά μας χρόνια, ότι είμαστε όλοι αδέρφια, ανεξάρτητα από εθνικότητα, χρώμα και φυλή.²

Κατά τον Fernand Braudel η Μεσόγειος δεν είναι απλά εκεί ως φυσικός χώρος, είναι μία ευρύτερη κοσμο-οικονομία η οποία υπακούει σε μια γεωγραφική κατανομή της εργασίας που ενσωματώνει με άνισο τρόπο άτομα, ομάδες, περιοχές και τρόπους παραγωγής, ένας απόλυτος και νοητός χώρος, μια κατασκευή αλλά και μια αναπαραστάση. Αυτή είναι μια δυναμική ανάγνωση των οικολογικών, κοινωνικών και οικονομικών χαρακτηριστικών η οποία βασίζεται σε μια τριμερή διαλεκτική: (α) την καθημερινή ζωή, δηλαδή όσα συμβαίνουν σε τοπικό επίπεδο, (β) τη σφαίρα των ανταλλαγών σε τοπικό αλλά και περιφερειακό- διεθνές επίπεδο και (γ) τα καπιταλιστικά μονοπώλια της κοσμο-οικονομίας και τους περιορισμούς που θέτουν και στα τρία επίπεδα. Αυτή η τριμερής διαλεκτική, υφίσταται ήδη από τον 15ο αιώνα και αναπαράγεται συγκρουσιακά, κυρίως ως αντίθεση μεταξύ των δύο πρώτων και του τρίτου επιπέδου. Ο Braudel στη Μεσόγειο εντοπίζει την καθοριστική σημασία των πόλεων για την οργάνωση της κοσμο-οικονομίας, εισάγοντας πρώιμα την έννοια των παγκόσμιων μητροπόλεων. Οι πόλεις φτιάχνουν την ύπαιθρο και όχι η ύπαιθρος τις πόλεις. Οι πόλεις όμως δεν μπορούν να συντηρηθούν από μόνες τους, έχουν ανάγκη από μία εδαφική οικονομία, η οποία είναι συγχρόνως περιφερειακή και διεθνής.³

1
Στοά Atrium,
είσοδος από
Ιπποκράτους,
Χαριλάου
Τρικούπη και
Πανεπιστημίου,
2021

1 Βαίου-Χατζημιχάλη Ντίνα, Χατζημιχάλης Κωστής, *Ο Χώρος στην Αριστερή σκέψη*, εκδ. Νήσος, Αθήνα, 2012
2 Peter Kropotkin (1885), *What Geography Ought to Be*, Anarchy Archives, online
3 Βαίου-Χατζημιχάλη Ντίνα, Χατζημιχάλης Κωστής, *Ο Χώρος στην Αριστερή σκέψη*, ό.π.

2
Omonoia lovers,
 Μιχαήλ
 Τσαβίδης,
 2021

Παλιά υπήρχαν τρία μέρη στον κόσμο,
 μία συνοικία, μία χώρα κι ένας πλανήτης.
 Πήγαιναν στην Ανάσταση, είχαν όλοι
 φωτογένεια, έβγαζαν κάτι λάμπεις,
 φίλαγαν σταυρωτά ο ένας τον άλλον μέσα
 στα πυροτεχνήματα. Μετά αποκαλύφθηκε
 η αλήθεια και τα ψέματα απέκτησαν
 φωτογένεια σε διάφορα θέρετρα.

Χρήστος Βακαλόπουλος,
 Η Γραμμή του Ορίζοντος, 1991

01

Ο Τόπος του «Άλλου»

Κατά τα πρώτα σαράντα περίπου μεταπολεμικά χρόνια, το κέντρο της Αθήνας, άκμασε, πύκνωσε, άλλαξε αισθητικά και λειτουργικά, αποτελώντας όμως πάντοτε τον ομφαλό της οικονομικής και πολιτιστικής ζωής της μητρόπολης. Την ακμή του ακολούθησε μια περίοδος παρακμής, με αυξανόμενη ένταση κατά τα τελευταία τριάντα περίπου χρόνια. Η υψηλή πυκνότητα του κέντρου σε συνδυασμό με την αύξηση της αυτοκίνησης και την έλλειψη αποτελεσματικών δικτύων μέσων μαζικής μεταφοράς, ιδιαίτερα πριν από την κατασκευή του μετρό, καθώς και η εντεινόμενη υποβάθμιση του περιβάλλοντος, δημιούργησαν συνθήκες εξόδου του πληθυσμού και απομάκρυνσης πολλών δραστηριοτήτων από αυτό. Η αυξανόμενη οικονομική ευμάρεια και η υιοθέτηση νέων τρόπων ζωής και καταναλωτικών προτύπων, οδήγησαν ένα μέρος του πληθυσμού της Αθήνας στην αναζήτηση νέων σκηνών, στην περιφέρεια της πόλης, όπου θα εξέφραζαν καλύτερα τις νέες αξίες και τα πρότυπα της κοινωνίας. Η αναπόφευκτη, αλλά ίσως υπερβολική και απρογραμματίστη επέκταση του μητροπολιτικού συγκροτήματος, συνοδεύτηκε και από τη δημιουργία περιφερειακών εμπορικών αγορών και εμπορικών κέντρων, που αποδυνάμωσαν το παραδοσιακό εμπορικό κέντρο της Αθήνας. Ο πληθυσμός της, πρόσφατα αστικοποιημένος, δεν διέθετε συλλογική μνήμη, αξίες και συνείδηση αστικού πολιτισμού, και πιθανότατα δεν ήταν σε θέση να διατηρήσει έναν ενεργητικό διάλογο με το παρελθόν της πόλης.⁴

Από την αρχή της δεκαετίας του 1990, άρχισε να μεταβάλλεται και η εθνοπολιτισμική του φυσιογνωμία, καθώς οι σχετικά χαμηλές τιμές ενοικίου κατέστησαν το υποβαθμισμένο αυτό οικιστικό απόθεμα προνομιακό τόπο εγκατάστασης των μεταναστευτικών ομάδων, δεδομένου ότι δεν υπήρχε άλλη προσιτή στεγαστική διέξοδος και η μεταναστευτική πολιτική συνίστατο σε ένα γενικό *laissez-faire* (οικονομική φιλοσοφία του καπιταλισμού της ελεύθερης αγοράς που αντιτίθεται στην κρατική παρέμβαση) που αφορούσε και το ζήτημα της στέγασής τους.

Η προετοιμασία και η διεξαγωγή των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004 υπήρξε αντίστροφη διαδικασία, που ανέδειξε ορισμένες από τις δυνατότητες ανάπτυξης, αξιοποίησης και επένδυσης στο κέντρο. Δημιουργήθηκε, έτσι, η εντύπωση ότι το κέντρο μπορεί να «αναγεννηθεί» και να αποτελέσει πόλο έλξης για επισκέπτες-τουρίστες, αλλά και για νέους κατοίκους, οι οποίοι θα το επέλεγαν για να ζήσουν εκεί –και δεν θα ήταν απλώς όσοι δεν είχαν τη δυνατότητα να το εγκαταλείψουν και να εγκατασταθούν κάπου αλλού. Η εντύπωση αυτή ενισχύθηκε και από τις προσλαμβάνουσες παραστάσεις από άλλες πόλεις όπου το κέντρο «αναγεννήθηκε», έστω και αν η προϊστορία και οι συνθήκες μέσα στις οποίες πραγματοποιήθηκαν οι σχετικές διαδικασίες διέφεραν ριζικά από εκείνες της Αθήνας. Τελικώς, οι επενδύσεις που έγιναν είτε σε ξενοδοχειακές και άλλες μονάδες, είτε σε μετακίνηση της κατοικίας στο κέντρο από μεμονωμένα νοικοκυριά, δεν μπόρεσαν να αντιστρέψουν το κλίμα, το οποίο μοιάζει να επιδεινώθηκε σημαντικά με την οικονομική κρίση.

Ο δημόσιος διάλογος σήμερα κυριαρχείται, σε μεγάλο βαθμό, από το λόγο περί «κατάντιας» του κεντρικότερου –και συμβολικά φορτισμένου– χώρου της πόλης, ο οποίος θα μπορούσε να αποτελεί στοιχείο έλξης και πλουτοπαραγωγικό πόρο. Ο λόγος αυτός συμπληρώνεται από αιτιάσεις περί ανομίας, εγκληματικότητας και ανασφάλειας που προβληματίζουν τους υφιστάμενους κατοίκους και αποτρέπουν την εγκατάσταση νέων κατοίκων στο κέντρο. Απλουστεύει έτσι το πρόβλημα, επικεντρώνοντας σε μία από τις εκφάνσεις του, δηλαδή στη συγκέντρωση μεταναστών,

την οποία άλλοτε υπονοεί και άλλοτε καθιστά ρητά ως γενεσιουργό αιτία των υπόλοιπων προβλημάτων (εγκληματικότητα, υγειονομικοί κίνδυνοι, απωθητική εικόνα, απαξίωση του οικιστικού αποθέματος κ.λπ.). Στο βαθμό που ο λόγος αυτός γίνεται κυρίαρχος, απλουστεύεται τελικά και η ενδεδειγμένη λύση είναι περισσότερη αστυνόμευση και εκδίωξη των μεταναστών.⁵

Το 2018 σημειώθηκαν διεθνώς μετακινήσεις 1,4 δισεκατομμυρίων τουριστών. Αυτοί οι άνθρωποι ταξιδεύουν ελεύθερα στον κόσμο και προσθέτουν 1,7 τρισεκατομμύρια δολάρια, στην παγκόσμια οικονομία και ως εκ τούτου καλωσορίζονται με χαρά. Ταυτόχρονα, 71 εκατομμύρια άνθρωποι εκτοπίζονται βίαια από τα σπίτια τους. Το 2018 μόνο η Γερμανία ξόδεψε 8,0 δισεκατομμύρια ευρώ σε μέτρα για τη διατήρηση των μεταναστών εκτός ΕΕ.⁶

3
Do You Hear the People Sing?,
Crimson / Hugo Corbett, Bi-City Biennale of Urbanism/ Architecture in Shenzhen, China, 2015 - 2016

5 Θωμάς Μαλούτας, Γιώργος Κανδύλης, Μιχάλης Πέτρου, Νίκος Σουλιώτης, *Το κέντρο της Αθήνας ως πολιτικό διακύβευμα*, εκδ. Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, Αθήνα, 2013

6 Theo Deutinger, *Ημερίδα Αρχιτεκτονική και Πολιτισμός της Μετανάστευσης*, Ελληνικό Ινστιτούτο Αρχιτεκτονικής, Embassy of the Kingdom of Netherlands, online, 2019

Ο τρόπος με τον οποίο οι ευρωπαϊκές χώρες αντιμετώπισαν την πρόσφατη προσφυγική κρίση και τις τοποθεσίες στέγασης των προσφύγων αποκαλύπτει ένα ευρύτερο πρόβλημα σχετικά με την ευελιξία και την ικανότητα απορρόφησης των πόλεων. Η απομόνωση της προσφυγικής κρίσης ως προσωρινή κατάσταση αγνοεί τη μονιμότητα και την κανονικότητα της μετανάστευσης. Οι πόλεις μας καθορίζονται όλο και περισσότερο από τη δυναμική των προσωρινών κατοίκων: ομογενών, προσφύγων, διεθνών φοιτητών και μεταναστών που μετακινούνται μέσα και έξω. Ερώτημα για εμάς αποτελεί το πως οι πόλεις μπορούν να προσαρμοστούν καλύτερα σε ένα φαινόμενο που πάντα διαμόρφωσε και καθόριζε την αστική ανάπτυξη και χωρίς αμφιβολία θα συνεχίσει να το κάνει στο μέλλον.⁷

Η κατάσταση των προσφύγων στην Ελλάδα παρέχει μια αρχιτεκτονική ευκαιρία διερεύνησης της καινοτομίας στον σχεδιασμό ανακούφισης από καταστροφές. Παρατηρώντας την πορώδη, πολυπολιτισμική συμβίωση στα μεγάλα αστικά κέντρα πρέπει να εφαρμοστούν σχεδιαστικές και αρχιτεκτονικές λύσεις για να βοηθήσουν τους περιφραγμένους θύλακες των επαρχιών και να εξαργυρώσουν την αναπόφευκτη μονιμότητα των προβλεπόμενων χρονικών δομών. Το επόμενο ερώτημα που μας απασχολεί είναι αν μπορούν να δημιουργηθούν καταφύγια έκτακτης αλλά και όχι μόνο ανάγκης χρησιμοποιώντας αρχές κυκλικής οικονομίας. Εάν θέλουμε να αλλάξουμε τη συζήτηση για τη μαζική μετανάστευση και να επιτρέψουμε την πραγματική συμβίωση, πρέπει να ελευθερώσουμε και να εμπλουτίσουμε τη γλώσσα μας και να βρούμε νέες λέξεις και καλύτερες μεταφορές. Οι δημαγωγές αυτήν τη στιγμή κυριαρχούν στη συζήτηση, χρησιμοποιώντας όρους όπως «τσουνάμι» και «προσβολή» για να κακοποιήσουν τους πρόσφυγες και να διατάξουν τις απελάσεις και την ανέγερση συνόρων και περιφράξεων. Θα πρέπει να αρχίσουμε να δημιουργούμε αντιπαραθέσεις που αφηγούνται την ιστορία των αλληλεξαρτήσεων μας και να ανοίξουμε το μυαλό και τα σύνορά μας. Ο σχεδιασμός και οι συναφείς τομείς της γνώσης και της εμπειρίας μπορούν να μας βοηθήσουν να προχωρήσουμε πέρα από τον αποδιοπομπαίο τράγο και τη σφαγή, εφευρίσκοντας νέους τρόπους σκέψης και μιλώντας για την ανάγκη μας να ζούμε μαζί.⁸

4
Πεζόδρομος
Δώρου,
Ομόνοια,
2021
5
Βαρβάκειος
Αγορά,
Οδός
Αθηνάς,
2021

7 Michelle Provoost, Ημερίδα Αρχιτεκτονική και Πολιτισμός της Μετανάστευσης, ό.π
8 Ημερίδα Αρχιτεκτονική και Πολιτισμός της Μετανάστευσης, ό.π.

Les Grands Voisins

Χαρακτηριστικό παράδειγμα διαχείρισης αποθέματος και συμβίωσης αποτελεί το *Les Grands Voisins* στο Παρίσι. Πρόκειται για ένα ουτοπικό, υποστηρικτικό και συνεργατικό χωριό που δραστηριοποιείται από το 2015 στο πρώην νοσοκομείο Saint-Vincent-de-Paul σε μία έκταση περίπου 34.000 τετραγωνικών μέτρων στο 14ο διαμέρισμα του Παρισιού. Το project ανοίγει δρόμο για μια νέα οικολογική γειτονιά. Από το 2015 είναι ένα μέρος όπου οι άνθρωποι μπορούν να συναντηθούν, να κάνουν ανταλλαγές και να είναι κοινωνικοί. Κατοικείται από καλλιτέχνες, τεχνίτες, μετανάστες, άνεργους, γυναίκες, άνδρες, νέους και λιγότερο νέους.⁹

Για πέντε χρόνια, αρκετές χιλιάδες άνθρωποι ζουν, εργάζονται και μοιράζονται τους χώρους αυτούς. Βρίσκουν νέους τρόπους να συνυπάρχουν στην πόλη και προσφέρουν νέες μορφές αλληλεγγύης και δημιουργικότητας. Με την εμπειρία που αποκτήθηκε καθίσταται δυνατή η παροχή απαντήσεων για την επίλυση ζητημάτων που είναι εγγενή στις σύγχρονες μητροπόλεις: πώς μπορούμε να καλωσορίσουμε και να στεγάσουμε τους πιο μειονεκτούντες; Πώς να βρει κανείς προσιτές εγκαταστάσεις για να ξεκινήσει τη δραστηριότητά του, όταν η αγορά τις καθιστά απρόσιτες; Ποιες νέες μορφές μπορούν να βρεθούν, για χώρους συναντήσεων, παραγωγής και δημιουργίας, που αφήνουν περιθώρια εθελοντικής και ερασιτεχνικής συμμετοχής; Πώς να προσαρμόσουμε τον τρόπο ζωής μας και να μεταμορφώσουμε τις πόλεις μας, απέναντι σε οικολογικές προκλήσεις;¹⁰

Σχεδιασμένο για να δοκιμάσει έναν νέο συνεργατικό και υποστηρικτικό τρόπο ζωής, αυτό το εγχείρημα είναι πολύ δημοφιλές όχι μόνο στους Παριζιάνους αλλά και στους τουρίστες. Τα διάφορα κτίρια που έχουν σχεδιαστεί για να φιλοξενήσουν διαφορετικές οργανωτικές, κοινωνικές, επιχειρηματικές και πολιτιστικές δραστηριότητες είναι διατεταγμένα σε έναν τεράστιο ανοιχτό χώρο, όπου υπάρχει σάουνα, κοινοτικοί κήποι και γήπεδα. Περιλαμβάνονται επίσης ένα ξενοδοχειακό συγκρότημα για μετανάστες και άτομα που αντιμετωπίζουν δυσκολίες, ένα κάμπινγκ (κλειστό κατά τη διάρκεια του χειμώνα) εξοπλισμένο με σκηνές, μερικά μπαρ και εστιατόρια, ένας κινηματογράφος, εργαστήρια, ατελιέ και χώροι για εργασία και συνεργασία.¹¹

6
Les Grands Voisins,
Ancien hôpital
Saint-Vincent-
de-Paul,
Paris 14ème,
2015-

9 Gabriella Kuruvilla, *A factory of the common good*, Abitare,online, 2018
10 *10 Intentions Transformées En Actes*, Les Grands Voisins, online, 2015
11 Gabriella Kuruvilla, *A factory of the common good*, ό.π.

7
Les Cités obscures.
New artwork for
the first book,
François Schuiten,
Benoît Peeters,
2017

Ποτέ δε θα μπορέσουμε να εξηγήσουμε ή να δικαιώσουμε την πόλη. Η πόλη είναι εδώ. Είναι ο χώρος μας, δεν έχουμε άλλον. Γεννηθήκαμε σε πόλεις. Μεγαλώσαμε σε πόλεις. Σε πόλεις ανασαίνουμε. Οι πόλεις μας ανήκουν. Στην πόλη, είμαστε στο σπίτι μας: η ασφαλτός, το τσιμέντο, οι γριλίες, οι δρόμοι, η μονοτονία των προσώπων των πολυκατοικιών που χάνονται στο βάθος του ορίζοντα - όλα αυτά είναι πράγματα που μπορούν να μας εκπλήξουν ή να μας σκανδαλίσουν.

Perec Georges, *Χορείες Χώρων*, 1974

02

Αστικές Δραστηριότητες

Θέλοντας να σχεδιάσουμε ένα χώρο που απευθύνεται σε «πολλούς», αναρωτηθήκαμε για τις δραστηριότητες που πραγματοποιούνται στους υπαίθριους και δημόσιους χώρους στην πόλη. Έτσι προβήκαμε σε μία πιθανή κατηγοριοποίηση αυτών των δραστηριοτήτων:

(α) Αναγκαίες δραστηριότητες: πηγαίνω στο σχολείο ή τη δουλειά, βγαίνω για ψώνια, περιμένω ένα λεωφορείο ή ένα πρόσωπο. Σε γενικές γραμμές, οι καθημερινές δραστηριότητες και ασχολίες. Επειδή οι δραστηριότητες αυτής της ομάδας είναι αναγκαίες, το αν θα συμβούν ή όχι, πολύ λίγο επηρεάζεται από το υλικό πλαίσιο.

(β) Προαιρετικές δραστηριότητες: κάνω μία βόλτα για καθαρό αέρα, κάθομαι κάπου ή βγαίνω έξω για να απολαύσω τον ήλιο. Δραστηριότητες στις οποίες συμμετέχουμε εάν το επιθυμούμε και εφόσον ο χρόνος και ο τόπος τις καθιστούν εφικτές. Αυτές οι δραστηριότητες πραγματοποιούνται μόνο όταν οι εξωτερικές συνθήκες είναι ευνοϊκές, όταν ο καιρός και ο τόπος το επιτρέπουν. Οι περισσότερες από τις ψυχαγωγικές δραστηριότητες που είναι ιδιαίτερα ευχάριστο να τις πραγματοποιούμε στον υπαίθριο χώρο, ανήκουν σε αυτή την κατηγορία, δηλαδή εξαρτώνται κυρίως από τις υλικές συνθήκες του εξωτερικού περιβάλλοντος. Γι αυτό το λόγο η σχέση αυτή αφορά ιδιαίτερα το φυσικό σχεδιασμό.

Υπαίθριες δραστηριότητες και ποιότητα του υπαίθριου χώρου: όταν οι υπαίθριοι χώροι είναι φτωχοί σε ποιότητα, μόνο οι απολύτως αναγκαίες δραστηριότητες πραγματοποιούνται. Όταν οι υπαίθριοι χώροι είναι υψηλής ποιότητας, οι αναγκαίες δραστηριότητες πραγματοποιούνται με περίπου την ίδια συχνότητα- αν και τείνουν σαφώς να διαρκούν περισσότερο, επειδή οι υλικές συνθήκες είναι καλύτερες. Επιπλέον, όμως, ένα ευρύ φάσμα προαιρετικών δραστηριοτήτων θα συντελεστεί, επειδή ο τόπος και η κατάσταση προσελκύουν τώρα τους ανθρώπους να σταθούν, να καθίσουν, να φάνε, να παίξουν και ούτω καθεξής.

(γ) Κοινωνικές δραστηριότητες: είναι όλες εκείνες οι δραστηριότητες που εξαρτώνται από την παρουσία άλλων ανθρώπων στους δημόσιους χώρους. Οι κοινωνικές δραστηριότητες περιλαμβάνουν το παιχνίδι των παιδιών, τους χαιρετισμούς και τις συνομιλίες, τις ποικίλες συλλογικές δραστηριότητες και, τέλος, την πιο διαδεδομένη κοινωνική δραστηριότητα, τις ουδέτερες επαφές, δηλαδή το να βλέπεις και να ακούς απλώς άλλους ανθρώπους. Αυτές οι δραστηριότητες θα μπορούσαν επίσης, να ονομαστούν «επακόλουθες», επειδή, σχεδόν σε όλες τις περιπτώσεις, προκύπτουν από τις δύο άλλες κατηγορίες δραστηριοτήτων. Οι κοινωνικές δραστηριότητες συμβαίνουν αυθόρμητα, ως άμεση συνέπεια του ότι οι άνθρωποι κινούνται και βρίσκονται στους ίδιους χώρους. Από αυτό προκύπτει ότι οι κοινωνικές δραστηριότητες υποστηρίζονται έμμεσα, όταν υπάρχουν καλύτερες συνθήκες στους δημόσιους χώρους για να λαμβάνουν χώρα οι αναγκαίες και οι προαιρετικές δραστηριότητες.

Η ευκαιρία να δούμε και να ακούσουμε άλλους ανθρώπους, εκτός από πληροφορίες για τον κοινωνικό περίγυρο, μπορεί να μας παρέχει ιδέες και έμπνευση για δράση. Εμπνεόμαστε βλέποντας άλλους σε δράση. Τα παιδιά, για παράδειγμα, βλέπουν άλλα παιδιά να παίζουν και νιώθουν τη λαχτάρα να συμμετάσχουν και αυτά ή παίρνουν ιδέες για νέα παιχνίδια παρατηρώντας άλλα παιδιά ή ενήλικες.¹²

Ο William H. Whyte, στο βιβλίο του «The Social Life of Small Urban Spaces», περιγράφει

τη στενή σχέση που υπάρχει ανάμεσα στα χαρακτηριστικά του αστικού χώρου και στις αστικές δραστηριότητες και τεκμηριώνει πόσο συχνά πολύ απλές παρεμβάσεις μπορούν να βελτιώσουν σημαντικά τη χρήση του αστικού χώρου. Συγκρίσιμα αποτελέσματα έχουν επιτευχθεί σε διάφορα προγράμματα αναπλάσεων, που υλοποιήθηκαν στη Νέα Υόρκη και σε άλλες αμερικανικές πόλεις στο πλαίσιο του «προγράμματος για τους δημόσιους χώρους» («Project for Public Spaces»). Σε περιοχές κατοικίας στην Ευρώπη και στις Ηνωμένες Πολιτείες, τα σχέδια μείωσης της κυκλοφορίας, το καθάρισμα των εσωτερικών αυλών, η διαμόρφωση πάρκων και άλλες συναφείς βελτιώσεις είχαν πολύ σημαντικά και εμφανή αποτελέσματα.¹³

Με περισσότερο από το ήμισυ του παγκόσμιου πληθυσμού να ζει σε πόλεις και προβλεπόμενο αστικό πληθυσμό 60% έως το 2030, το να πετύχουμε να σχεδιάσουμε πιο βιώσιμες και ανθεκτικές πόλεις είναι από τις μεγαλύτερες προκλήσεις για την αστική πολιτική και τον σχεδιασμό στον 21ο αιώνα. Τα αστικά οικοσυστήματα όπως τα πάρκα, τα νεκροταφεία, οι πράσινες στέγες, τα δάση και οι κήποι απεικονίζονται όλο και περισσότερο ως «πράσινη υποδομή», μια μεταφορά που τονίζει το ρόλο των πράσινων χώρων μέσα ή κοντά στο δομημένο περιβάλλον ως πηγές υπηρεσιών οικοσυστήματος (ES).¹⁴

8
Joy II
Omonoia Metro
Station,
Βαγγέλης
Γκραβαρίτης,
2019

Η ανταλλαγή της γνώσης

Λαμβάνοντας υπόψη μας τις τάσεις παγκοσμιοποίησης προς την αστικοποίηση και την επανεγκατάσταση, μπορούμε να διακρίνουμε πώς οι γεωργικές γνώσεις μπορούν να προσαρμοστούν και να εφαρμοστούν μεταξύ των ατόμων που εγκαταστάθηκαν εκ νέου σε άλλα μέρη. Αν και οι γνώσεις αυτές βασίζονται στην πρακτική και μπορεί να χαθούν προσωρινά καθώς οι άνθρωποι υιοθετούν εμπορικές γεωργικές πρακτικές και μεταβαίνουν σε μη γεωργικά μέσα διαβίωσης, είναι ικανές να εμφανιστούν ξανά όταν προκύψουν ενδεχόμενες ευκαιρίες. Παραδείγματα εφαρμογής αυτών των γεωργικών γνώσεων αποκαλύπτονται σε αφηγήσεις από μετανάστες κηπουρούς στη Νέα Υόρκη και από αγρότες που μετεγκαθίστανται στο Sebakwe της Zimababwe. Σε αυτές τις αφηγήσεις, οι κοινότητες βασίζονται στα αποθέματα γνώσεων τους για να ανταποκριθούν στις αλλαγές στο τοπικό τους περιβάλλον. Αυτές οι γνώσεις μπορούν να χρησιμεύσουν ως πηγή ανθεκτικότητας στην κοινότητα, επιτρέποντας στους ανθρώπους να εξασφαλίσουν τα προς το ζην και την ευημερία της κοινότητάς τους, και έτσι να προσαρμοστούν στις περιβαλλοντικές αλλαγές και τον εκτοπισμό.¹⁵

9
Βαρβάκειος
Αγορά,
Οδός Αρμοδίου,
2021

15 Shoul Sava, Marianne Kransy, Keith Tidball, Cryton Zazu, *Agricultural knowledge in urban and resettled communities: Applications to social-ecological resilience and environmental education*, Environmental Education Research, online, 2010

Μελετητές στη διαχείριση φυσικών πόρων και περιβαλλοντικής εκπαίδευσης μιλούν για την αξία των αυτοχθόνων γνώσεων ως τη βάση για πιο ολιστικές, βιώσιμες προσεγγίσεις και για την ένταξη των ανθρώπων στον εκάστοτε τόπο. Τέτοιες γνώσεις με βάση την εμπειρία μπορούν να χρησιμοποιηθούν παράλληλα με την επιστημονική γνώση, η οποία όταν ενεργεί ως η μοναδική βάση για δράση οδηγεί μερικές φορές σε «παθολογίες» διαχείρισης, διοίκησης και ελέγχου. Η διαχείριση μεμονωμένων ειδών δεν λαμβάνει υπόψη της ευρύτερες συνέπειες του οικοσυστήματος και μπορεί να οδηγήσει σε σταδιακή απώλεια της ανθεκτικότητας του κοινωνικο-οικολογικού συστήματος.¹⁶ Περαιτέρω τέτοιες γνώσεις μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να προσελεύσουν μαθητές από διαφορετικά υπόβαθρα στην επιστήμη και την περιβαλλοντική μάθηση.²⁶ Αυτή η ενσωμάτωση των αυτόχθονων και συναφών γνώσεων παράλληλα με την επίσημη επιστημονική γνώση θεωρείται ως μια στρατηγική σε έναν συνολικό στόχο δημιουργίας πιο ανθεκτικών κοινωνικο-οικολογικών συστημάτων, δηλαδή συστημάτων που μπορούν να απορροφήσουν την αλλαγή και, εάν είναι απαραίτητο, να αυτο-οργανωθούν και να ανοικοδομηθούν ενόψει της αλλαγής αυτής.¹⁷

Η Sonja Brodt έχει ορίσει τις αυτόχθονες γνώσεις ως οποιαδήποτε γνώση που παράγεται από μια συγκεκριμένη ομάδα πολιτισμού ή οποιαδήποτε άλλη καθορισμένη ομάδα χρηστών που διαχειρίζονται τους πόρους μιας δεδομένης περιοχής. Παράγεται συνήθως ανεπίσημα από άτομα που ασκούν πρακτικά μια τέχνη ή επεξεργάζονται απευθείας έναν πόρο, σε αντίθεση με τους εμπειρικούς επαγγελματίες της γνώσης, όπως οι επιστήμονες.¹⁸

Παρόλο που μπορεί να γίνει δεκτό ότι η διατηρούμενη γεωργική γνώση αντιπροσωπεύει απλώς την τεχνογνωσία των ατόμων που έχουν εκτοπιστεί, το σημαντικό είναι ότι αυτές οι γνώσεις μπορούν να μοιραστούν μέσω πολλαπλών μηχανισμών και συχνά συνδέονται στενά με τα κοινοτικά πολιτιστικά δρώμενα. Αναδύκεται έτσι μια πολιτιστική συνιστώσα που υπερβαίνει τις μεμονωμένες γνώσεις των κατόχων τους. Για παράδειγμα, οι αγροτικές αγορές μπορούν να χρησιμεύσουν ως χώρος ανταλλαγής γνώσεων που σχετίζεται με την κηπουρική και την παραδοσιακή κουζίνα.

Η παραπάνω έρευνα δείχνει ότι καθώς οι αγρότες μεταναστεύουν και επανεγκαθίστανται σε πόλεις, διατηρούν και προσαρμόζουν τη γνώση από το γεωργικό τους παρελθόν, συμπεριλαμβανομένων βιολογικά διαφορετικών πρακτικών γεωργίας και πολιτιστικών παραδόσεων. Αυτή η διατήρηση και η επακόλουθη εφαρμογή της γνώσης συμβαίνει τόσο σε κοινότητες που ασχολούνται με τη γεωργία για τη διασφάλιση της επισιτιστικής ασφάλειας, όσο και σε κοινότητες που ασχολούνται με την κηπουρική ως μέσο «καθαρισμού» γειτονιών.¹⁹

16 C. S. Holling, Gary K. Meffe, *Command and Control and the Pathology of Natural Resource Management*, εκδ. Wiley, United States, online, 1996

17 Rob O'Donoghue, Vladimir Russo, *Emerging patterns of abstraction in environmental education: A review of materials, methods and professional development perspectives*, Environmental Education Research, online, 2004

18 Sonja B. Brodt, *A Systems Perspective on the Conservation and Erosion of Indigenous Agricultural Knowledge in Central India*, SpringerLink, online, 2001

19 Laura Saldívar, Marianne E. Kransy, *Culturing Community Development, Neighborhood Open Space, and Civic Agriculture: The Case of Latino Community Gardens in New York City*, ResearchGate, online, 2004

Βιοποικιλότητα

Κατά τη διάρκεια της μακράς καριέρας του στην ανθρωπολογία, ο Brian Morris ανέπτυξε ένα σταθερά πειστικό σύνολο εννοιολογικών συνδέσεων μεταξύ επιστήμης (βιολογία, μελέτες σε ζώα, διατήρηση) και κοινωνίας (περιβαλλοντική ιστορία, πολιτική οικολογία και πολιτική οικονομία). Ο ίδιος ο όρος - multispecies - είναι ένας καθιερωμένος όρος στην οικολογία της διατήρησης και αντηχεί με τη δική του έμφαση στην ανθρωπολογία ως κοσμοπολίτικο έργο που προσφέρει μια «γέφυρα μεταξύ των φυσικών και των ανθρωπιστικών επιστημών». Για τον Morris, «Η ανθρώπινη ζωή είναι επίσης εγγενώς κοινωνικά και νοηματικά «συνδεδεμένη» ή «ριζωμένη» με τον φυσικό κόσμο. Προχωρώντας πέρα από την παραδοσιακή θεωρητική υποταγή των ζώων σε τοτέμ, σύμβολα και άλλα παθητικά εργαλεία της ανθρώπινης παγκόσμιας δημιουργίας, η εθνογραφία πολλαπλών ειδών έχει αρχίσει να εξερευνά τις περισσότερο οικείες «ζώνες επαφής», όπου οι άνθρωποι και τα ζώα ζουν μαζί βιολογικά, πολιτιστικά και πολιτικά.²⁰

Η βιοποικιλότητα είναι η τεράστια ποικιλία που βλέπουμε σε όλη τη ζωή στη Γη. Καθώς τα έμβια όντα προσαρμόζονται στο περιβάλλον τους και εξελίσσονται με την πάροδο του χρόνου, εμφανίζονται όλο και περισσότερες παραλλαγές. Η γεωργία βασίζεται στις φυσικές διεργασίες και τα έμβια όντα για την παραγωγή τροφής, αλλά συχνά αλλάζει το περιβάλλον γύρω της. Ενώ η διαχείριση των αγροκτημάτων γίνεται με τρόπους που ελαχιστοποιούν τις ζημιές τους στο περιβάλλον γύρω τους, η εστίαση της βιομηχανικής γεωργίας στην παραγωγικότητα σημαίνει ότι πάρα πολλές εκμεταλλεύσεις διαταράσσουν τα άγρια είδη τόσο κοντά όσο και μακριά. Όταν τα περιβάλλοντα είναι πολύ αλλοιωμένα ή μολυσμένα από τη βιομηχανική γεωργία, τα ευάλωτα είδη μπορεί να χάσουν τους βιότοπους τους και ακόμη και να εξαφανιστούν, βλάπτοντας τη βιοποικιλότητα. Οι πόλεις μας πρέπει να γίνουν μέρος του γεωργικού μας συστήματος. Τις τελευταίες δεκαετίες έχει γίνει όλο και πιο ξεκάθαρο ότι ο τρόπος με τον οποίο ζούμε και τρώμε αποτελεί μεγάλη απειλή για την υγεία μας και την υγεία του οικοσυστήματός μας. Σε όλο και πιο πυκνά αστικά περιβάλλοντα, υπάρχει ένα νέο ενδιαφέρον για τους μη χρησιμοποιούμενους χώρους ως ευκαιρίες για περαιτέρω ανάπτυξη.²¹

Τα οικοσυστήματα της Γης παρέχουν στην ανθρωπότητα πλήθος ωφελειών, γνωστών ως «προϊόντα και υπηρεσίες οικοσυστήματος». Στα προϊόντα που παράγονται από οικοσυστήματα περιλαμβάνονται η τροφή, το νερό, τα καύσιμα και η ξυλεία, ενώ στις υπηρεσίες περιλαμβάνονται η παροχή νερού και ο καθαρισμός του αέρα, η φυσική ανακύκλωση αποβλήτων, η εδαφογένεση, η επικονίαση, καθώς και οι ρυθμιστικοί μηχανισμοί που χρησιμοποιεί η φύση, χωρίς εξωτερικές επεμβάσεις, για να ελέγξει τις κλιματικές συνθήκες και τους πληθυσμούς ζώων, εντόμων και άλλων οργανισμών. Καθώς πολλά από τα εν λόγω προϊόντα και υπηρεσίες διατίθενται ήδη δωρεάν, χωρίς αγορές και τιμές, η πραγματική μακροπρόθεσμη αξία τους δεν περιλαμβάνεται στις οικονομικές εκτιμήσεις της κοινωνίας. Έχουν αναγνωριστεί τέσσερα διαφορετικά είδη υπηρεσιών, τα οποία είναι: **(α)** Υπηρεσίες Παροχής, **(β)** Υπηρεσίες Ρύθμισης, **(γ)** Πολιτιστικές Υπηρεσίες, και **(δ)** Υποστηρικτικές Υπηρεσίες.²²

10
Fire Escape
Ecosystem,
GROSS MAX +
Mark Dion,
Vertical
Garden, Fair
Street Housing,
London

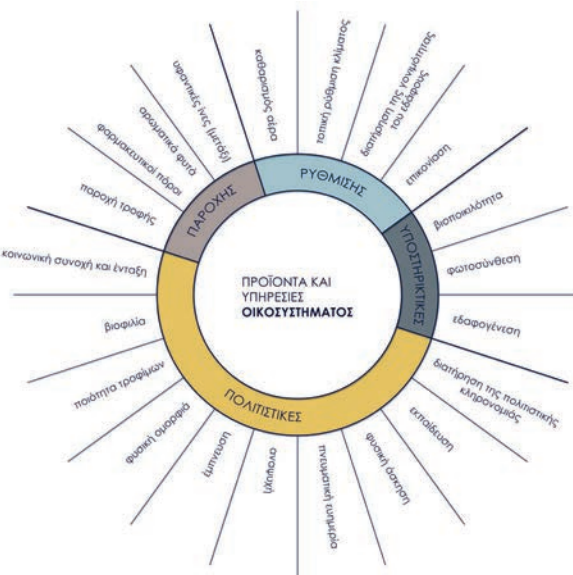

Το παράδειγμα της Βαρκελώνης

Οι αστικοί κήποι μπορούν να παρέχουν πολλές υπηρεσίες που προσφέρουν τα οικοσυστήματα. Έχουν αναγνωριστεί για την προώθηση της αυξημένης κοινωνικής συνοχής, του ενεργού και υγιή τρόπου ζωής, τις ευκαιρίες για χαλάρωση και αναψυχή, και την περιβαλλοντική εκπαίδευση. Επιπλέον, οι αστικοί κήποι και οι υπηρεσίες οικοσυστήματος που προσφέρουν, μπορούν να παίξουν καθοριστικό ρόλο ως φυσικές λύσεις για την αντιμετώπιση της αστικής πολιτικής προκλήσης που κυμαίνεται από την κοινωνική ένταξη έως το περιβάλλον και την ενημέρωση.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί αυτό των κήπων της Βαρκελώνης. Η έρευνα βασίζεται σε δεδομένα που συλλέχθηκαν σε 27 αστικούς κήπους διανεμημένους σε όλη την πόλη της Βαρκελώνης, τη δεύτερη μεγαλύτερη πόλη της Ισπανίας. Με πληθυσμό περίπου 1,62 εκατομμύρια ανθρώπους που ζουν στο πυρήνα της πόλης και πάνω από 4 εκατομμύρια στην ευρύτερη μητροπολιτική περιοχή, η Βαρκελώνη είναι από τις μεγαλύτερες και πιο πυκνοκατοικημένες (16.000 κάτοικοι ανά km²) αστικές περιοχές στην Ευρώπη. Η πρόσβαση σε χώρους πρασίνου είναι ελάχιστη, 6,82 m² κατά κεφαλή, πολύ κάτω από τα επίπεδα που συνιστώνται από τα Ηνωμένα Έθνη (30 m² κατά κεφαλή), την Ευρωπαϊκή Ένωση (26 m² κατά κεφαλή) και τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας (9 m² κατά κεφαλή). Η Αθήνα ανήκει σε μια χειρότερη θέση της τάξεως του 0,96 m² πρασίνου ανά κάτοικο. Σε αυτό το πλαίσιο, ακόμη και οι μικρές βελτιώσεις στους χώρους πρασίνου μπορούν να θεωρηθούν υψηλά ευεργετικές για τους πολίτες.

Στη Βαρκελώνη υπάρχουν δύο βασικοί τύποι αστικών κήπων. Ο πρώτος αποτελείται από κήπους που ανήκουν επίσημα στο Δημοτικό Συμβούλιο της Βαρκελώνης. Αυτοί οι κήποι χωρίζονται σε αγροτεμάχια που διαχειρίζονται ατομικά οι κηπουροί ή οι οικογένειές τους (κήποι κατανομής). Ο δεύτερος τύπος αποτελείται από αυτοδιοικούμενες πρωτοβουλίες κηπουρών που διαχειρίζονται τη γη συλλογικά (κοινοτικός κήπος).

11
Διάγραμμα
προϊόντων και
υπηρεσιών
οικοσυστήματος

Από τις συνεντεύξεις μεταξύ των ατόμων που ρωτήθηκαν για να αναγνωρίσουν και να περιγράψουν τα πλεονεκτήματα των αστικών κήπων ξεχωρίζουν: (α) η ποικιλία των υπηρεσιών οικοσυστήματος και (β) η συντριπτική κυριαρχία των πολιτιστικών υπηρεσιών.

Παρατηρούμε λοιπόν πως η ευαισθητοποίηση για τους δεσμούς μεταξύ των οικοσυστημάτων και του ανθρώπου αυξάνεται. Η ευημερία έχει προταθεί ως πιθανό αντίδοτο σε ό,τι αναφέρεται ως «εξαφάνιση της εμπειρίας». Η «Παγκόσμια γεννητική αμνησία» των αστικών πληθυσμών είναι η έλλειψη ικανοτήτων καλλιέργειας τροφίμων και βασικών γνώσεων για την ανθρώπινη εξάρτηση από βασικές οικολογικές διαδικασίες. Η αποκατάσταση τέτοιων οικολογικών γνώσεων μπορεί να είναι απαραίτητη προϋπόθεση για τη διαχείριση των οικοσυστημάτων που διατηρούν τη ζωή. Η ισχυρή εκπαιδευτική αξία των αστικών κήπων δίνει τη βάση να πιστεύουμε ότι θα μπορούσαν ενδεχομένως να διαδραματίσουν ισχυρότερο ρόλο στην Πράσινη Υποδομή των πόλεων. Η «βιοφιλία» είναι ο όρος που αναφέρεται σε ένα συναίσθημα που εκφράστηκε από τους κηπουρούς και σχετίζεται με τη χαρά του να φυτεύουν φυτά και την ικανοποίηση που απορρέει από το ίδιο το γεγονός. Σύμφωνα με τον Jürgen Breuste η απαίτηση για μια ενεργή σχέση των ανθρώπων με τη φύση υπήρξε σημαντικός μοχλός της αστικής κηπουρικής τα τελευταία 150 χρόνια στην Κεντρική Ευρώπη. Συνοπτικά, οι αστικοί κήποι προσφέρουν στους πολίτες επιλογές για την αποκατάσταση φυσικής και γνωστικής σύνδεσης με τα οικοσυστήματα και ευκαιρίες φροντίδας καλλιεργώντας τη ζωή. Επίσης σημαντική ήταν η συμμετοχή των κηπουρών στην ανάκτηση υποβαθμισμένων και εγκαταλειμμένων αστικών γαιών, γεγονός που δείχνει ότι οι κήποι μπορούν να παίξουν σημαντικό ρόλο επίσης στη σχέση με διάφορους πολιτικούς στόχους.²³

Ο John Friedmann μιλάει για τη δημιουργία και τη διαμόρφωση του αστικών κήπων μέσω πρακτικών κηπουρικής, σε συνδυασμό με την κοινωνική δημιουργία νοήματος και αίσθησης του τόπου.²⁴ Η Lynne Healey περιγράφει τη δημιουργία τόπου ως τη βελτίωση της ποιότητας των τόπων και της ποιότητας ζωής μέσω τη συνεργασίας διαφόρων ενδιαφερόμενων για ένα κοινό όφελος.²⁵ Από αυτή την άποψη, τα αποτελέσματά μας δείχνουν ότι οι αστικοί κήποι προσφέρουν ευκαιρίες στους απλούς πολίτες να αποφασίσουν πώς να διαμορφώσουν το αστικό τοπίο σύμφωνα με τις επιθυμίες και ανάγκες τους.

Οι ερωτηθέντες εξέφρασαν ότι κατά τη διάρκεια παραμονής τους στους κήπους ξέχασαν τα προβλήματά τους, είχαν την ευκαιρία να χαλαρώσουν από τον αγχωτικό τρόπο ζωής τους στην πόλη και ξεφυγαν από το αίσθημα της χρόνιας έλλειψης χρόνου. Επιπλέον, επισήμαναν πολλαπλά τις ευκαιρίες για «ψυχαγωγία και αναψυχή» ορίζοντας τους κήπους ως μη αναλώσιμους χώρους αναψυχής. Από την άποψη αυτή, συλλογικά διαχειριζόμενοι κήποι που δημιουργήθηκαν μέσω πρωτοβουλιών από κάτω προς τα πάνω μπορεί να ερμηνευθούν ως αναδυόμενες μορφές «αστικών κοινών τόπων» (δηλαδή χώροι σε πόλεις που οργανώνονται και διαχειρίζονται συλλογικά από τους ίδιους τους κατοίκους). Τονίζεται έτσι ο ρόλος των κήπων ως μη καταναλωτικών χώρων και ο ελεύθερος χρόνος που μπορεί να είναι ιδιαίτερα σημαντικός για τις πόλεις που κυριαρχούνται από εξευγενισμό και ιδιωτικοποίηση του δημόσιου χώρου.

23 Marta Camps-Calvet, Johannes Langemeyer, Laura Calvet-Mira, Erik Gómez-Baggethun, *Agricultural knowledge in urban and resettled communities: Applications to social-ecological resilience and environmental education*, Environmental Education Research, online, 2015

24 John Friedmann, *Place and Place-Making In Cities: A Global Perspective*, Planning Theory & Practice, online, 2010

25 Lynne M. Healy, *Universalism and cultural relativism in social work ethics*, Sage Journals, online, 2007

Τέλος, η πλειονότητα των ερωτηθέντων ανέφερε ότι οι αστικοί κήποι μπορούν να προσφέρουν μια σημαντική εναλλακτική πρόσβαση στις υπηρεσίες οικοσυστήματος μεταξύ ομάδων χαμηλού εισοδήματος στις πόλεις. Οι αστικοί κήποι προσφέρουν χώρους για κοινωνικοποίηση και κατά συνέπεια πολλαπλές ευκαιρίες για αυξημένη κοινωνική συνοχή & ένταξη.²⁶ Η σημασία αυτής της όψης αυξάνει τα δίκτυα αλληλεγγύης που έχουν αποδειχθεί ιδιαίτερα κρίσιμα κάθε φορά που αυξάνονται οι κοινωνικές ανισότητες και μπορούν να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο στην κοινωνική ένταξη λιγότερο προνομιούχων κοινωνικών στρωμάτων και ανθρώπων που απειλούνται από τον κοινωνικό αποκλεισμό. Έτσι, το να επιτραπεί και να προωθηθεί μια ευρύτερη πρόσβαση σε κενές περιοχές των πόλεων για την αστική κηπουρική μπορεί να αποτελέσει φυσική λύση για αστικές πολιτικές που στοχεύουν στην ενίσχυση της ανθρώπινης ευημερίας, της κοινωνικής ένταξης και του υγιεινού τρόπου ζωής.²⁷

12,13

The Rooftop Gardens.

Το project παρέχει χώρο για κοινωνικοποίηση, ένταξη και αλληλεπίδραση ατόμων με ειδικές ανάγκες, Barcelona's Municipal Institute for People with Disabilities, the Institute of Agrifood Research and Technology and the Global Health Institute Barcelona, Βαρκελώνη, 2018

²⁶ Christine Milligan, *Embodying Emotion Sensing Space: Introducing Emotional Geographies*, εκδ. Routledge Taylor & Francis Group, online, 2004

²⁷ Marta Camps-Calveta, Johannes Langemeyera,b, Laura Calvet-Mira,c, Erik Gómez-Baggethun, *Agricultural knowledge in urban and resettled communities: Applications to social-ecological resilience and environmental education*, Environmental Education Research, online, 2015

Αυτοδιαχειριζόμενοι κήποι στην Αθήνα

14

Αυτοδιαχειριζόμενο Πάρκο Ναυαρίνου, κάτοικοι των Εξαρχείων και άλλων γειτονιών κατέλαβαν το πρώην πάρκινγκ ιδιοκτησίας ΤΕΕ και το μετέτρεψαν σε χώρο πρασίνου, παιχνιδιού και συνάντησης. Ο χώρος απέκτησε ποικίλες χρήσεις: περιβόλι, παιδική χαρά, χώρος κινηματογραφικών προβολών, συζητήσεων και εκδηλώσεων. Το Πάρκο είναι αποτέλεσμα απόφασης ανοιχτής συνέλευσης των κατοίκων της γειτονιάς και άλλων περιοχών της Αθήνας. Βασίστηκε εξ αρχής στη συλλογική εργασία και συνεισφορά των συμμετεχόντων. Έμεινε μακριά από κρατικούς, δημοτικούς ή ιδιωτικούς φορείς, και οι όροι λειτουργίας του συν-διαμορφώνονται από τους συμμετέχοντες, Εξάρχεια, 2009

15,16

Αυτοδιαχειριζόμενος Αγρός στο Ελληνικό,

δημιουργήθηκε από μια ανεξάρτητη ομάδα πολιτών, αφού είχε προηγηθεί κάλεσμα και κατάθεση προτάσεων προς τον Δήμο Ελληνικού για «Νέες παραγωγικές δραστηριότητες στον αστικό χώρο». Στην προσπάθεια αυτή συνέβαλε καθοριστικά ο Δήμος Ελληνικού –Αργυρούπολης που παραχώρησε χώρο 2,5 στρ. που ανήκει στην πρώην Αμερικάνικη Βάση, ενώ συνάμα παρείχε τεχνική υποστήριξη. Διέπεται από τις αρχές της εναλλακτικής, κοινωνικής και αλληλέγγυας οικονομίας και της βιωσιμότητας. Πιστεύει σε ένα άλλο μοντέλο ανάπτυξης και οργάνωσης της οικονομίας και των κοινωνιών όπου η ζωή, ο πλουραλισμός, η αυτοδιαχείριση, η περιβαλλοντική και κοινωνική δικαιοσύνη ορίζουν μια αλληλέγγυα οικονομία διαφοροποιημένη από το μοντέλο της σημερινής πολιτικής, οικονομικής και κοινωνικής οργάνωσης, Ελληνικό, 2011

17,18,19

Λαχανόκηπος Ασωμάτων,

Η κίνηση για τη δημιουργία αυτού του αστικού λαχανόκηπου αποτελεί μια πρωτοβουλία της ομάδας κατοίκων και εργαζομένων Ψυρρή, οι οποίοι αποφάσισαν να μεταμορφώσουν ένα κενό οικόπεδο στην οδό Ασωμάτων σε χώρο συνεύρεσης και συνεργασίας. Στόχος είναι η συλλογική καλλιέργεια και δημιουργία, κάνοντας έτσι ένα πρώτο βήμα προς τη διατροφική αυτάρκεια, αλλά και μια προσπάθεια να επανεισαχθεί η έννοια της κοινότητας και της σύνδεσης με τη γή στο αστικό τοπίο, Ψυρρή, 2012

Μετάβαση σε μια κυκλική οικονομία

Απαραίτητη προϋπόθεση λοιπόν, για να συνεχίσει να αναπτύσσεται η κοινωνία μας και να εξασφαλίζεται η επάρκεια φυσικών πόρων, η σταθερότητα και η διάρκεια, είναι να ακολουθηθεί ένα νέο οικονομικό μοντέλο ανάπτυξης που θα περιορίζει τα απόβλητα, αλλά και θα μειώνει την ανάγκη για νέους πόρους που πρέπει να αντληθούν με μεγάλο οικονομικό και περιβαλλοντικό κόστος. Βιώσιμη ανάπτυξη σημαίνει ότι αναβαθμίζουμε το βιοτικό επίπεδο των ανθρώπων, μέσω ευφύτερης χρήσης των πόρων και μιας σύγχρονης οικονομίας που συμβάλλει στην ευημερία των πολιτών.

Η μετάβαση σε μια κυκλική οικονομία, συμπεριλαμβανομένης της κυκλικής βιοοικονομίας, είναι μια τεράστια ευκαιρία για να δημιουργηθούν ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα σε βιώσιμη βάση. Η εφαρμογή των αρχών της κυκλικής οικονομίας σε όλους τους τομείς και τις βιομηχανίες έχει τη δυνατότητα να παράγει καθαρό οικονομικό όφελος ύψους 1,8 τρισ. ευρώ έως το 2030, να αποφέρει περισσότερες από 1 εκατομμύριο νέες θέσεις εργασίας στην ΕΕ και να διαδραματίσει κεντρικό ρόλο στη μείωση των εκπομπών αερίων θερμοκηπίου.

Είναι πλέον σαφές ότι το γραμμικό μοντέλο παραγωγής («προμήθειας, παρασκευής, απόρριψης») στο οποίο βασίστηκε μέχρι τώρα η οικονομία μας και κατά το οποίο κάθε προϊόν αναπόφευκτα φτάνει στο «τέλος της ωφέλιμης ζωής» του, δεν είναι πλέον βιώσιμο.

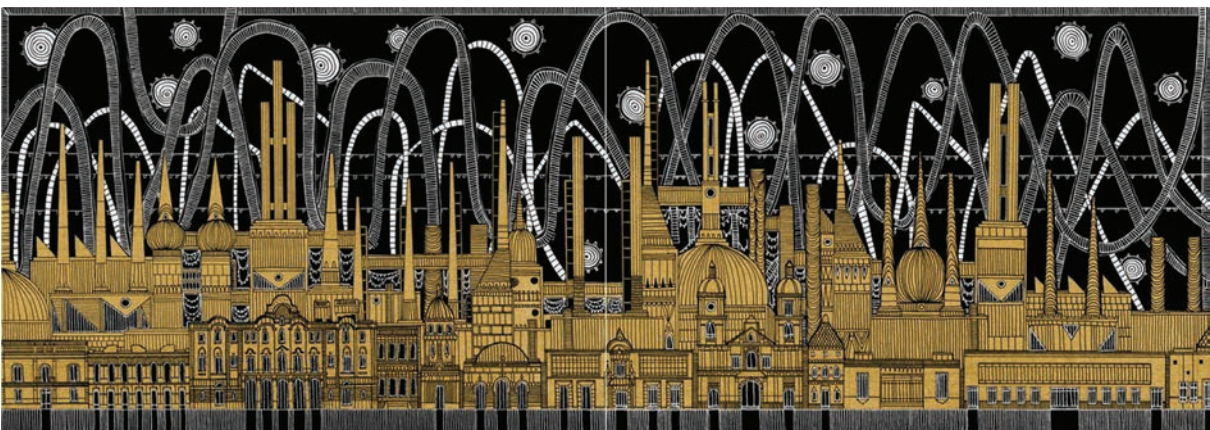
Η κυκλική οικονομία έρχεται ως απάντηση στη φιλοδοξία για αειφόρο ανάπτυξη, λαμβάνοντας υπόψη την αυξανόμενη ανησυχία για την εξάντληση των φυσικών πόρων και την υποβάθμιση του περιβάλλοντος.

Εφαρμόζοντας ένα μοντέλο βασισμένο σε μια βιομημητική προσέγγιση, ότι δηλαδή τα συστήματά μας θα έπρεπε να λειτουργούν όπως οι οργανισμοί, επεξεργαζόμενα τα συστατικά που μπορούν να επιστρέψουν πίσω στον κύκλο, μπορούμε να μεταβούμε από το υπάρχον γραμμικό μοντέλο οικονομικής ανάπτυξης στο κυκλικό, όπου η αξία των προϊόντων, των υλικών και των πόρων, παραμένει στην οικονομία όσο το δυνατόν περισσότερο και η παραγωγή αποβλήτων περιορίζεται στο ελάχιστο. Ό,τι προηγούμενως θεωρείτο ως «απόβλητο», τώρα δύναται να μετατραπεί σε πρώτη ύλη. Το μοντέλο αυτό προϋποθέτει νέους τρόπους σύλληψης και σχεδιασμού προϊόντων. Διαδικασίες, αλυσίδες αξίας, ακόμα και επιχειρηματικά μοντέλα παραγωγής και κατανάλωσης, σχεδιάζονται εξαρχής με γνώμονα την ανακατασκευή, την επαναμεταποίηση, την επισκευή και την επανάχρηση υφιστάμενων υλικών και προϊόντων και κυρίως απαιτείται η ενεργός συμμετοχή όλων των φορέων της οικονομικής ζωής.²⁸

20
**One Thing
Your City Can
Do: Reduce
Food Waste.**
Tyler Varsell,
2019

28 Κυκλική Οικονομία: Ένα νέο οικονομικό μοντέλο βιώσιμης ανάπτυξης, Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης και Ηλεκτρονικού Περιεχομένου, online, 2019

21
Intricate Illustrations
of Italo Calvino's
'Invisible Cities',
Karina Puente,
2016

Ίσως να πλησιάζουμε σε μια περίοδο κρίσης της αστικής ζωής και οι αόρατες πόλεις να είναι ένα όνειρο που γεννιέται από την καρδιά των αόρατων πόλεων. Η κρίση της πολύ μεγάλης πόλης είναι η άλλη όψη της κρίσης της φύσης.

Italo Calvino, *Αόρατες Πόλεις*, 1972

03

Τι είναι το καταφύγιο;

καταφύγιο < αρχαία ελληνική καταφύγιον, υποκοριστικό του καταφυγή < καταφεύγω

shelter < (a building designed to give) protection from bad weather, danger, or attack

ως πιθανοί ορισμοί δίνονται οι εξής:

1(α) τόπος όπου καταφεύγει κάποιος, όπου πηγαίνει για να προστατευτεί από κάποιο κίνδυνο ή για να αποφύγει κάποια δυσάρεστη κατάσταση.

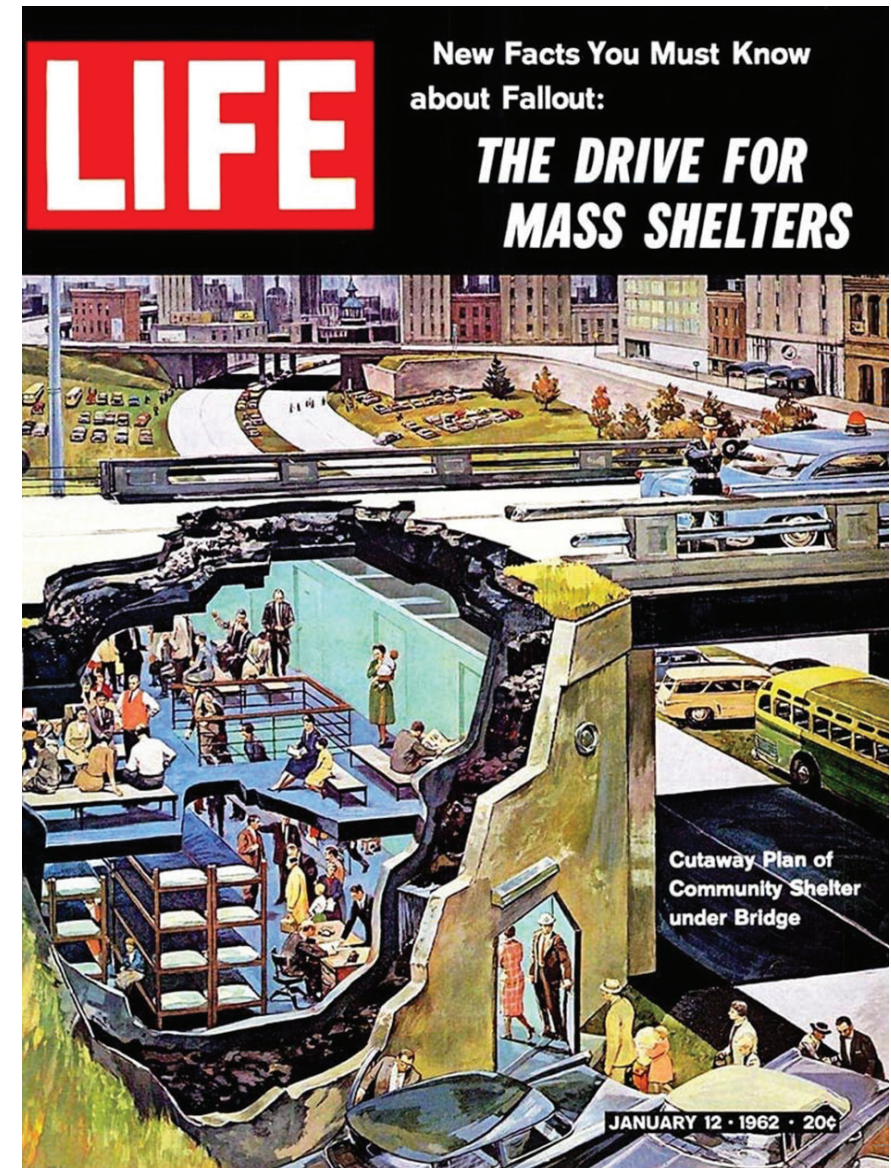
(β) μικρό οίκημα σε βουνό, όπου μπορούν οι ορειβάτες να διανυκτερεύσουν ή να προστατευτούν από δυσμενείς καιρικές συνθήκες.

2(α) πρόσωπο στο οποίο καταφεύγουμε, από το οποίο ζητούμε βοήθεια και προστασία.

(β) χρησιμοποιώ κάτι ως μέσο για να δώσω λύση σε κάτι που με βασανίζει ή για να βρω ανακούφιση.

Το καταφύγιο αποτελεί μια από τις βασικές ανθρώπινες ανάγκες, συνυφασμένες με την έννοια της προστασίας – προστασία του ανθρώπινου σώματος, ενός συναισθήματος, μιας ταυτότητας, ενός πολιτισμού, μιας θρησκείας ή μιας ιδέας. Το καταφύγιο μπορεί να έχει οποιαδήποτε αρχιτεκτονική έκφραση, καθώς εκπληρώνει κατά βάση μία πρωταρχική ανάγκη για προστασία και υποδοχή. Η αρχιτεκτονική έχει εξελιχθεί από την βασική ανάγκη για στέγασση στη συναισθηματική προστασία της εξοχικής κατοικίας, από το ελάχιστο ίχνος στέγασσης έκτακτης ανάγκης στο μουσείο ως ναό της τέχνης. Η έννοια του καταφυγίου είναι ιστορικά συνδεδεμένη με την αρχιτεκτονική και έχει υπάρξει καθοριστική στο έργο κάθε αρχιτέκτονα.²⁹

Συμπεραίνουμε λοιπόν ότι αυτό που επιχειρούμε να δημιουργήσουμε είναι ένα σύγχρονο αστικό καταφύγιο. Ένα μέρος όπου κάποιος είναι ή αισθάνεται προστατευμένος, ένα χώρο που νιώθει κανείς άνετα, που προσφέρει αποσυμφόρηση από τους ρυθμούς της πόλης και ταυτόχρονα συνυπάρχει με αυτήν. Ένα μέρος για στάση, μια ταράτσα, ένας κήπος, ένα μπαλκόνι, ένα μέρος δημιουργίας, εκμάθησης νέων πραγμάτων και γνωριμίας με άλλες κουλτούρες.

²⁹ Anthi Rozi, A shelter for architecture, by the Greek institute of architects in New York [Giany], Archisearch, online, 2016

καταφύγια **«κλειστού»** τύπου

(α) Χώροι κλειστοί, προστατευμένοι, χωρίς παράθυρα-ή ίσως με μικρά ανοίγματα

(β) Απευθύνονται σε μικρό αριθμό ατόμων

(γ) Προσφέρουν αποσυμφόρηση από τους γρήγορους ρυθμούς της πόλης (αποσυμφορώ < μειώνω ή εξαλείφω το στρίμωγμα ή τον συνωστισμό, περιορίζοντας τα πράγματα, πρόσωπα ή οχήματα που υπάρχουν ή κινούνται σε κάποιο χώρο)

(δ) Προσφέρουν ηρεμία – ησυχία από τους θορύβους της πόλης

Τέτοια χώροι είναι – μοιάζουν με:

//Βιβλιοθήκες

//Cinema

//Θέατρα

//Εκκλησίες (προσευχή-εξομολόγηση)

//Σρα, κέντρα χαλάρωσης-ευεξίας-διαλογισμού,λουτρά

//Καταφύγια έκτακτης ανάγκης-πολέμου, bunker

//Ορειβατικά καταφύγια

//Παγκάκια που κοιτούν στη θάλασσα, μπορεί να κάτσει ένας ή το πολύ δύο άνθρωποι

//Το σπίτι μου ή το παιδικό μου δωμάτιο

καταφύγια **«ανοιχτού»** τύπου

(α) Χώροι ανοιχτοί, «διαφανείς», φωτεινοί

(β) Απευθύνονται σε μεγάλο αριθμό ατόμων που θέλουν να μοιραστούν κοινά βιώματα-να νιώσουν άνετα

(γ) Προσφέρονται για εκτόνωση

(δ) Προσφέρονται για διασκέδαση

Τέτοια χώροι είναι – μοιάζουν με:

//Club-bar

//Εκκλησίες (παρακολούθηση λειτουργίας)

//Ταράτσες

//Πλατείες

//Μουσεία

//Εξοχική κατοικία

//Γήπεδα για ομαδικά αθλήματα

Αναζήτηση Τοποθεσίας - ΟΜΟΝΟΙΑ

Μαθήτεψε αν σου βαστάει στην πλατεία. Είναι η πλατεία όλων των χωριών και όλων των πόλεων της χώρας. Όταν συχνάζεις εδώ, συχνάζεις παντού. Αχ, από σώμα σε σώμα ταξιδεύοντας. Δεν είναι χρεία να πας πουθενά για να γνωρίσεις τους Έλληνες, εδώ, τους γνωρίζεις καλύτερα. Ξεσκεπάζουν περισσότερο τον εαυτό τους. «Ποιος με ξέρει;» σου λενε.

Γιώργος Ιωάννου, Ομόνοια 1980, 1988

23
Καφενείο το Νέον(Νύχτα),
Γιάννης Τσαρούχης,
1965
24
Καφενείο Παρθενών,
Γιάννης Τσαρούχης,
1954

Για το εγχείρημα μας εστίασαμε στο κέντρο της Αθήνας, όπου η ανάγκη για ένα καταφύγιο είναι ιδιαίτερα έντονη και πιο συγκεκριμένα στην περιοχή της Ομόνοιας, που αποτελεί μία από τις πιο πολυπολιτισμικές περιοχές της πόλης, σημείο εργασίας για μεγάλο μέρος του πληθυσμού, με κυρίως εμπορική χρήση. Είναι ένας τόπος πέρασμα, με πρόθεση ανά τα χρόνια σημείου στάσης.

Το 1833, οι αρχιτέκτονες Σταμάτης Κλεάνθης και Eduard Schaubert ετοιμάζουν ένα σχέδιο με ορθογώνια πλατεία, όπου θα χιζόνταν τα ανάκτορα με θέα την Ακρόπολη. Το σχέδιο δεν προχώρησε και 11 χρόνια μετά ο Βαυαρός αρχιτέκτονας Leo von Klenze αναλαμβάνει να το αναθεωρήσει δίνοντάς της κυκλικό σχήμα, αλλά ούτε αυτό το σχέδιο προχώρησε. Το 1846 ο χώρος διαμορφώνεται σε πλατεία, παίρνει το όνομα «πλατεία Ανακτόρων» και στη συνέχεια «πλατεία Όθωνος». Ήταν το βορειότερο άκρο της πόλης και το τέρμα του εξοχικού περιπάτου των Αθηναίων της εποχής. Ως πλατεία Ομόνοιας είναι γνωστή από το 1862, όταν με την εκθρόνιση του Όθωνα οι δύο αντιμαχόμενες πολιτικές παρατάξεις, οι Πεδινοί και οι Ορεινοί συμφιλιώθηκαν τελικά στην πλατεία με την μεσολάβηση των πρεσβευτών των μεγάλων δυνάμεων. Τη δεκαετία του '50, η μορφή της πλατείας άλλαξε σημαντικά, όταν ξηλώθηκαν οι γραμμές του τραμ. Μετατράπηκε από χώρο περιπάτου ψυχαγωγίας σε συγκοινωνιακό κόμβο. Περιορίστηκε η έκτασή της, τα ανθοπωλεία που άνθισαν τη δεκαετία του '30 απομακρύνθηκαν, όπως και τα παγκάκια και τα περίπτερα, ενώ κατασκευάστηκε το γνωστό συντριβάνι. Την ίδια εποχή, από το συντριβάνι μέχρι τον δρόμο, ο χώρος στρώθηκε με βότσαλο, προσκαλώντας του Αθηναίους, οι οποίοι χαρακτήριζαν σατωπικά την πλατεία ως «δίσκο μνημόσунου».

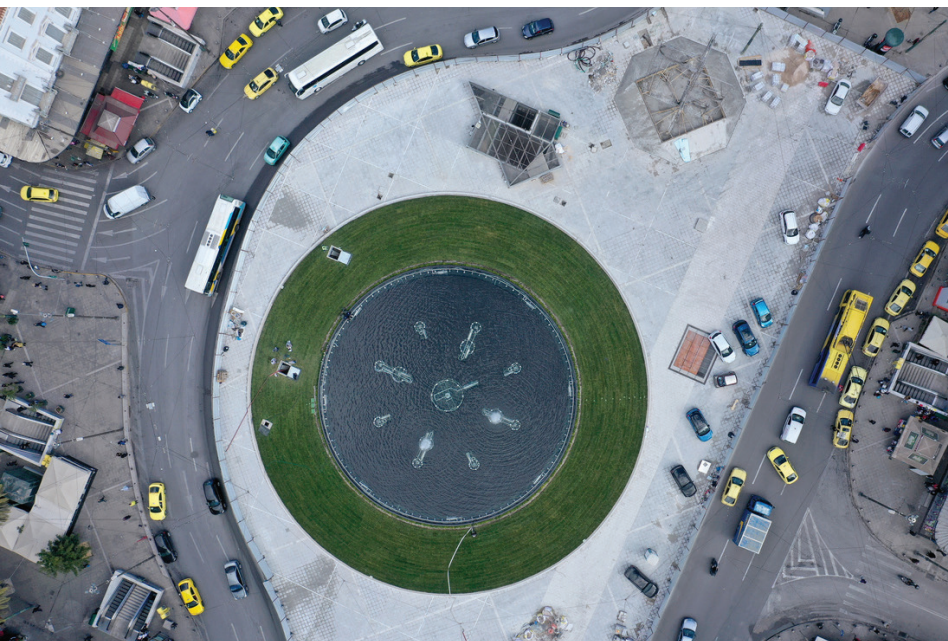
Αυτή τη δεκαετία καθώς και την επόμενη, του 1960, η πλατεία Ομόνοιας ακολούθησε την τύχη της πόλης: κατεδάφισε δηλαδή παλαιών κτιρίων και ανέγερση πολυώροφων κατασκευών. Κάνοντας ένα μεγάλο χρονικό άλμα και αρκετές σχεδιαστικές αλλαγές μετά φτάνουμε στο 2004, όταν με αφορμή τους Ολυμπιακούς Αγώνες της Αθήνας υλοποιείται η τελευταία ανάπλαση της Πλατείας Ομόνοιας.

25
Ακουαρέλα με τον
γαλινο «Δρομέα»
του Βαρότσου,
Αρτεμης
Χατζηγιαννάκη,
2020
26
Η χαρά της
δανοίξεως,
Γελοιογραφία από
την ανακατεσκευή
της Ομόνοιας,
Μπόστ,
1959

Κατά τον Νίκο Μπελαβίλα, με την ανάπλαση του 2004 η σύγχρονη Ομόνοια έγινε πραγματικά πλατεία για πρώτη φορά. Μετά τον πόλεμο και μέχρι το 2004, η Ομόνοια δεν ήταν προσβάσιμη. Ο κόσμος της περιοχής ζούσε μέχρι εκείνο το έτος στο γύρω δαχτυλίδι της, στα ισόγεια και στα πεζοδρόμια των μεγάλων καταστημάτων, των ξενοδοχείων και των καφέ. Το κέντρο της πλατείας ήταν απροσπέλαστο. Η ΕΑΧΑ (Εταιρεία Ενοποίησης Αρχαιολογικών Χώρων) έκανε την κίνηση να ενώσει το οικοδομικό τετράγωνο της Αγίου Κωνσταντίνου με το οικοδομικό τετράγωνο της Πανεπιστημίου και της Σταδίου, επιχειρώντας να αναβαθμίσει το πιο "φτωχό" κομμάτι που βρίσκεται προς τα δυτικά και να ισορροπήσει την εικόνα της περιοχής. Τότε για πρώτη φορά, ο λαϊκός κόσμος που επί δύο αιώνες ζει στην Ομόνοια βρέθηκε στο κέντρο της πλατείας, έγινε ορατός και η δεύτερη μεγαλύτερη πλατεία της Αθήνας αποκαλύπτεται ως τόπος που κάθονται οι μετανάστες οι οποίοι διατηρούν μαγαζιά εκεί, οι πρόσφυγες που περιφέρονται στην περιοχή και πλέον έχουν έναν τόπο να υπάρξουν. Βγήκε σε κοινή θέα η ζωή από τα στενά της Μενάνδρου και της Δώρου. Έπειτα ήρθε η κρίση που απαξίωσε το κπριακό δυναμικό, είχαμε κατάρρευση των χρήσεων, κάτι που δημιούργησε μια εκρηκτική κατάσταση.

Ο Νίκος Μπελαβίλας θυμάται παιδιά των Ρομά το πρωί και οπαδούς ποδοσφαιρικών ομάδων το βράδυ κάποιες νίκης να κάνουν μπάνιο στο σιντριβάνι στα 70s, όταν η πλατεία δεν αποτελούσε στάση για κανέναν, όπως πιστεύει ότι θα είναι από εδώ και στο εξής. Η νέα πλατεία είναι μια συντηρητική επιλογή που δεν απαντά σε ουσιαστικά ζητήματα. Το σιντριβάνι είναι πολύ μεγάλο σε σχέση με το μέγεθος της πλατείας και την καταργεί. Έχει φτιαχτεί για να το βλέπουμε από μακριά αφού δεν είναι μια κατασκευή στην οποία μπορούμε να σταθούμε δίπλα της. Πάλι θα υπάρχει αμηχανία. Επιχειρήθηκε να επανέλθει το «κένο». Η Ομόνοια θα μετατραπεί σε ένα πέρασμα ανθρώπων και δεν θα εξυπηρετεί για ακόμα μία φορά τον σκοπό της.

27
Άποψη από την πλατεία Ομοנוίας κατά την εκτέλεση εργασιών ανάπλασής της.
Παντελής Σαΐτας,
2020

Μπορεί το άθροισμα ενός κυκλοφοριακού κόμβου, ενός σιντριβανιού, ενός απροσπέλαστου πρασίνου κι ενός γλυπτού να δημιουργήσει έναν πραγματικό χώρο συνάντησης, συνάντησης κι ανταλλαγής; Ή μήπως σχεδιάστηκαν ως ένα ευχάριστο φόντο για τους θαμώνες των καφενείων και τα μπαλκόνια των ξενοδοχείων; Μήπως τέτοιες επιλογές επιδιώκουν να αποτρέψουν τους ανεπιθύμητους επισκέπτες για να μείνει η εικόνα αυτή άσπιλη, καθαρή και νοικοκυρεμένη; Αν και ήσσονος σημασίας σε σχέση με τα προηγούμενα, το τρίτο μας ερώτημα είναι για ποιους φτιάχτηκε αυτή η νέα πλατεία που καλούμαστε να αγαπήσουμε, όπως εν γένει και οι δημόσιοι χώροι που παράγονται -για την ακρίβεια προκύπτουν- στην Ελλάδα. Εν κατακλείδι, για να ξεκινήσει οποιαδήποτε συζήτηση για την Πλατεία Ομονοίας, πρέπει να έχει πρώτα εξασφαλιστεί ότι θα υπάρχει ακόμα εκεί μια πλατεία.

«Η Ομόνοια είναι μια λίμνη στην οποία εκβάλουν διάφοροι ποταμοί. Είναι οι ποταμοί οι αλληγορικοί και είναι οι ποταμοί οι καθαρώς νοητοί. Οι αλληγορικοί ποταμοί, εκ των οποίων ο μεγαλύτερος είναι εκείνος που λέγεται του "Πανεπιστημίου", ξεβράζουν στην Ομόνοια τροχοφόρα και ανθρώπους, ενώ οι νοητοί ποταμοί, που δεν υπάρχουν παρά μόνο μες στις καρδιές ορισμένων, και που ο μεγαλύτερός τους θα μπορούσε ίσως να ονομαστεί ποταμός της "Καβάλας" κατεβάζουν με το λιγότερο μα ορμητικό νεράκι τους στην Ομόνοια κάθε μέρα και κάποιο τσακισμένο κορμί - τσακισμένο από τη φριχτή καταπίεση και τα βασανιστήρια των συγγενών και του περιβάλλοντος»

Μαζί με το παραπάνω απόσπασμα του Γιώργου Ιωάννου από το βιβλίο Ομόνοια 1980, ο Γιώργος Τζιρτζιλάκης μας υπενθυμίζει την ετυμολογία της λέξης πλατεία ως θυληκό του πλατύς. Η πλατεία λειτουργούσε πάντοτε σαν ένα γλυπτό, υλικό και άυλο ενώ την Ομόνοια την καθιστούσαν τα μαγαζιά που ήταν γύρω της, το Νέον, τα μικρά καφέ, τα σουβλατζήδικα, τα δισκάδικα. Ο κόσμος της Ομόνοιας δεν πήγαινε μέχρι εκεί για την αρχιτεκτονική και το σιντριβάνι της, υπήρξε η πύλη των επαρχιωτών στην Αθήνα και ο τόπος των ραντεβού τους, έπειτα έγινε ο τόπος συνάντησης των μεταναστών, ήταν και είναι το μέρος για ανθρώπους που η πόλη τους αισθάνεται ως περιθωριακούς, ένας χώρος συναισθηματικός και έντονος. Αυτή τη στιγμή, το μόνο στοιχείο για τη νομιμοποίηση της νέας πλατείας είναι ότι η Ομόνοια «θα γίνει όπως ήταν». Αυτή η υπερτροφία της νοσταλγίας είναι ένα ψευδοϊστορικό παιχνίδι, μια παραχάραξη και πολιορκητικός κριός για κάποιους, η Ομόνοια αλλάζει αλλά είναι πάντα ίδια στην ουσία της. Δεν κοιτάμε μπροστά, κάνουμε μια πλατεία που θυμίζει πως ήμασταν κάποτε, αυτό κι αν είναι κραυγαλέο παράδειγμα για το ότι έχουμε κρίση εννοιών και παραδειγμάτων προκειμένου να υπάρξει ένα όραμα για το πως φανταζόμαστε την πόλη. Υπάρχουν ανικανοποίητες παραστάσεις στο συλλογικό φαντασιακό, άρα, καταλήγουμε στο να συνεννοηθούμε με κάτι που θα θυμίζει αυτό που κάποτε ήμασταν, μιλάμε για ένα φάντασμα.

Το 2020, μαζί με την τοποθέτηση του σιντριβανιού, το υπουργείο Τουρισμού μετακομίζει στην περιοχή της Ομόνοιας και συγκεκριμένα στην οδό Σωκράτους 65, ενώ τουλάχιστον έξι νέα ξενοδοχεία αναμένεται να λειτουργήσουν πέριξ της πλατείας Ομονοίας κατά τη διάρκεια των επόμενων μηνών, με τον Ισραηλινό ξενοδοχειακό όμιλο Brown Hotels να έχει τη μεγαλύτερη παρουσία στην περιοχή.³⁰

30 Ζωή Παρασίδη, Η Πλατεία Ομονοίας επιστρέφει στο παρελθόν. Τι σημαίνει αυτό για την πόλη της Αθήνας; , Propaganda, online, 2020

Αναζήτηση Οικοπέδου- MINION

52 M.I.N.I.O.N.

Οι νέοι ναοί της κατανάλωσης, τα πολυκαστήματα, έχουν μεταφέρει τη λάμψη της φαντασμαγορίας σε ένα χώρο κλειστό, αυτόνομο, ολότελα ξεκομμένο από το δημόσιο. Τα πολυκαστήματα εκπροσωπούν έναν ελεγχόμενο οιονεί δημόσιο χώρο, όπου η έννοια της περιπλάνησης έχει χαθεί και προσανατολιστεί στην αγοραστική επιθυμία.

Walter Benjamin, *Η διαλεκτική του βλεπείν*, 1991

28
Πρωτότυπο
Λογότυπο MINION,
Πεζόδρομος
Σατωβριάνδου,
2021

Συνεχίζοντας την έρευνά μας καταλήγουμε πως το πρώην πολυκατάστημα **MINION** είναι κατάλληλο για το εγχείρημά μας.

Το **Μινιόν** (συνήθως γραμμένο με κεφαλαία ως MINION) ήταν ένα πολυκατάστημα στη γωνία των οδών 28ης Οκτωβρίου (Πατησίων) και Δώρου στην Αθήνα. Το 1934 ο επιχειρηματίας Γιάννης Γεωργακάς γοητεύεται από ένα περίπτερο στα Χαυτεία, το Μινιόν (από το ομηρικό «μινύος» που σημαίνει πολύ μικρός), το οποίο διέφερε από τα υπόλοιπα, αφού διέθετε μια ευρεία γκάμα προϊόντων, όπως τσιγάρα, εφημερίδες, στυλό, γυαλιά, είδη καπνού και μια σειρά από χρηστικά μικροαντικείμενα. Έτσι πείθει τον Άγγελο Σεραφειμίδη να συνεταιρισθούν. Από τη δεκαετία του 1950 το περίπτερο εξελίχθηκε σταδιακά σε μεγάλο πολυκατάστημα με 120.000 είδη και 1.000 άτομα προσωπικό.

Η δικτατορία βρίσκει το Μινιόν να είναι το μεγαλύτερο κατάστημα της Αθήνας και με σημαντική κερδοφορία. Όντας δημοκράτης, ο ιδρυτής του, τις ημέρες του Πολυτεχνείου, προσφέρει καταφύγιο σε δεκάδες φοιτητές που προσπαθούν να ξεφύγουν από τη σύλληψη, δίνοντάς τους να φορέσουν ρούχα υπαλλήλων του καταστήματος. Τη δεκαετία του '70, το Μινιόν έχει πια μετατραπεί σε ένα τεράστιο σύγχρονο πολυκατάστημα, το ενδέκατο μεγαλύτερο σε μέγεθος σε όλη την Ευρώπη, με ετήσιες πωλήσεις που προσεγγίζουν το ένα δισεκατομμύριο δραχμές. Αναδεικνύεται σε σήμα κατατεθέν της πρωτεύουσας, όπου κάποιος θα μπορούσε να βρει –σε προσιτές τιμές– από καρφίτσες και τρόφιμα μέχρι ηλεκτρονικά και αυτοκίνητα.³¹

29
Περίπτερο MINION,
Αρχικά στην οδό
Σταδίου και μετά στην
Αιόλου 104

31 Μινιόν: Η ιστορία του μεγαλύτερου καταστήματος που αποτέλεσε τον αγαπημένο προορισμό των Αθηναίων, Iefimerida, online, 2013

Το **MINION** αποτελούνταν από τους εξής **εννέα ορόφους**:

1σόγειο : Σχολικά είδη, καλλυντικά, δημιουργία σφραγίδων, προσκλητηρίων, δισκοπωλείο

1ος : Βιβλιοπωλείο, γραφείο ταξιδιών (Mini Tours), φωτοτυπίες, αναψυκτήριο, γραφείο φύλαξης, γραφείο ανακοινώσεων

2ος : Ανδρικά είδη

3ος : Γυναικεία είδη

4ος : Αθλητικά

5ος : Είδη Σπιτιού, pet shop

6ος : Είδη Σπιτιού, ηλεκτρικά είδη, Τμήμα Υπολογιστών

7ος : Παιχνίδια, video games, εποχιακά (Υπήρχε επίσης μία μεγάλη απομίμηση ελέφαντα)

8ος : Όροφος εκδηλώσεων με θέατρο, γιορτές παιδιών υπαλλήλων, playground, μίνι αναψυκτήριο

9ος : Εστιατόριο εσωτερικού και εξωτερικού χώρου.

Εν μέσω της εορταστικής περιόδου, τα ξημερώματα της 19ης Δεκεμβρίου 1980, το πολυκατάστημα καταστράφηκε από εμπρησμό. Οι περισσότερες δυνάμεις της Πυροσβεστικής κατευθύνθηκαν στο κατάστημα «Κατράντζος» που καιγόταν συγχρόνως, χωρίς αποτέλεσμα. Ήταν η αρχή μιας σειράς εμπρησμών στα περισσότερα μεγάλα καταστήματα εκείνης της εποχής.³² Την ευθύνη για τον εμπρησμό ανέλαβε η πρωτοεμφανιζόμενη «Επαναστατική Οργάνωση Οκτώβρης '80», η οποία υποτίθεται πως ήταν ένα παρακλάδι του Επαναστατικού Λαϊκού Αγώνα, που αποχώρησε από τις τάξεις του – πάντως ο ΕΛΑ άσκησε κριτική στο διπλό χτύπημα. Το ίδιο έκανε και η οργάνωση 17 Νοέμβρη με προκήρυξη της τον Ιούλιο του 1981, στην οποία χαρακτήριζε τις εμπρηστικές επιθέσεις στο Μινιόν και στον Κατράντζο «επιχειρησιακά ασυντόνιστες, όχι κατάλληλα προετοιμασμένες και πολιτικά επιβλαβείς».³³

Από την φωτιά διασώθηκε μόνο το σπλισμένο σκυρόδεμα του κτιρίου, ενώ ο «Κατράντζος» κατέρρευσε από την πυρκαγιά και δεν ξαναχτίστηκε ποτέ. Με δάνεια αποκαταστάθηκαν πλήρως οι ζημιές στο κτίριο και το κατάστημα επαναλειτούργησε το 1983, όμως λόγω υπερβολικών χρεών κρατικοποιήθηκε. Δεν παρουσίασε κέρδη μέχρι το 1990, όμως το 1991 περιήλθε ξανά στα χέρια του Γεωργακά. Έπειτα από μια δυναμική επάνοδο το 1991 στα χέρια του δημιουργού του, το 1998 η επιχείρηση χρεωκόπησε και το κτίριο αγοράστηκε από την οικογένεια Faice (Elmec Sports), η οποία είχε φιλοδοξίες να επαναλειτούργησει το κατάστημα μετά από ανακαίνιση. Η Elmec Sports πουλήθηκε στη συνέχεια στον όμιλο Follí Follíe, ο οποίος είχε σχέδια για την επαναλειτουργία του, κάτι που αναβάλλεται διαρκώς μέχρι και σήμερα.³⁴

32 Μινιόν (κατάστημα), Βικιπαίδεια: η ελεύθερη εγκυκλοπαίδεια, online, 2020

33 Παύλος Μεθενίτης, Σαν σήμερα πυρπολούνται Μινιόν και Κατράντζος, News 24/7, online, 2018

34 Μινιόν (κατάστημα), Βικιπαίδεια: η ελεύθερη εγκυκλοπαίδεια, ό.π.

30

Πυρκαγιά στο MINION.

Η ζημιά είναι τρομακτική. Η Πυροσβεστική, που έσπευσε αμέσως με 38 οχήματα και 170 άντρες με κύριο μέλημα την αποτροπή της επέκτασης της φωτιάς στα παρακείμενα κτίρια, υπολόγισε τις ζημιές σε δύο δισεκατομμύρια δραχμές, ποσό μυθικό για την εποχή. Ο ιδιοκτήτης του Μινιόν υπολόγισε πως μόνο το εμπόρευμα που χάθηκε στη φωτιά άξιζε δύο δισεκατομμύρια δραχμές, όταν το κατάστημα ήταν ασφαλισμένο για 200 εκατομμύρια δραχμές μόνο.

Η λέξη «Μινιόν» τόσο για τους Αθηναίους όσο και για τους υπόλοιπους κατοίκους της χώρας είναι μια οικεία λέξη ακόμη και σήμερα, ειδικά για εκείνους που έζησαν μέρος της ζωής τους μέσα στον 20ό αιώνα. Προσφάτως, το πράσινο πανό που κάλυπτε την πρόσοψη του κτιρίου αντικαταστάθηκε από ένα πανό-έργο τέχνης, διαστάσεων 140X28 μέτρων, καλύπτοντας μία επιφάνεια 4.000 τ.μ. Πρόκειται για ένα εικαστικό λίφτινγκ που τοποθετήθηκε από τον όμιλο FF Group. Το πανό απεικονίζει έργο του ζωγράφου Γιάννη Κόττη, μέσω μιας ζωντανής αναπαράστασης καρπών της φύσης που χαρακτηρίζεται από έντονα χρώματα. Ο καλλιτέχνης δήλωσε συγκεκριμένα για το έργο ότι «δίνει μια δροσερή πνοή στον χώρο. Η αποτύπωση φρούτων και καρπών λειτουργεί ως αντίστιξη στον χώρο της Ομόνοιας. Είναι μια έκπληξη για τον περιπατητή». Την επίβλεψη για την εφαρμογή του έργου ανέλαβε το αρχιτεκτονικό γραφείο της Μαρίας Κοκκίνου και του Ανδρέα Κούρκουλα.³⁶

31

Street Canvas,
Αλέξανδρος Σούλτος,
2021

32
Athens, Omonia
Square,
Νίκος
Πανταζάρας,
2019

Ανάλυση ιδέας

Το πρώην εμπορικό κατάστημα και επί 23 χρόνια υπό εγκατάλειψη, μας φάνηκε κατάλληλο για πολλούς λόγους. Λαμβάνοντας υπόψη μας το μεγάλο αναξιοποίητο αστικό απόθεμα του κέντρου της Αθήνας, επιλέγουμε μια στρατηγική διαχείρισης του αποθέματος αυτού και ανάδειξης της μνήμης που αυτό «κουβαλάει». Το MINION εκτός από την κεντρική τοποθεσία του, έχει ακόμα και σήμερα μεγάλη σημασία ως τοπόσημο της εποχής. Καταλαμβάνει ένα ολόκληρο οικοδομικό τετράγωνο το οποίο είναι εξ ολοκλήρου ανεκμετάλλευτο.

Πρόθεση μας είναι ο επαναπροσδιορισμός της αστικής ταυτότητας και η δημιουργία ενός κοινού χώρου με σκοπό την ενίσχυση της κοινωνικής και οικολογικής συνείδησης και το ιδεατό για ένα ανεξάρτητο κτίριο που θα λειτουργεί με τις αρχές της κυκλικής οικονομίας. Το MINION ένα από τα βασικότερα κέντρα υποδοχής του δυτικότροπου τρόπου ζωής, φάνηκε ιδανικό για να τονιστεί αυτή η αντίθεση και να επαναπροσδιοριστούν οι έννοιες που μας αφορούν. Έτσι, το νέο MINION επιχειρεί να ξαναπάρει την ενεργό σημασία που είχε με νέους όρους. Από αστικό/εμπορικό κέντρο προτείνεται να μετατραπεί σε μεγάλο μέρος του σε έναν κατακόρυφο κήπο και τόπο διαφυγής, μία μεταφορική και κυριολεκτική όαση στο κέντρο της πόλης. Βασικός στόχος είναι η υποδοχή κάθε μορφής ετερότητας, η αλληλεπίδραση των διάφορων κοινωνικών ομάδων, η γνωριμία με διαφορετικές πολιτιστικές παραδόσεις και η ανταλλαγή γνώσης. Επιχειρούμε να δημιουργήσουμε ένα χώρο στον οποίο θα προσφέρεται έδαφος για μια ευρύτερη γνώση, γνώση που θα ανταλλάσσεται χωρίς να έχει μοναδικό σκοπό το χρηματικό όφελος.

Αυτό θα επιτευχθεί μέσω του φαγητού, μέσω εργαστηρίων εκμάθησης των τεχνών του κάθε λαού, μαθημάτων, δημιουργικής απασχόλησης παιδιών και άλλων δραστηριοτήτων που θα αναφερθούν εκτενώς στη συνέχεια. Η αυτονομία/ανεξαρτησία του κτιρίου, θα διασφαλιστεί από τα προϊόντα που παράγονται από τις καλλιέργειες, επεξεργάζονται στα εργαστήρια και πωλούνται στην αγορά που θα προταθεί.

Το project αυτό αποτελεί ένα στοιχημα, μία διεκδίκηση και μια συμβολική κίνηση συγκατοίκησης των διαφορετικότητων της πόλης. Πρόκληση για εμάς αποτέλεσε ο συνδυασμός πόλης και υπαίθρου μέσα στην ίδια την πόλη σε μια προσπάθεια συνύπαρξης και των δύο. Θεωρούμε σημαντικό για τον άνθρωπο, που έχει πλέον αποκοπεί από τη φύση και τις διαδικασίες παραγωγής των όσων καταναλώνει, να έχει την ευκαιρία να βρίσκεται σε ένα χώρο στον οποίο αρχικά να μαθαίνει για τις διαδικασίες αυτές και στη συνέχεια να γίνεται μέρος τους.

Multicultural
Independent
Natural
Interactive
Oikos
Network

Restoration of 3 social housing blocks, Lacaton & Vassal Architects, Frédéric Druot & Christophe Hulin Arch. Bordeaux, 2017

MFO Park, Burckhardt+Partner, 1999

Cinema Riviera, Athens, Greece

BUAISOU, indigo dye, Kamiita-cho, Tokushima Prefecture, 2015

Yodgorlik Silk Factory, Margilan, Uzbekistan

Silk Pavilion II, MIT Media Lab, Commissioned by The Museum of Modern Art, Organized by Paola Antonelli & Anna Burckhardt 2019 - 2020

Kurt Ackermann, playground, Mall, Munich, 1972

Isamu Noguchi, Models for Playground Equipment for Ala Moana Park, 1939

Les Grands Voisins, a former hospital converted into a cultural space, Paris, 2015

SESC Pompeia, Lina Bo Bardi, São Paulo, Brazil, 1982

The Hanging Gardens of Babylon

Open air school, Netherlands, 1957

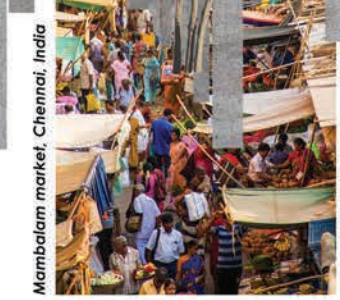
Camden Market, London, England

Les Halles, the great central Parisian market, Robert Doisneau, 1953

Chichicastenango Market, Chichicastenango, Guatemala

Mambalam market, Chennai, India

Varvakios Central Municipal Market, Athens, Greece

Ανάλυση περιοχής

ΔΙΚΤΥΟ ΕΝΙΣΧΥΣΗΣ ΤΗΣ
ΑΣΤΙΚΗΣ ΒΙΟΠΟΙΚΙΛΟΤΗΤΑΣ

ΠΕΔΙΟΝ ΤΟΥ ΑΡΕΩΣ

ΠΛΑΤΕΙΑ
ΑΙΓΥΠΤΟΥ

ΕΘΝΙΚΟ
ΜΕΤΣΟΒΙΟ
ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ

ΜΙΝΙΟΝ

ΕΘΝΙΚΟ
ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ
ΜΟΥΣΕΙΟ

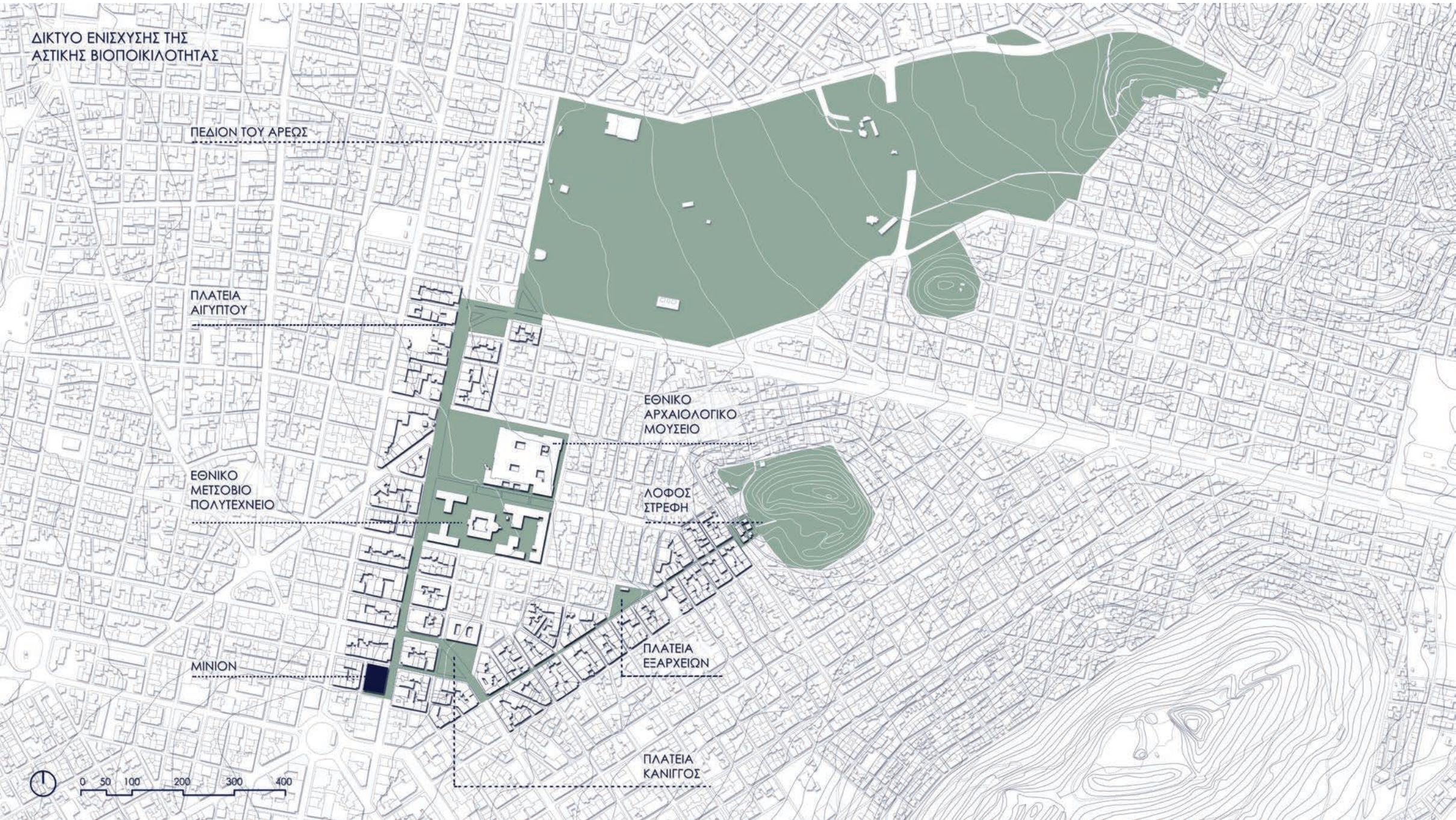
ΛΟΦΟΣ
ΣΤΡΕΦΗ

ΠΛΑΤΕΙΑ
ΕΞΑΡΧΕΙΩΝ

ΠΛΑΤΕΙΑ
ΚΑΝΙΓΓΟΣ

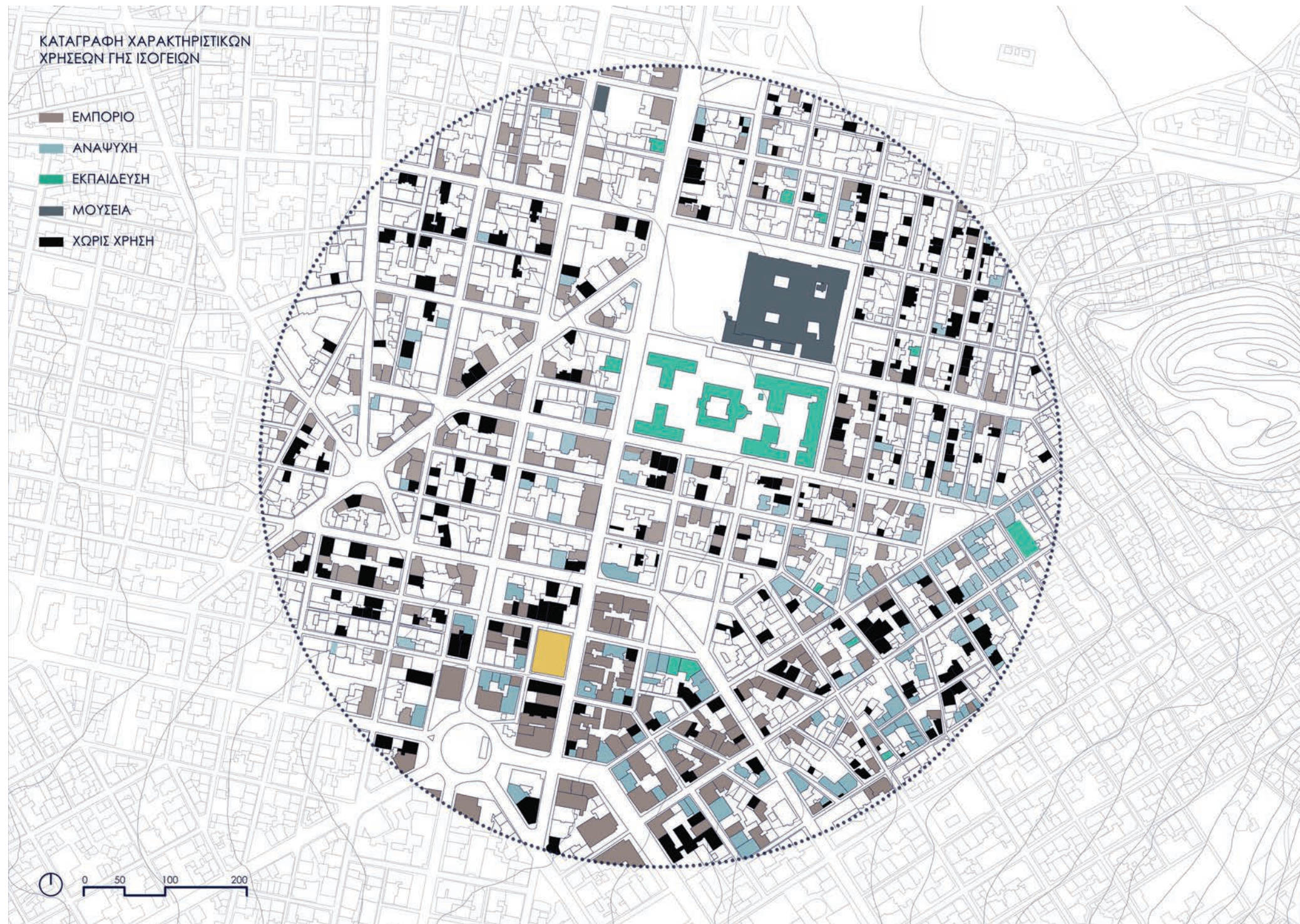

0 50 100 200 300 400

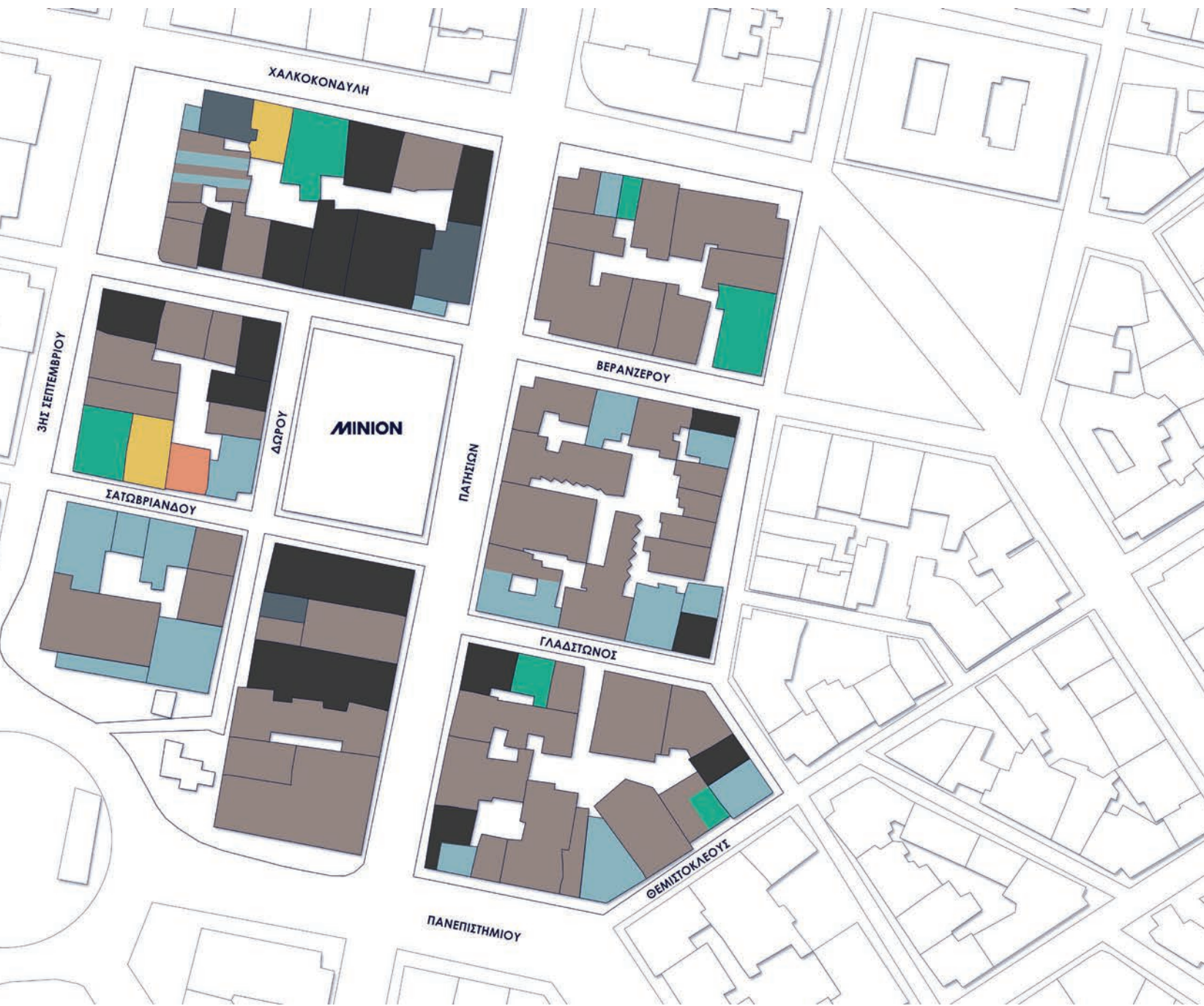
ΠΡΟΤΑΣΗ ΠΡΑΣΙΝΗΣ ΔΙΑΔΡΟΜΗΣ

ΠΕΡΙΟΧΗ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΟΣ
ΧΡΗΣΕΙΣ ΓΗΣ ΙΣΟΓΕΙΩΝ

- ΕΜΠΟΡΙΚΑ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ
- ΕΣΤΙΑΤΟΡΙΑ / ΚΑΦΕΤΕΡΙΕΣ
- ΓΡΑΦΕΙΑ
- ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ
- ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑ
- ΑΠΟΘΗΚΕΣ
- ΧΩΡΙΣ ΧΡΗΣΗ

ΠΕΡΙΟΧΗ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΟΣ
ΧΡΗΣΕΙΣ ΓΗΣ ΟΡΟΦΩΝ

- ΕΜΠΟΡΙΚΑ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ
- ΓΡΑΦΕΙΑ
- ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ
- ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑ
- ΑΠΟΘΗΚΕΣ
- ΧΩΡΙΣ ΧΡΗΣΗ

ΧΑΛΚΟΚΟΝΔΥΛΗ

3ΗΣ ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ

ΣΑΤΩΒΡΙΑΝΔΟΥ

ΔΕΥΟΥ

MINION

ΠΑΤΗΣΙΩΝ

ΒΕΡΑΝΖΕΡΟΥ

ΓΛΑΔΙΣΤΩΝΟΣ

ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΕΟΥΣ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

Συνεντεύξεις

1

Κ. Μιχάλης
Εστιατόριο,
Club Neon,
Σατωβριάνδου 7

Πόσα χρόνια είστε στην περιοχή/ Τι θυμάστε από το Μινιόν;
«Θυμάμαι ότι ήταν ένα πολυκατάστημα. Ερχόταν κόσμος από την επαρχία για να δει το Μινιόν. Είχε κυλιόμενες σκάλες, γενικά ήταν κάτι που διέφερε. Είχε και φαγητό. Έχω το μαγαζί μου 25 χρόνια. Όταν λειτουργούσε το Μινιόν δουλεύαμε πολύ καλύτερα.»

Τι είδους πελατεία έχετε;
«Έχω τουρισμό, έχω πελάτες από την επαρχία και κάποιους μόνιμους που συνήθως είναι εργένηδες από την γύρω περιοχή. Αλλά περισσότερο δουλεύω με τουρίστες. Το πρωί περνάει αρκετός κόσμος, το βράδυ όχι τόσο.»

Τι πιστεύετε ότι λείπει από την περιοχή;
«Ολική ανάπλαση θέλει»

Νιώθετε την περιοχή ως γειτονία σας;
«Μένω στην περιοχή, δεν νιώθω κάτι άσχημο για τη γειτονιά.»

Με ποιόν τρόπο -θετικό ή αρνητικό- πιστεύετε ότι έχει επηρεάσει την περιοχή η ανάπλαση της πλατείας Ομονοίας;
«Τώρα που την φτιάξανε είναι πιο καλά. Αν δεν υπήρχε ο κορονοϊός σίγουρα θα μάζευε περισσότερο κόσμο.»

Αν σας ρωτούσε κάποιος πώς θα φανταζόσασταν ένα νέο Μινιόν, πώς θα ήταν αυτό;
«Πολυκατάστημα όπως ήταν παλιά. Ακόμα και φαγητό να είχε δεν θα μας δημιουργούσε πρόβλημα, καλό θα μας έκανε.»

2

Κ. Omar
Επισκευές κινητών
τηλεφώνων,
Δώρου

Πόσα χρόνια είστε στην περιοχή;
«Έχω ανοίξει το μαγαζί μου τον τελευταίο μήνα, αλλά ζω στην Ελλάδα τα τελευταία 20 χρόνια.»

Πώς αποφασίσατε να ανοίξετε το μαγαζί σας σε αυτή την περιοχή;
«Επειδή είναι στο κέντρο και περνάει πολλός κόσμος, είναι πάνω σε πεζόδρομο. Συνήθως έχει αρκετό κόσμο, αλλά τώρα λόγω κορονοϊού δεν έχει τίποτα.»

Τι πιστεύετε ότι λείπει από την περιοχή;
«Δεν μου λείπει κάτι. Εμείς εργαζόμαστε σκληρά και συνήθως στέλνουμε λεφτά στις οικογενειές μας. Έχουμε διάφορα μίνι-μάρκετ, μαγαζιά με κινητά και αξεσουάρ.»

Νιώθετε την περιοχή ως γειτονία σας;
«Ναι μένω πολύ κοντά. Μαρέσει η Ελλάδα, γι αυτό είμαι εδώ τόσα χρόνια. Μαρέσει όταν υπάρχει σεβασμός στους ανθρώπους.»

3

Κ. Γιώργος
Κ. Παναγιώτης
Τσαγκάρικο,
Στοά Τρικούπη/
Πινγκοίνου/
Πείνας,
Δώρου 2
&
Ο Μερακλής,
Πλ. Ομοιοίας 9

4

Κ. Θανάσης
Άγγις,
Μαγαζί με
ρούχα,
Στοά Τρικούπη

Πόσα χρόνια είστε στην περιοχή/ Τι θυμάστε από το Μινιόν;

Γ - «Είμαι εδώ 30 χρόνια. Η περιοχή ήταν ό,τι καλύτερο.»

Π - «20 χρόνια. Όλα τα θυμάμαι, ήμουν 8 χρονών όταν ερχόμασταν»

Μένετε στην περιοχή;

Π - «Κολωνό. Περιστέρι μεγάλωσα αλλά μένω Κολωνό.»

Τι πιστεύετε ότι λείπει από την περιοχή;

Π - «Ο κόσμος. Είναι φοβισμένος, με αυτά που βλέπει και αυτά που ακούει (σσ. τηλεόραση, ειδήσεις) δεν έρχεται κανένας.

Η περιοχή θέλει ολική ανάπλαση, είναι πολύ βρώμικα, δεν έχει αισθητική. Πολυκαταστήματα και ξενοδοχεία υπάρχουν αρκετά. Ίσως περισσότερο πράσινο θα χρειαζόταν.»

Νιώθετε την περιοχή ως γειτονία σας/ νιώθετε ασφαλής;

Π - «Όχι δεν φοβάμαι στην περιοχή, δεν έχω πρόβλημα.»

Πόσα χρόνια είστε στην περιοχή/ Τι θυμάστε από το Μινιόν;

«Είμαι εδώ 30 χρόνια. Το Μινιόν τραβούσε ένα εκατομμύριο κόσμο την ημέρα, είχε μεγάλη κίνηση αλλά αυτός που το είχε ήταν απατεώνας. Από τότε που έκλεισε το ερήμωσε ο τόπος. Ο κόσμος πήγαινε στο Μινιόν αλλά δουλεύαν όλα τα μαγαζιά τριγύρω του. Ήταν το πιο καλό κατάστημα της Αθήνας»

Τι είδους πελατεία έχετε;

«Λαϊκό κόσμο. Έχουμε και μόνιμους πελάτες αλλά η δουλειά γίνεται από τον περαστικό κόσμο. Είναι ζωντανή εδώ η περιοχή, είναι πέρασμα από τον ηλεκτρικό κι από το μετρό.»

Μένετε στην περιοχή;

«Στην Κυψέλη μένω αλλά εδώ εργάζομαι.»

Τι πιστεύετε ότι λείπει από την περιοχή;

«Ένα πολυκατάστημα. Είχαν πει ότι θα γίνει το Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε., δεν έγινε. Τώρα έχουν πει ότι θα το πάρει ο Νιάρχος, μακάρι. Οτιδήποτε αρκεί να μαζέψει κόσμο.»

Νιώθετε την περιοχή ως γειτονία σας/ νιώθετε ασφαλής;

«Τώρα δεν τολμάει να περάσει κόσμος όταν σκοτενιάζει. Εγώ που είμαι άντρας και πάλι φοβάμαι να κυκλοφορήσω τα βράδια.»

5

Κ. Δημήτρης
Ηλεκτρονικό
φαρμακείο,
Σατωβριάνδου

Πόσα χρόνια είστε στην περιοχή/ Τι θυμάστε από το Μινιόν;
«Ένα χρόνο.»

Τι είδους πελατεία έχετε;
«Δεν έχουμε άμεση επαφή με τον κόσμο.»

Μένετε στην περιοχή;
«Όχι.»

Τι πιστεύετε ότι λείπει από την περιοχή;
«Να ξεσαβουρώσουμε, ότι κυκλοφορεί στην περιοχή να κάνουν ένα ντου να τους μαζέψουν. Αν τα γύρω κτίρια δεν ήταν εγκαταλελειμμένα και αν λειτουργούσε και το Μινιόν με οποιοδήποτε τρόπο θα είχε μεγαλύτερη αξία και ο πεζόδρομος, θα είχε ζωή. Τώρα μετά τις 7 το απόγευμα φοβάσαι να κυκλοφορήσεις.»

Πόσα χρόνια είστε στην περιοχή/ Τι θυμάστε από το Μινιόν;
Θ - «Είμαι στην περιοχή από το 1981, περίπου 40 χρόνια. Το Μινιόν κήκε το '80 αλλά συνέχισε να λειτουργεί μετά τη φωτιά μέχρι και το 1997. Δεν σταμάτησε να λειτουργεί, είχε πάρα πολλή κίνηση, ήταν κόσμημα στην περιοχή. Εδώ που καθόμαστε τώρα δεν θα μπορούσες να καθήσεις να μιλήσεις, ο ένας έσπρωχνε τον άλλον για να περάσει, όπως η Ερμού στις δόξες της. Είχε εκδηλώσεις κάθε Χριστούγεννα και κάθε Πάσχα, είχε άρματα. Τα παιδιά μου που τότε ήταν μικρά τα έχω φωτογραφίες εδώ με τα άρματα και τα τέτοια.»

Φ - «Ειδικά τα Χριστούγεννα ήταν κινηματογραφικά όλα, στο εξωτερικό μόνο ήταν έτσι.»

Θ - «Στην Αθήνα δεν υπήρχε κάτι τέτοιο.»

Φ - «Στην Ελλάδα γενικά. Ήταν το κάτι άλλο.»

Θ - «Εγώ βρέθηκα εδώ επειδή το Μινιόν μου τράβηξε την προσοχή και ξεκίνησα εδώ σαν επιχείρηση, και συνέχισα παρόλο που έκλεισε το '98 -'99, η ελπίδα μας ήταν ότι θα ξανανοίξει σε ένα-δύο χρόνια. Πέρασαν 22 χρόνια και αυτό παραμένει κλειστό. Η περιοχή οικονομικά βούλιαξε.»

Τι πιστεύετε ότι λείπει από την περιοχή;

Θ - «Δεν υπάρχει καθαριότητα στην περιοχή. Παρακαλάμε και πλένουμε και μόνοι μας, χλωρίνες, απορρυπαντικά. Το μαγαζί απέναντι μετά τις 3-4 γίνεται δημόσιο ουρητήριο. Στο δίπλα δρόμο πρέζα και κάτουρο. Ο φωτισμός είναι επίσης σημαντικός.»

Φ - «Εμείς με τα δίπλα καταστήματα όλοι μαζί βάλουμε χρήματα για να φωτιστεί λιγάκι η περιοχή. Αλλά με τον καιρό καταστρέφθηκαν και δεν μπορούμε να τα συντηρούμε συνέχεια.»

Θ - «Αν μπορούσε να έχει μια υποτυπώδη αστυνόμευση, θα ήταν καλά. Σε συνδιασμό με το φωτισμό, που είναι αποτρεπτικός, και την καθαριότητα.»

Υπάρχει πολυπολιτισμικότητα όσον αφορά την πελατεία σας;

Θ - «Όταν ήρθαν σε πρώτη φάση οι Αλβανοί δημιουργήθηκε μια αγορά, ενσωματώθηκαν και έγιναν πιο γρήγορα καταναλωτικοί, οι άλλες εθνικότητες δεν καταναλώνουν τόσο, κυρίως μαζεύουν χρήματα για να τα στείλουν στην πατρίδα τους. Οι πελάτες μας είναι κυρίως περαστικοί. Άνθρωποι που δουλεύουν στην περιοχή.»

Φ - «Από γραφεία και δημόσιες υπηρεσίες έχω κάποιες πελάτισσες. Ο τουρίστας δεν ψωνίζει σε μας. Γενικά περνάνε διάφοροι τουρίστες και συνήθως ζητάνε οδηγίες για το πώς να πάνε στο μουσείο.»

Νιώθετε την περιοχή ως γειτονία σας;

Φ - «Δεν μένουμε εδώ, αλλά νιώθουμε την περιοχή γειτονιά μας. Είμαστε χρόνια εδώ και γνωριζόμαστε όλοι μεταξύ μας.»

Με ποιόν τρόπο -θετικό ή αρνητικό- πιστεύετε ότι έχει επηρεάσει την περιοχή η ανάπτυξη της πλατείας Ομονοίας;

Θ - «Η πλατεία, παλιά όταν ήταν κυκλική, είχε άλλη χάρη. Ήταν αξιοθέατο. Τώρα το πράσινο τριγύρω έχει ξεραθεί, δεν υπάρχει φροντίδα. Αν μπορούσες να κάτσεις με κάποιον τρόπο, θα ήταν καλύτερο. Κάθονται εκεί μόνο μετανάστες που είναι αποτρεπτικοί και οι τουρίστες δεν μπορούν να βγάλουνε φωτογραφίες.»

Φ - «Πάντως δεν πιστεύω ότι στα επόμενα 15 χρόνια θα αλλάξει κάτι στην περιοχή. Φοβάμαι ότι τα πράγματα στη περιοχή δεν θα βελτιωθούν.»

Αν σας ρωτούσε κάποιος πώς θα φανταζόσασταν ένα νέο Μινιόν, πώς θα ήταν αυτό;
Θ - «Θα ήταν ευχής έργον να ξαναγίνει πολυκατάστημα. Είναι το μόνο πράγμα που θα μπορούσε να ξαναζωντανέψει την περιοχή.»

6

Κ. Θανάσης
Κα. Φρόσω
Κατάστημα με
κάλτσες και
καλσόν,
Δώρου 3

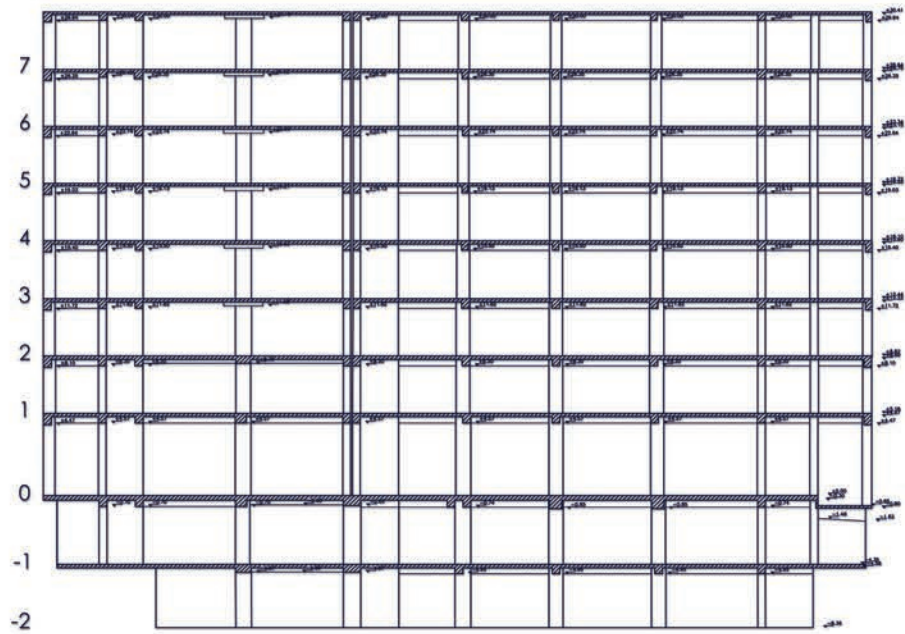
33
Χωρίς τίτλο.
 Νίκος
 Σωτηρόπουλος,
 2019

Κάνοντας κάποιες βασικές ερωτήσεις για τη ζωή στην Ομόνοια παρατηρήσαμε ότι η πλειοψηφία των ερωτηθέντων θυμάται το MINION ως έναν πυρήνα ζωντανίας στην περιοχή. Οι περισσότεροι ξεκίνησαν την επιχειρηματική τους δραστηριότητα εκεί, εκμεταλλευόμενοι τη μεγάλη διέλευση κόσμου που προσέλκυε το πολυκατάστημα. Η περιοχή επίσης θεωρούνταν από τότε πέρασμα καθώς αποτελεί μέχρι και σήμερα συγκοινωνιακό κόμβο. Το οριστικό κλείσιμό του επηρέασε οικονομικά όλα τα γύρω καταστήματα και σε συνδυασμό με την οικονομική κρίση, οδήγησε στην υποβάθμιση της περιοχής. Υπάρχει επίσης ξεκάθαρη έλλειψη φωτισμού, ειδικά των πεζοδρόμων γύρω από το MINION, όπως και έλλειψη καθαριότητας και πρασίνου.

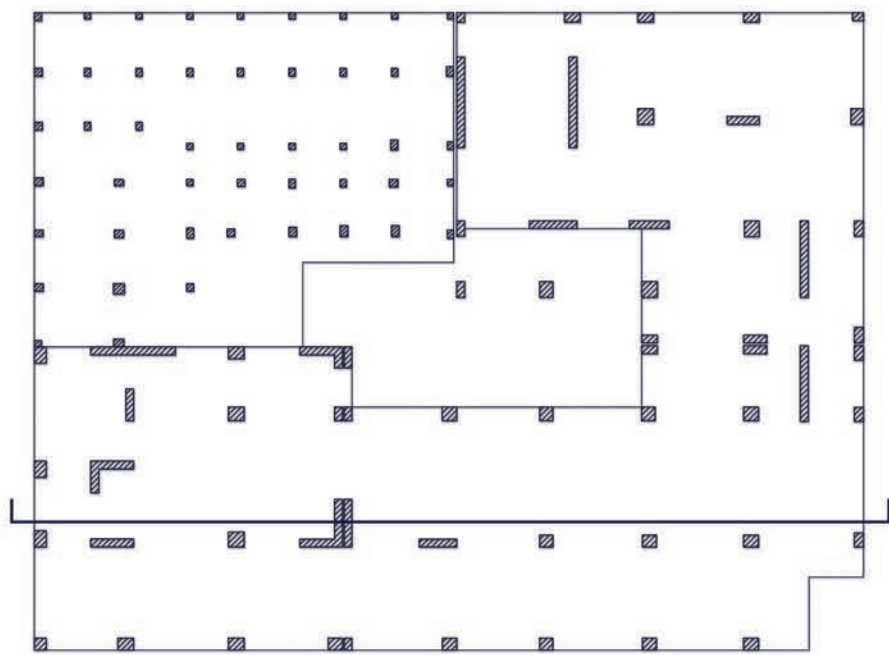
Δυστυχώς, παρά το πλήθος και την αυξημένη οικονομική δραστηριότητα των μεταναστών στο κέντρο της πόλης, η πλειοψηφία των απαντήσεων που μας δόθηκαν εκφράζουν μια άκρως ξενοφοβική στάση. Κυριαρχεί η άποψη ότι οι μετανάστες είναι αυτοί που υποβαθμίζουν την περιοχή και απωθούν την εμπορική δραστηριότητα. Δεν εκτιμάται η παράδοσή τους και δεν αξιοποιούνται η εμπειρία και οι γνώσεις τους.

Πιστεύουμε ότι μία δομή στην οποία θα έχουν την ευκαιρία να αλληλεπιδρούν και να ανταλλάζουν τις γνώσεις και τις πρακτικές αυτές, θα αποτελέσει την αφετηρία για μια αλλαγή σε αυτό τον τρόπο σκέψης.

05

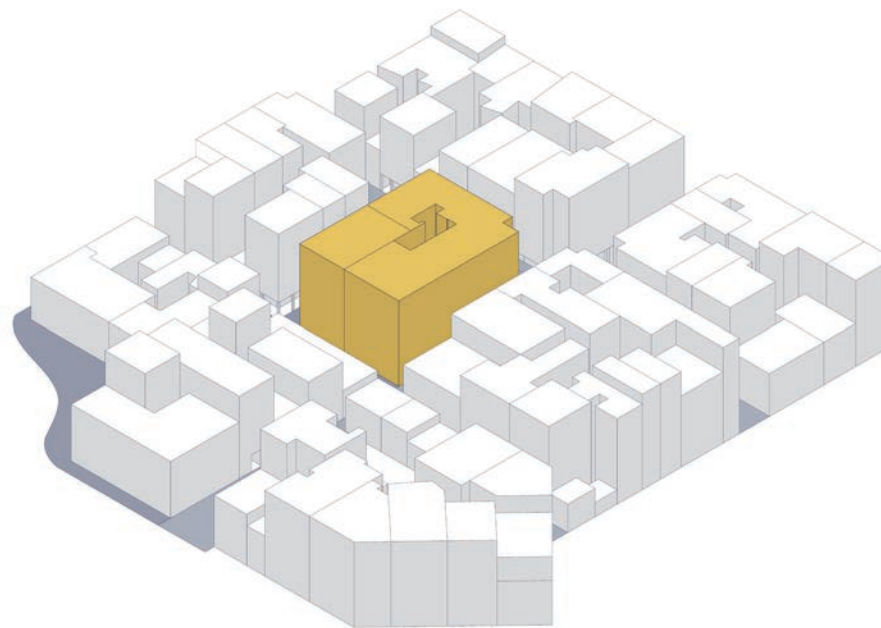
ΤΟΜΗ Α-Α

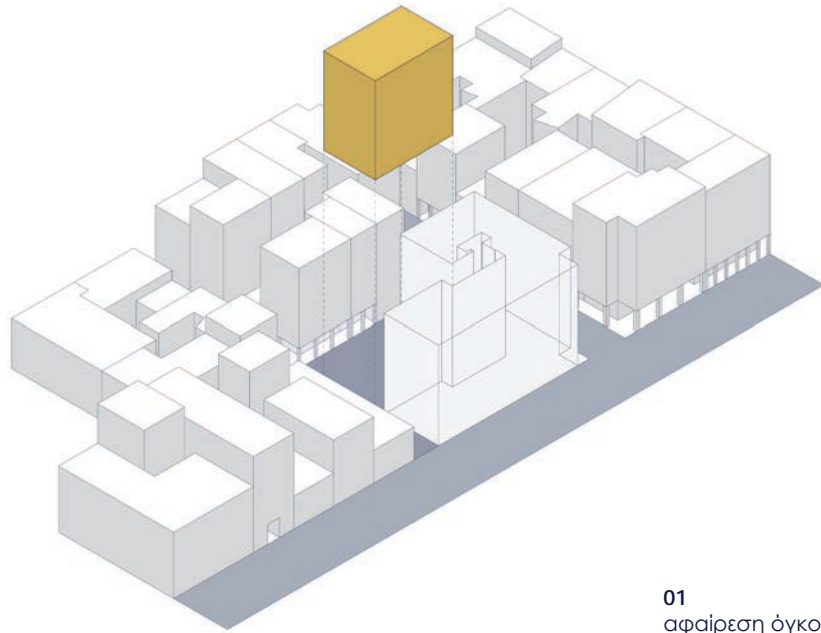

ΚΑΤΩΦΗ ΤΥΠΙΚΟΥ ΟΡΟΦΟΥ

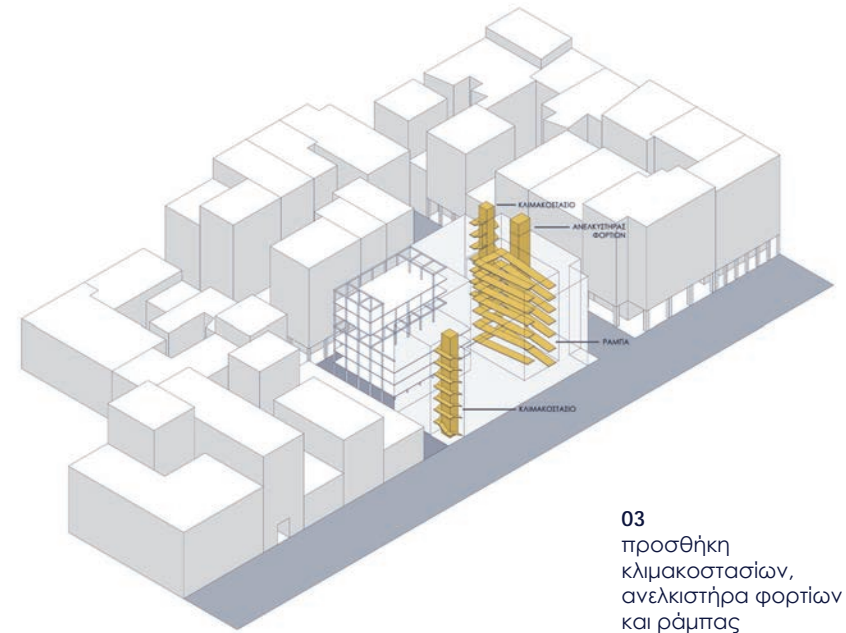

Υφιστάμενη κατάσταση

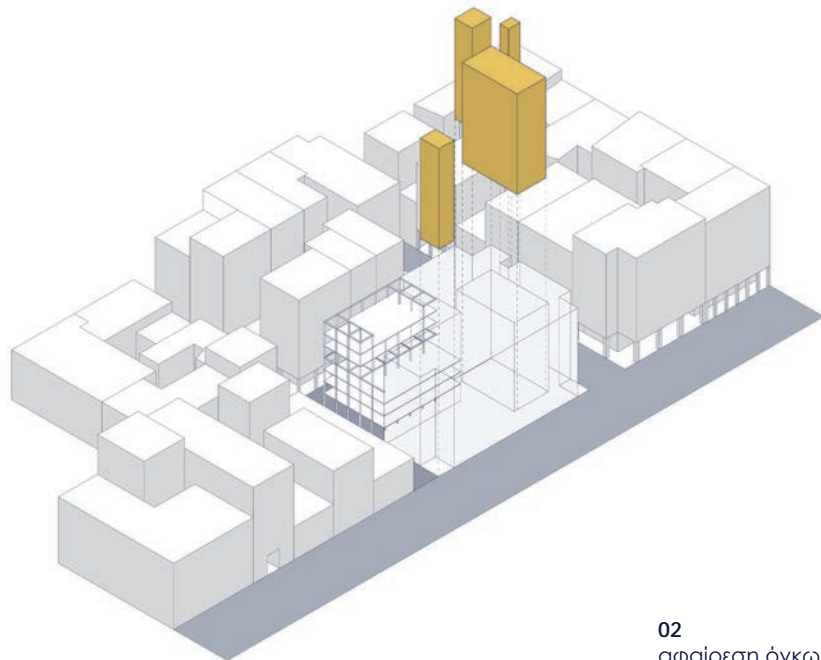

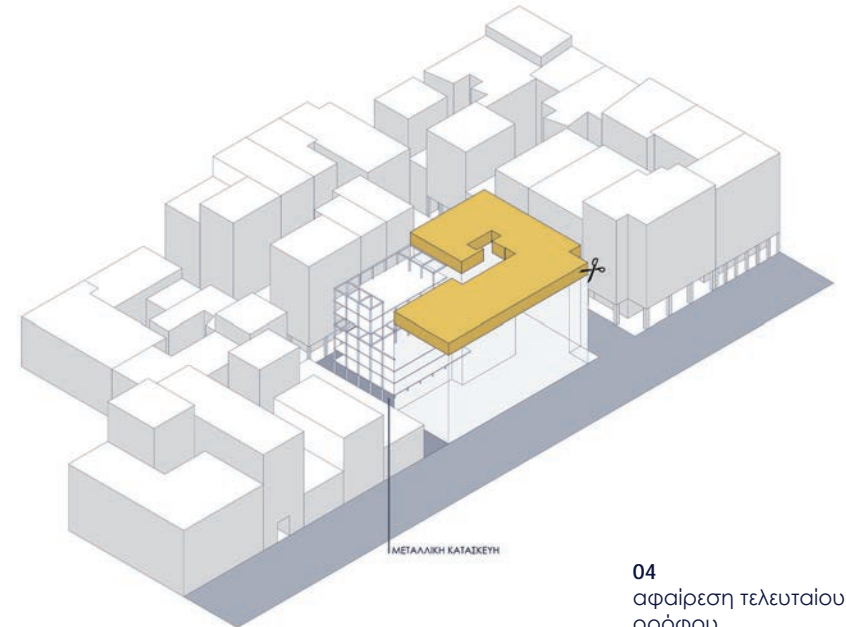
01
αφαίρεση όγκου

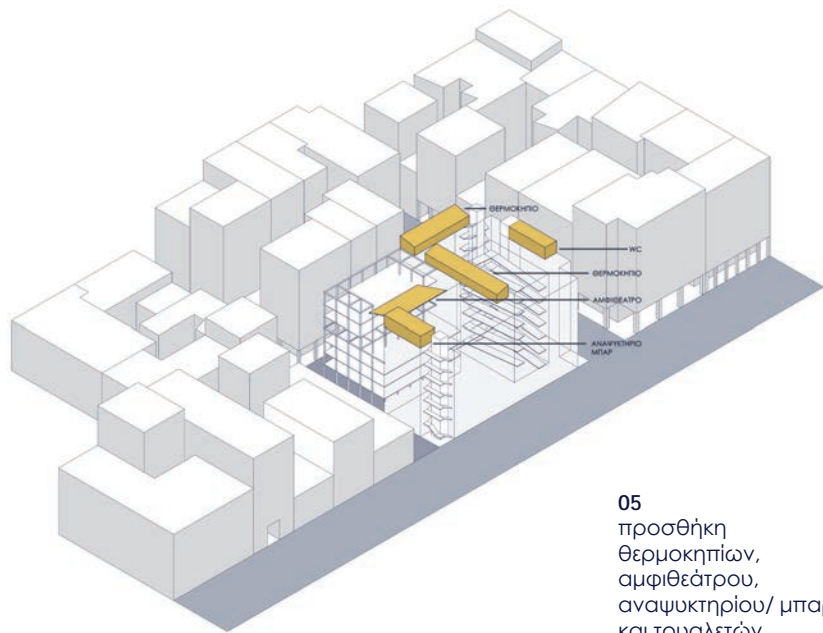
03
προσθήκη
κλιμακοστασίων,
ανεγκιστήρα φορτίων
και ράμπας

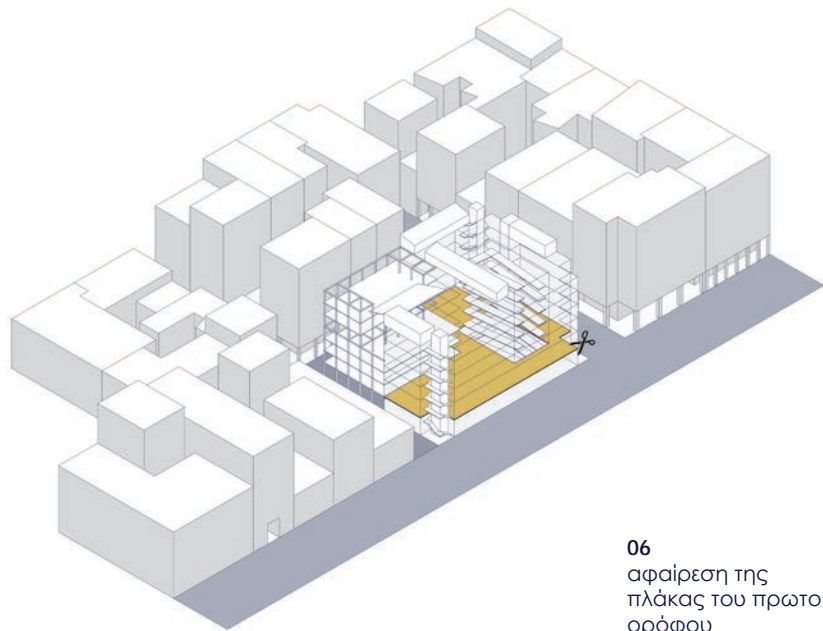
02
αφαίρεση όγκων

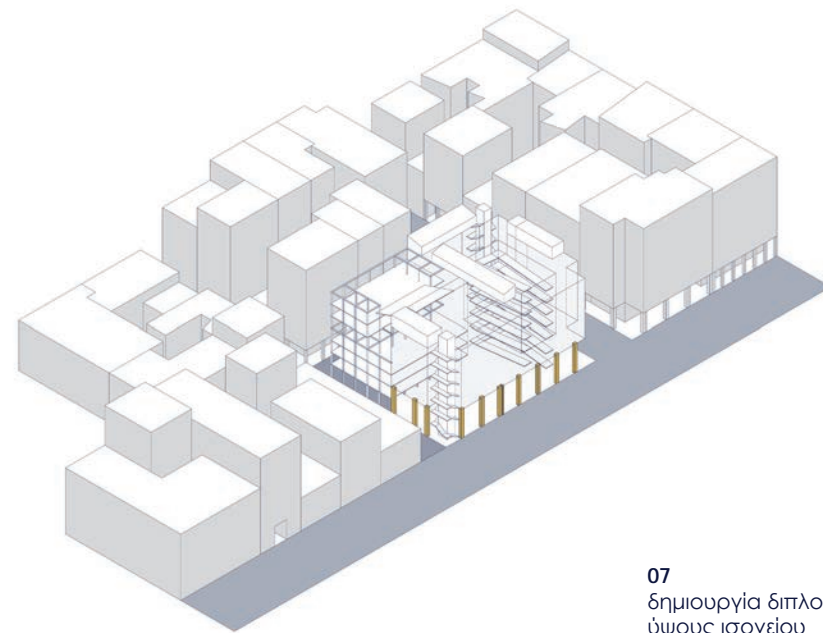
04
αφαίρεση τελευταίου
ορόφου

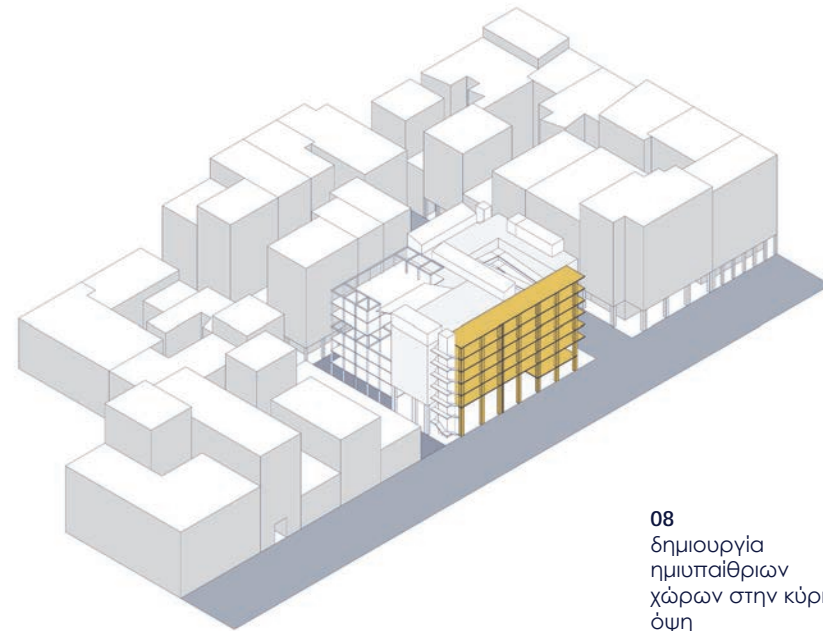
05
προσθήκη
θερμοκητίων,
αμφιθεάτρου,
αναψυκτηρίου/ μπαρ
και τουαλετών

06
αφαίρεση της
πλάκας του πρώτου
ορόφου

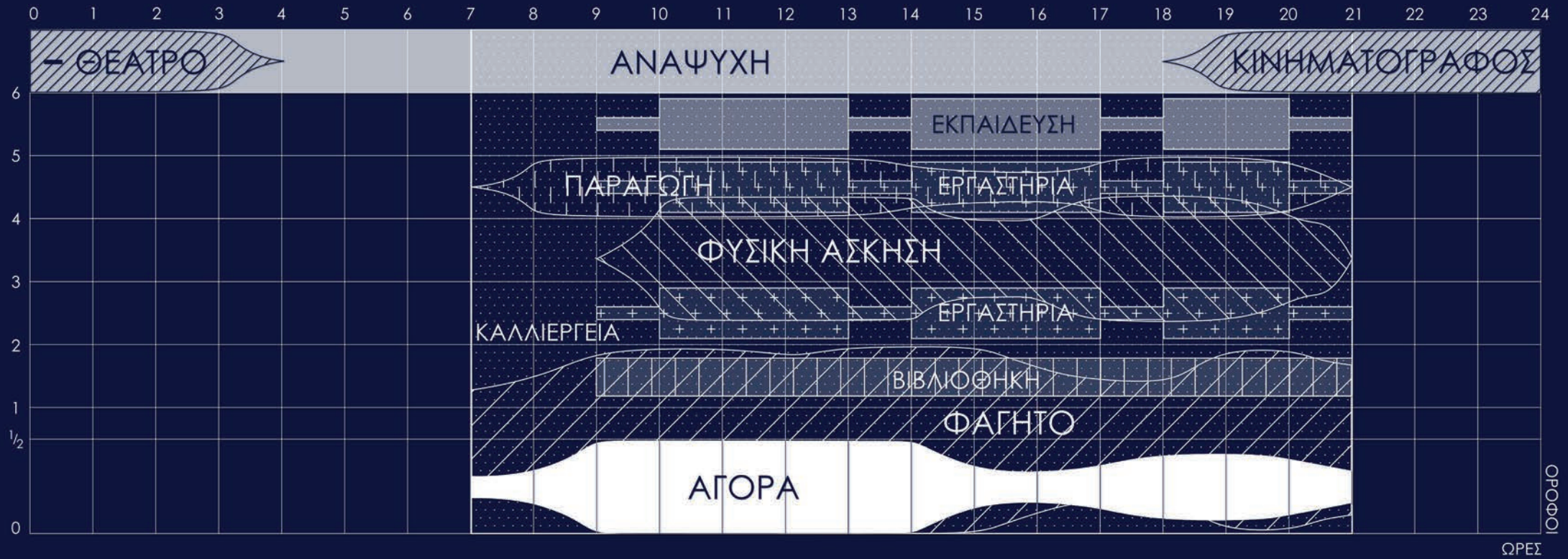

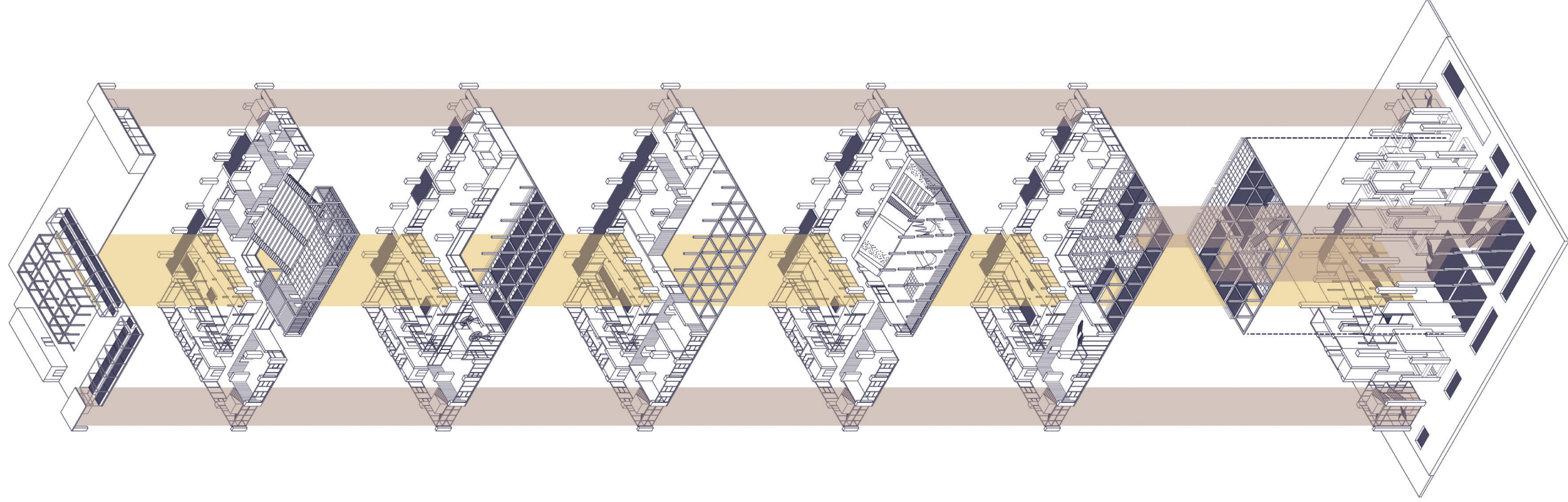
07
δημιουργία διπλού
ύψους ισογείου

08
δημιουργία
ημιυπαίθριων
χώρων στην κύρια
όψη

Διαγράμματα

+30.37

+26.77

ΥΠΛΟΪΡΙΟΣ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ
ΘΕΡΜΟΚΗΠΙΑ
ΑΝΑΨΥΚΤΗΡΙΟ - ΜΠΑΡ

+23.17

ΑΙΘΟΥΣΕΣ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ
ΑΙΘΟΥΣΑ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗΣ ΕΝΗΛΙΚΩΝ
ΧΩΡΟΣ ΣΥΝΕΛΕΥΣΕΩΝ

+19.57

ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ ΜΠΛΕ ΧΡΩΜΑΤΟΣ
WORKSHOP ΑΡΤΑΛΕΙΟΥ
WORKSHOP ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ - ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑΣ ΒΑΦΩΝ
ΕΚΤΡΟΦΗ ΜΕΤΑΞΟΣΚΩΛΗΚΩΝ
ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΜΕΤΑΞΙΟΥ

+15.97

ΑΙΘΟΥΣΑ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ
ΑΙΘΟΥΣΑ ΧΟΡΟΥ
ΑΙΘΟΥΣΑ ΜΟΥΣΙΚΗΣ
ΓΥΜΝΑΣΤΗΡΙΟ

+12.37

ΠΑΙΔΙΚΗ ΧΑΡΑ
WORKSHOPS
ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΡΙΟ

+8.77

ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ ΟΠΩΡΟΚΗΠΕΥΤΙΚΩΝ
ΣΥΛΛΟΓΙΚΗ ΚΟΥΖΙΝΑ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ | ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΡΙΟ

+5.17

ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ ΜΠΑΧΑΡΙΚΩΝ | ΒΟΤΑΝΩΝ

0.00

ΑΙΘΡΑ
ΑΣΤΙΚΟΣ ΚΗΠΟΣ

6

5

4

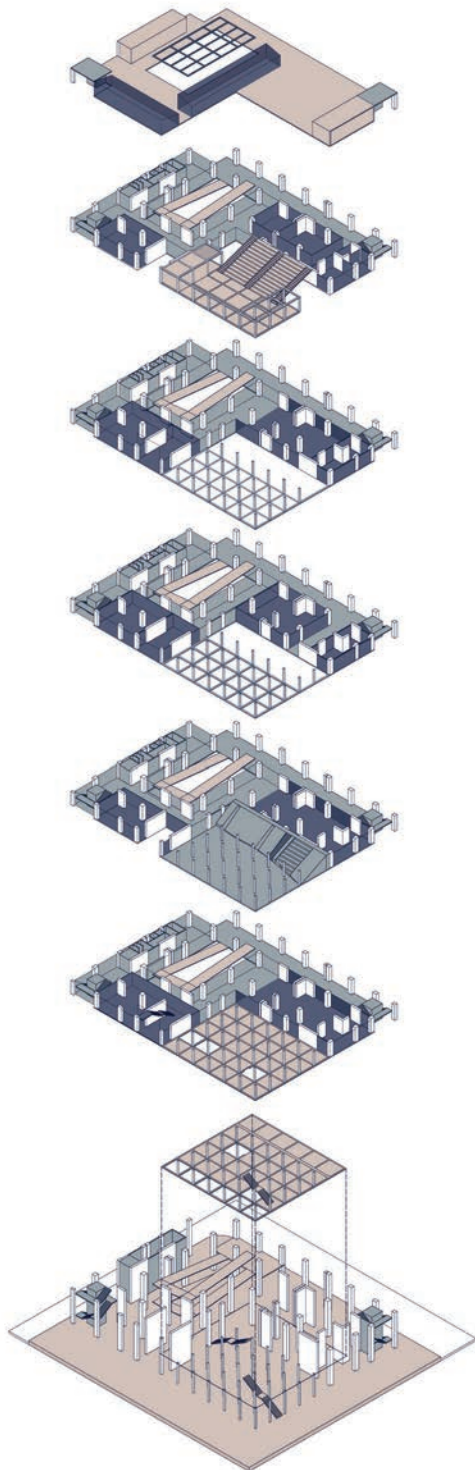
3

2

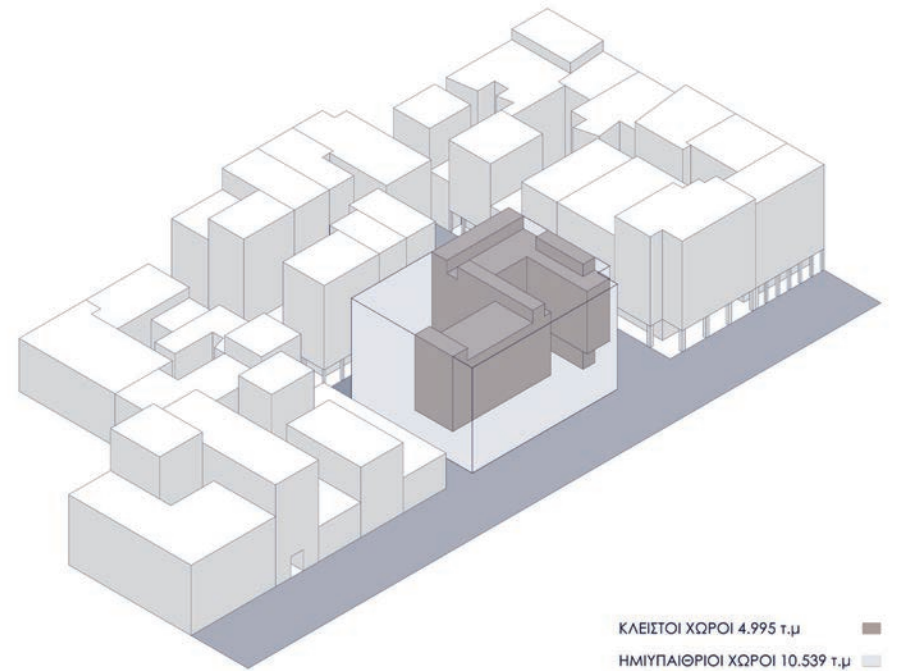
1

1/2

0

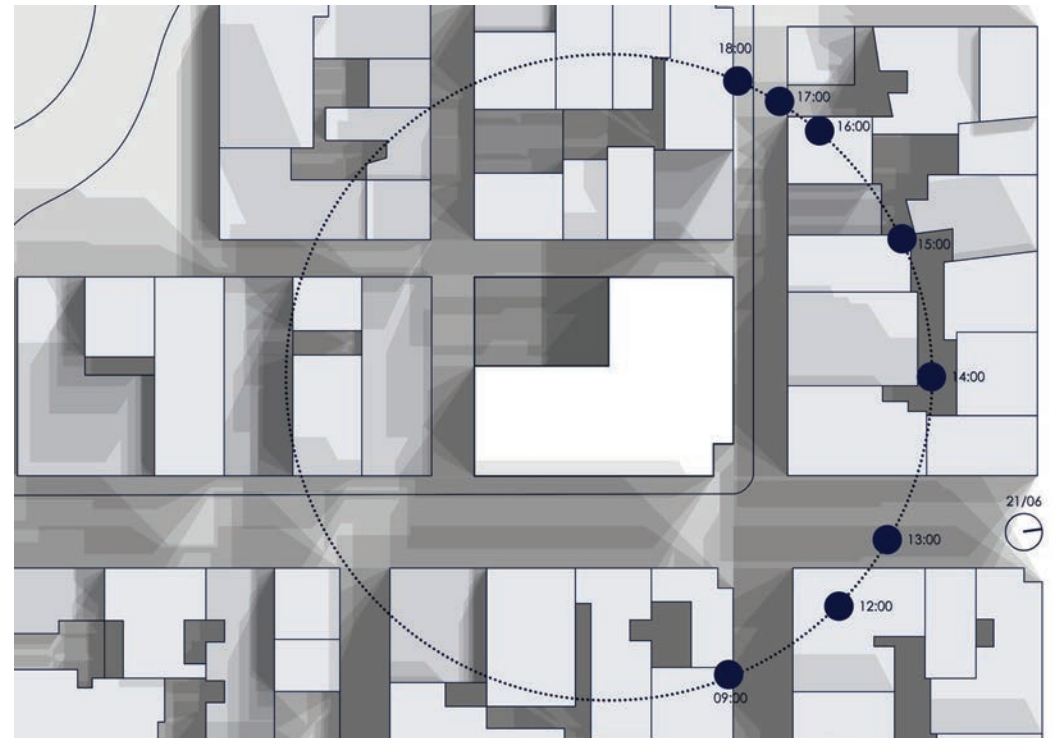
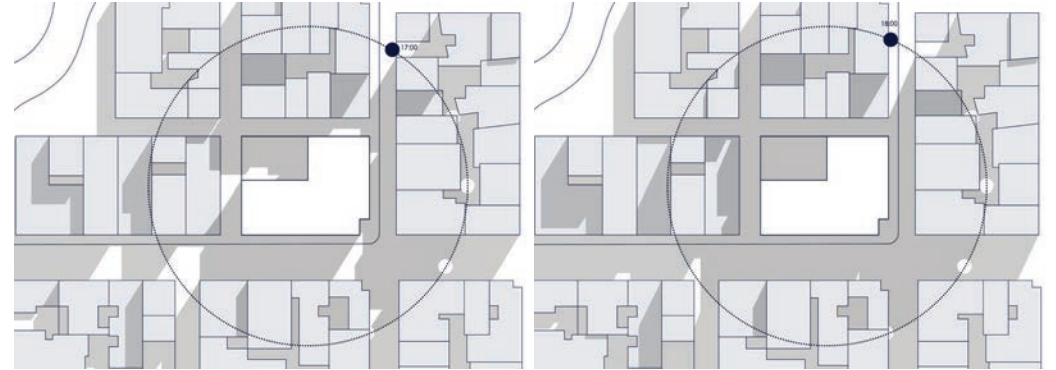

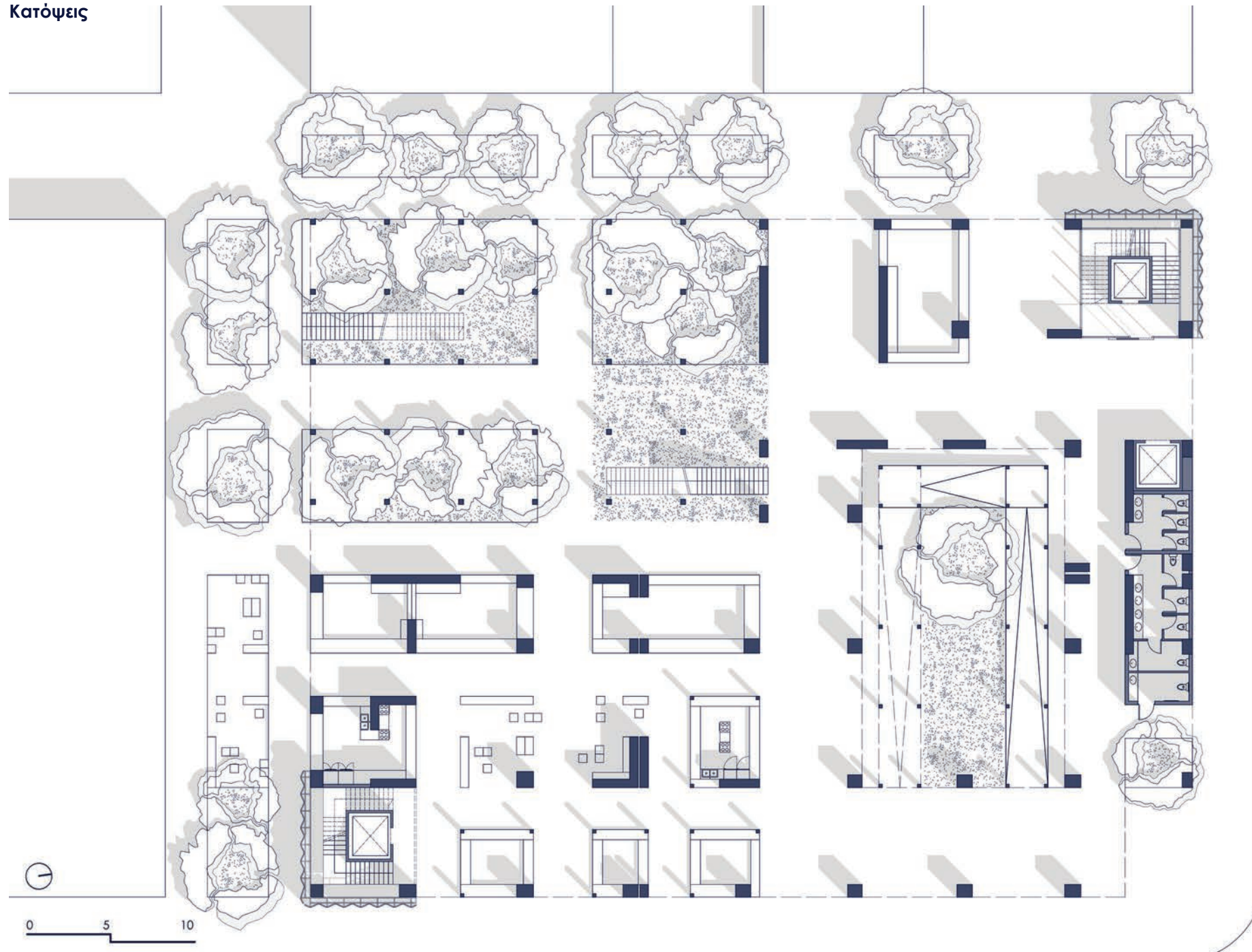
- ΧΩΡΟΙ ΜΕ ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
- ΚΟΙΝΟΧΡΗΣΤΟΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΟΙ ΧΩΡΟΙ ΒΑΣΗ ΩΡΑΡΙΟΥ
- ΠΡΟΕΚΤΑΣΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΧΩΡΟΥ

- ΚΛΕΙΣΤΟΙ ΧΩΡΟΙ 4.995 τ.μ
- ΗΜΙΥΠΑΙΘΡΙΟΙ ΧΩΡΟΙ 10.539 τ.μ

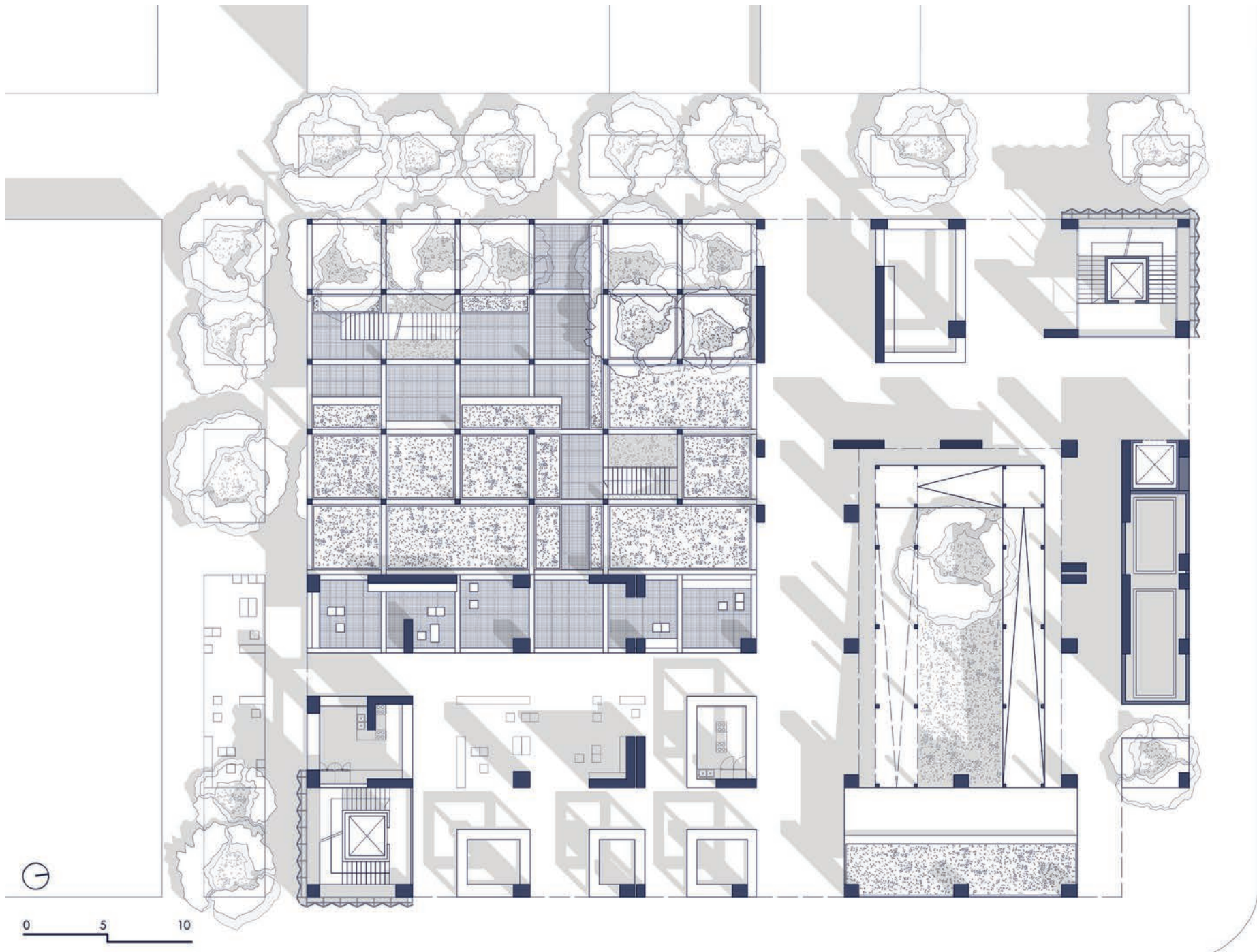

0 5 10

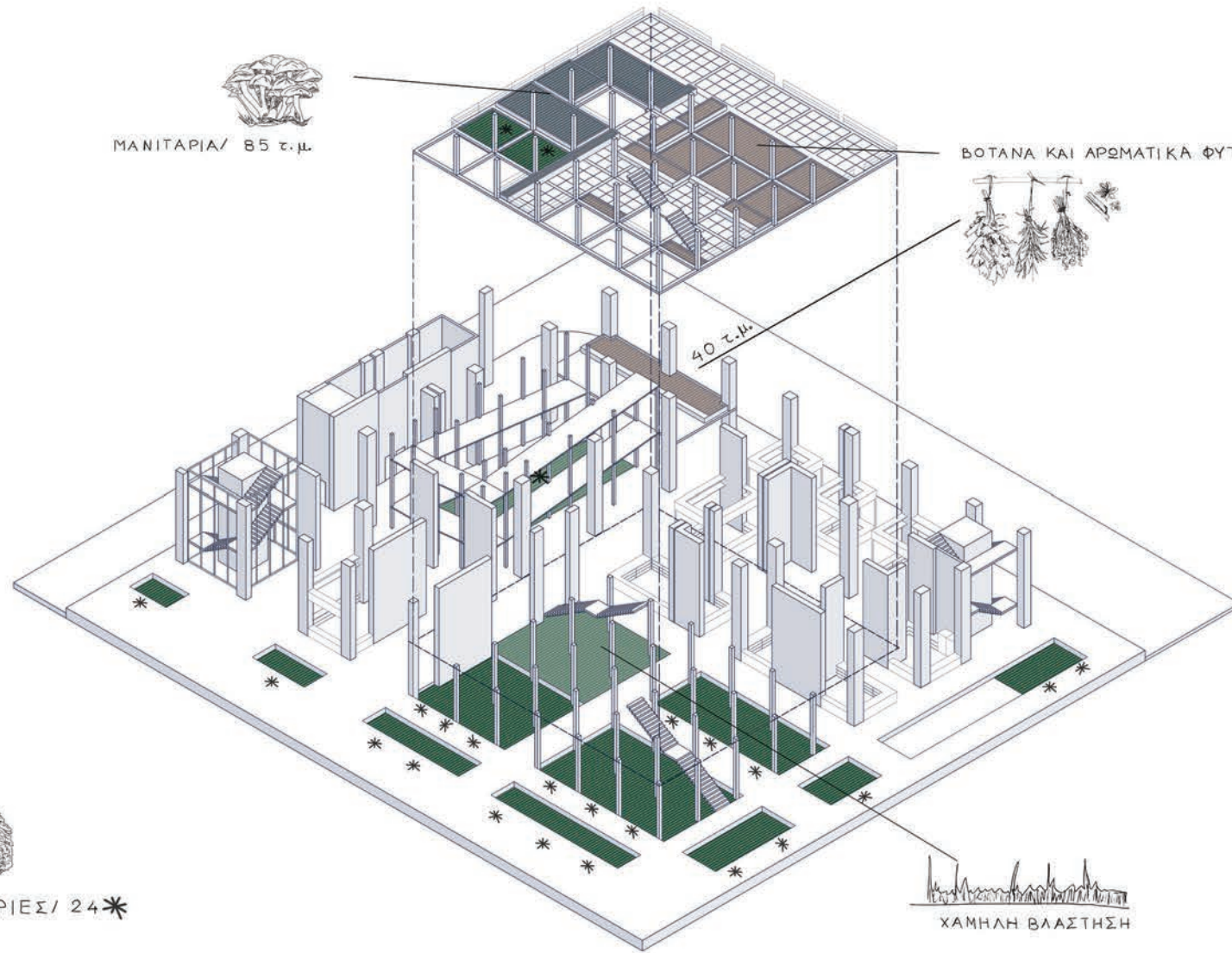
ΚΑΤΩΨΗ ΙΣΟΓΕΙΟΥ 0.00

0 5 10

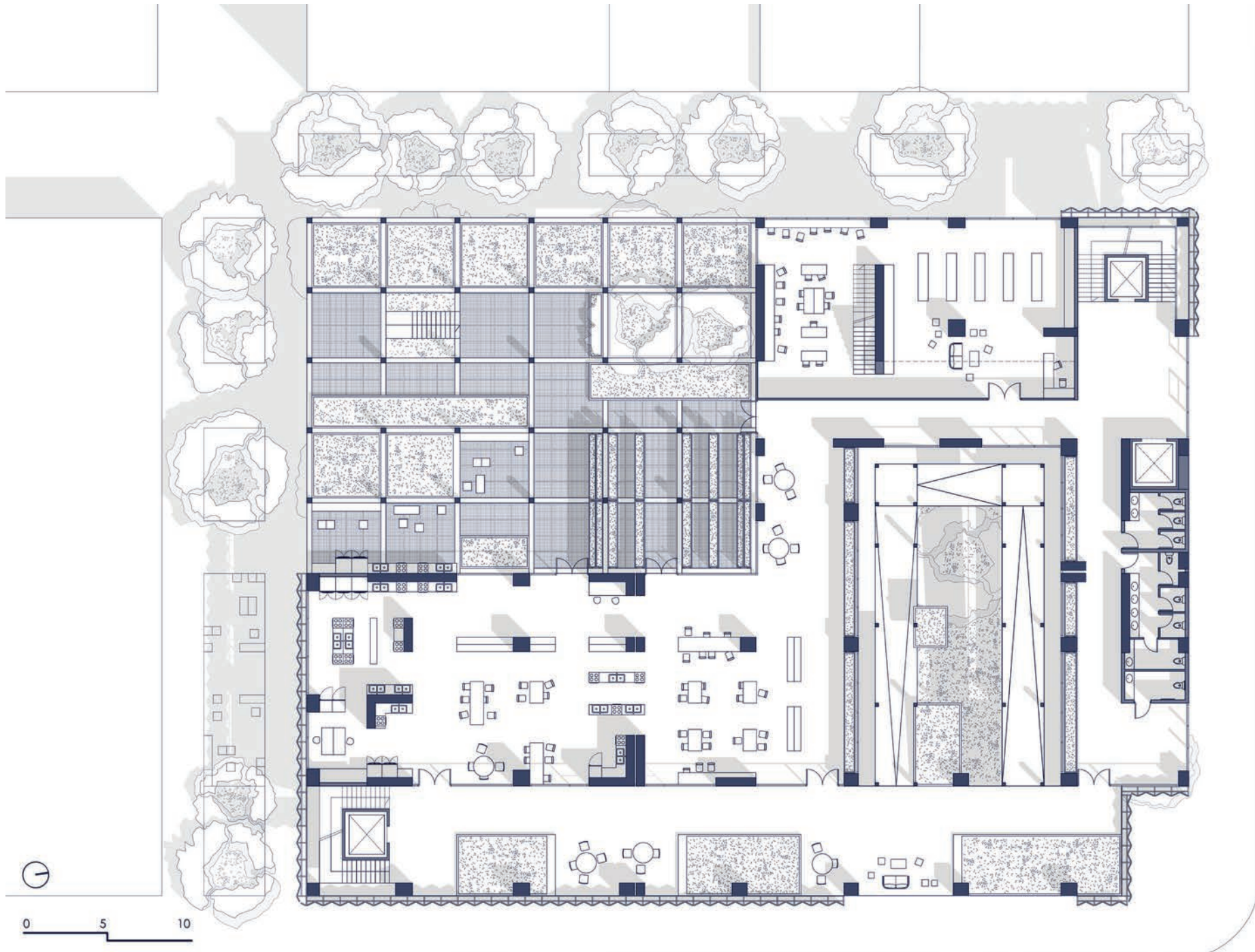
ΚΑΤΩΦΗ ΗΜΙΟΡΟΦΟΥ +5.17

ΒΟΤΑΝΑ ΚΑΙ ΑΡΩΜΑΤΙΚΑ ΦΥΤΑ / 120 τ.μ.

ΚΑΤΩΦΗ Α ΟΡΟΦΟΥ +8.77

ΥΔΡΟΠΟΝΙΚΕΣ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ ΛΑΧΑΝΙΚΩΝ / 192 τ.μ.

ΚΑΚΤΟΙ ΚΑΙ ΠΑΧΥΦΥΤΑ / 25 τ.μ.

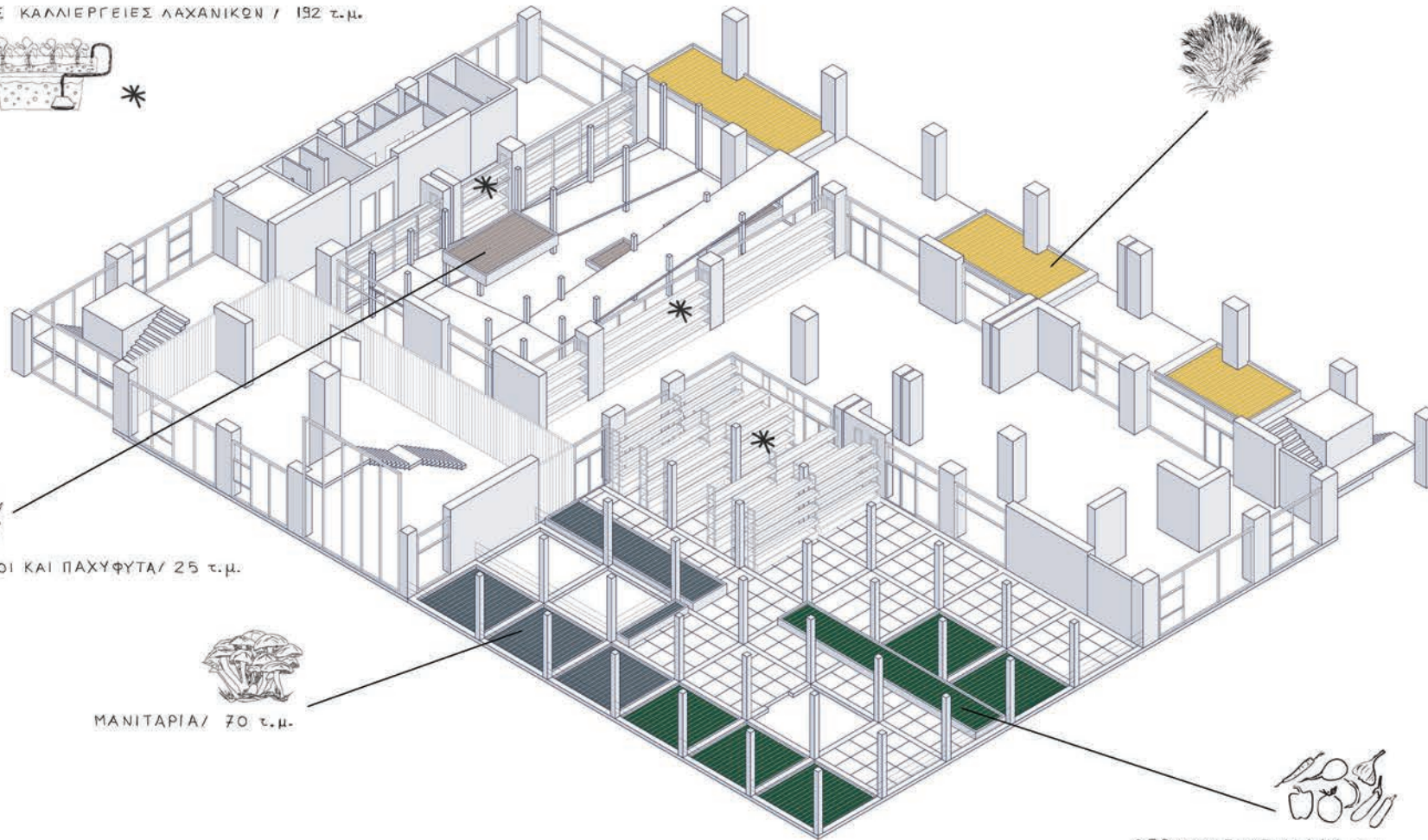

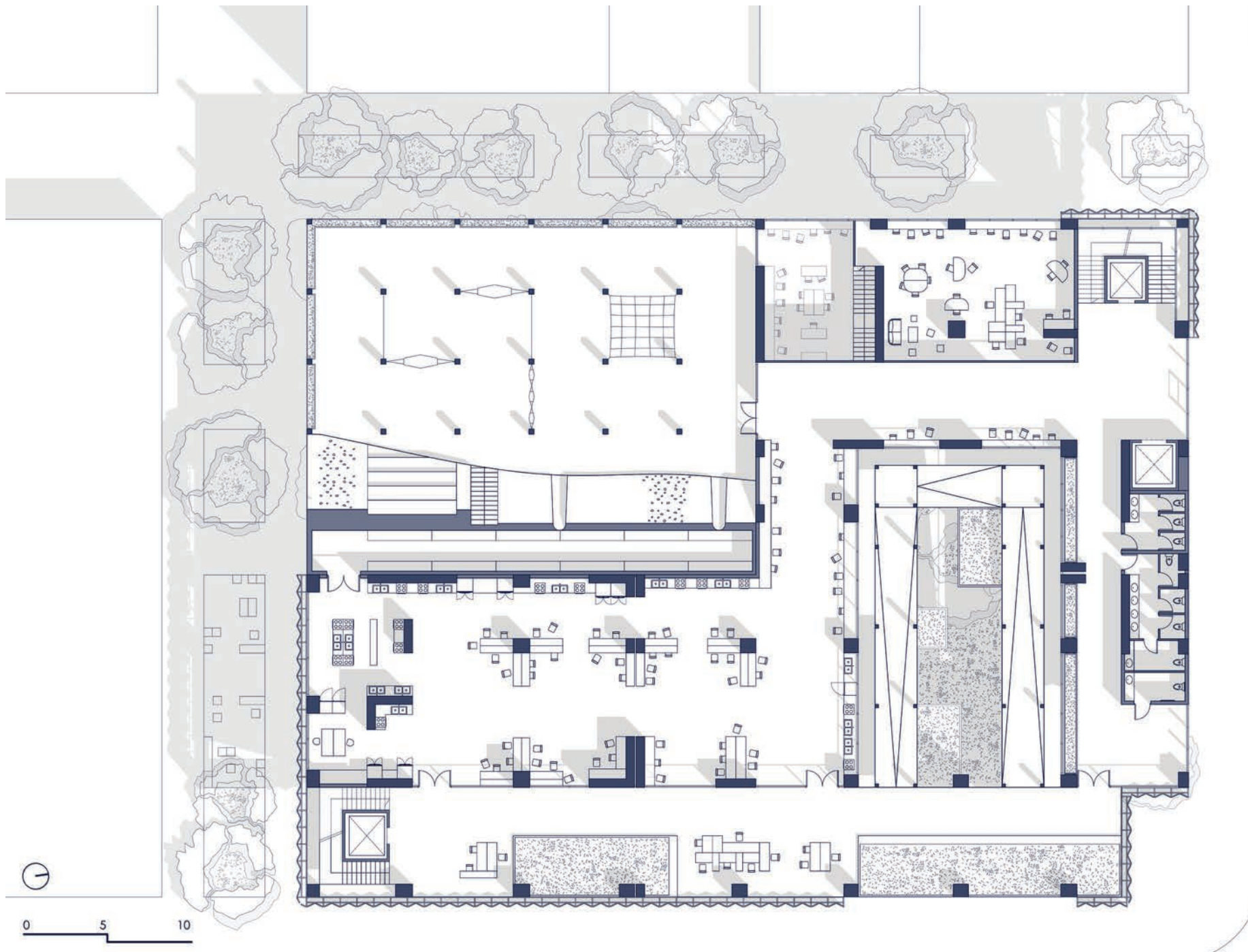
ΜΑΝΙΤΑΡΙΑ / 70 τ.μ.

MISCANTHUS TINGTORIUS / 70 τ.μ. (παραγωγή κίτρινης βαφής)

ΟΠΘΟΡΟΚΗ ΠΕΥΤΙΚΑ / 110 τ.μ.

ΚΑΤΩΨΗ Β ΟΡΟΦΟΥ +12.37

ΥΔΡΟΠΟΝΙΚΕΣ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ ΛΑΧΑΝΙΚΩΝ / 52 τ.μ.

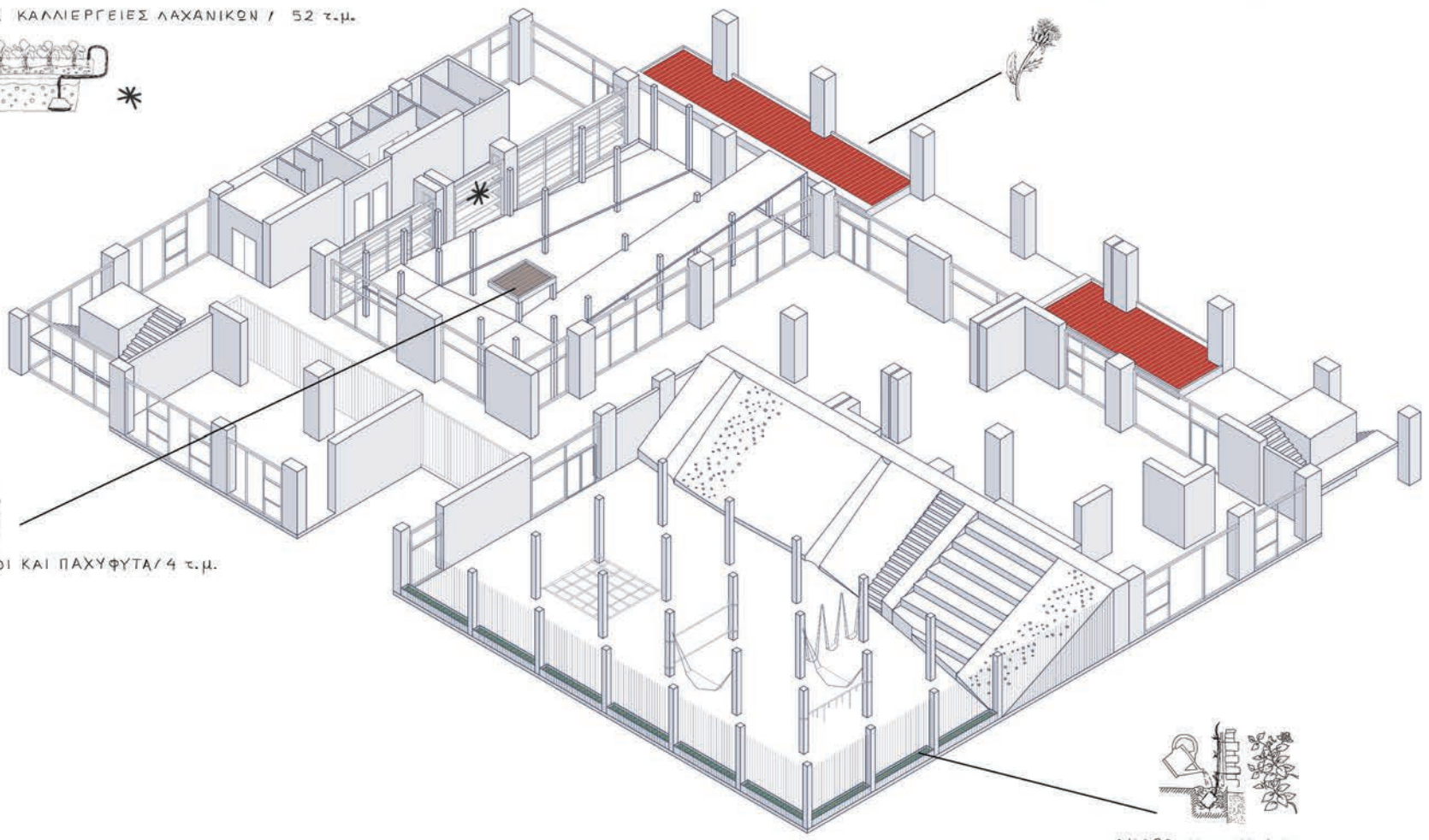

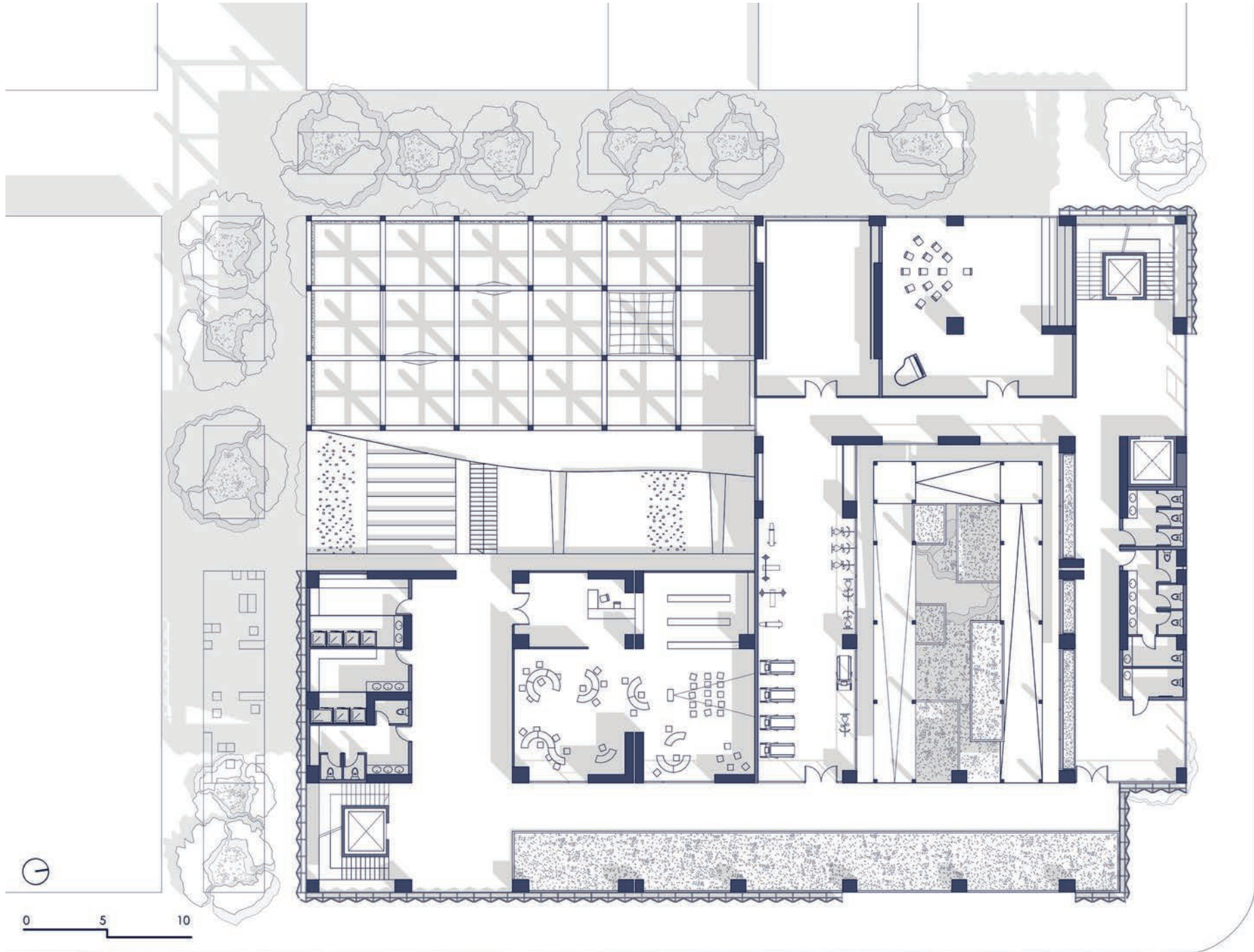
ΚΑΚΤΟΙ ΚΑΙ ΠΑΧΥΦΥΤΑ / 4 τ.μ.

SAFFLOWER / 80 τ.μ. (παραγωγή κόκκινης βαφής)

ΑΝΑΡΡΙΧΩΜΕΝΑ ΦΥΤΑ

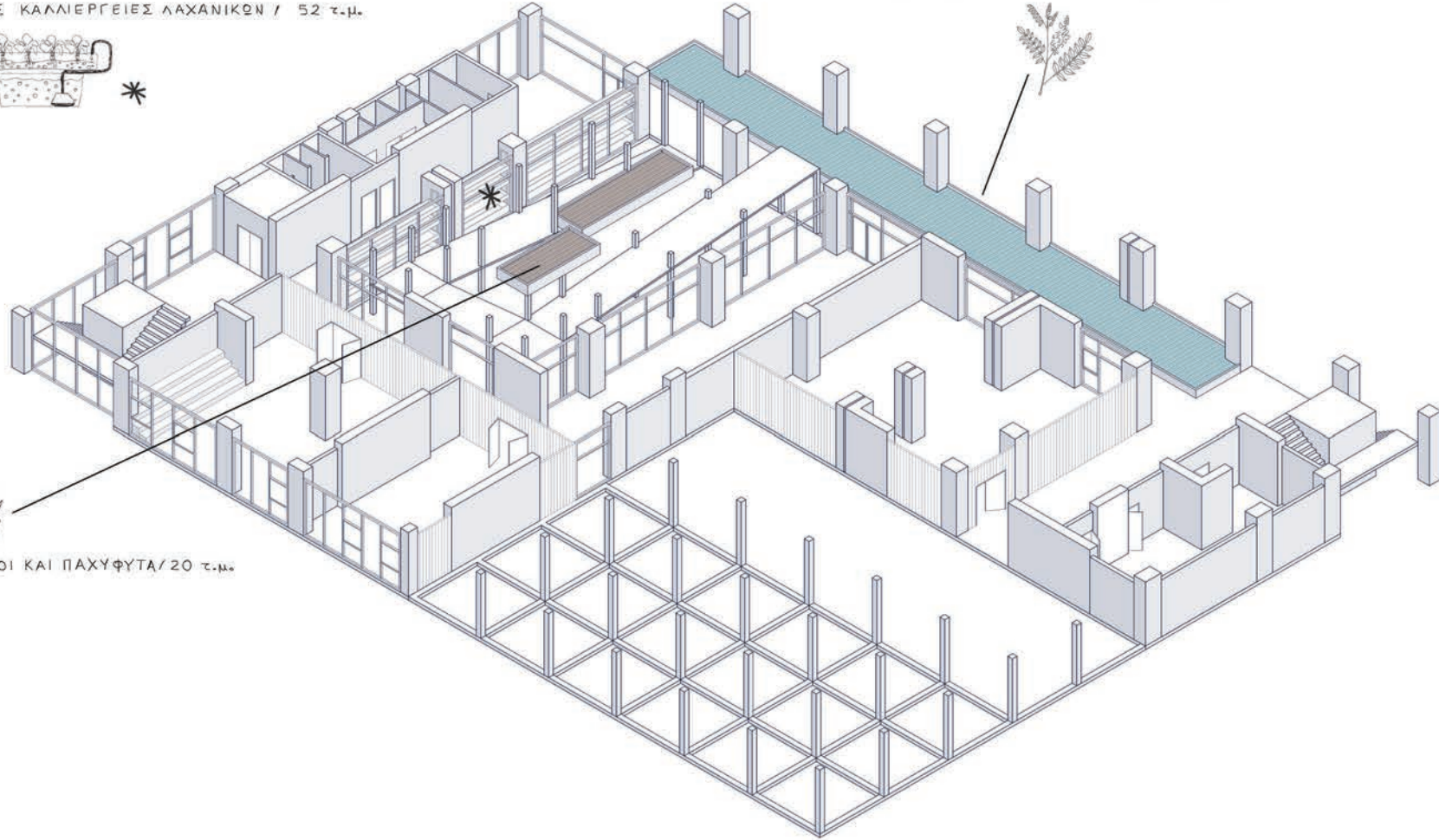
ΚΑΤΩΦΗ Γ ΟΡΟΦΟΥ +15.97

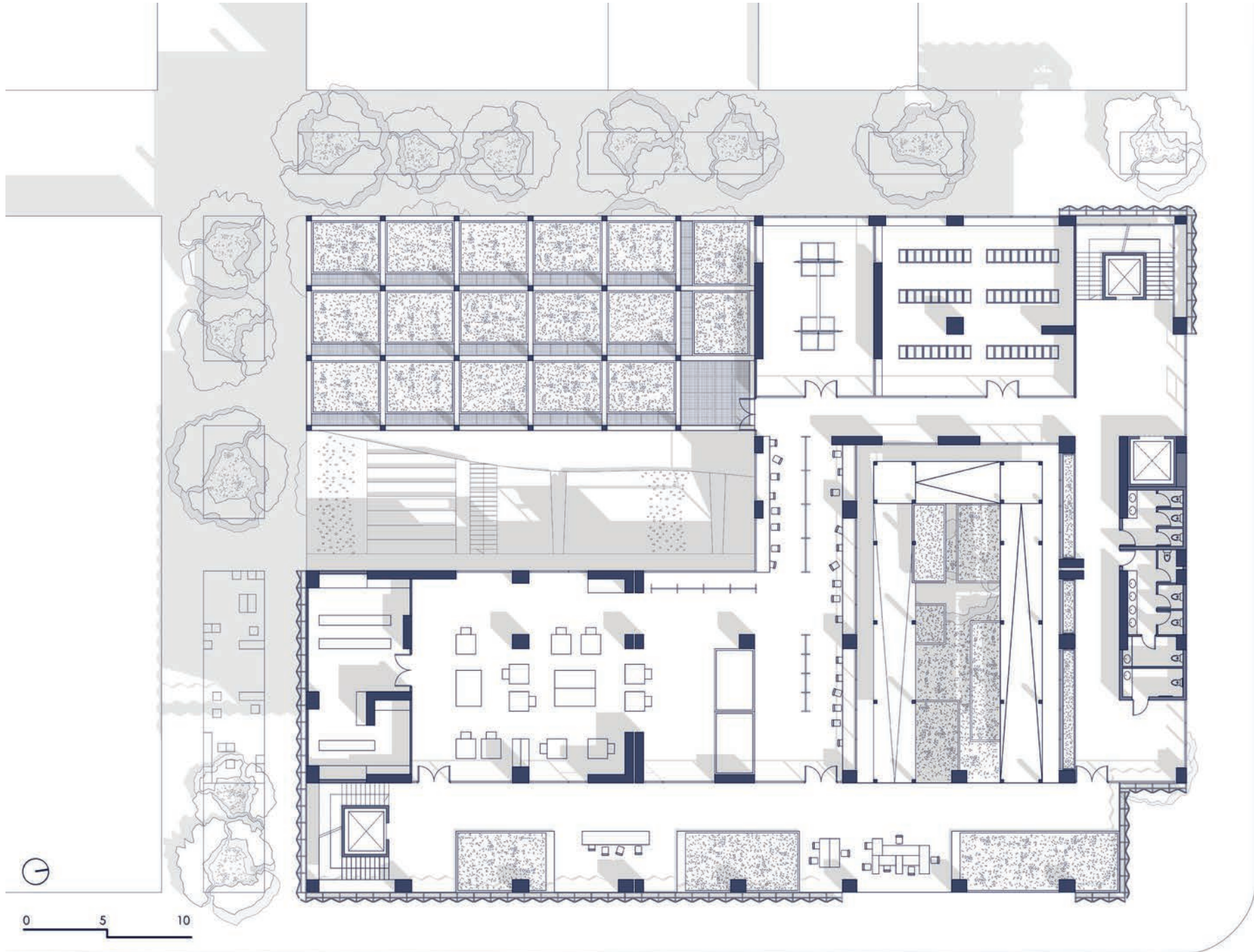
ΥΔΡΟΠΟΝΙΚΕΣ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ ΛΑΧΑΝΙΚΩΝ / 52 τ.μ.

ΚΑΚΤΟΙ ΚΑΙ ΠΑΧΥΦΥΤΑ / 20 τ.μ.

INDIGOFERA TINCTORIA / 125 τ.μ. (παραγωγή μπλε βαφής)

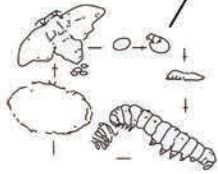

ΚΑΤΩΨΗ Δ ΟΡΟΦΟΥ +19.57

ΥΔΡΟΠΟΝΙΚΕΣ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ ΛΑΧΑΝΙΚΩΝ / 52 τ.μ.

ΚΑΚΤΟΙ ΚΑΙ ΠΑΧΥΦΥΤΑ / 20 τ.μ.

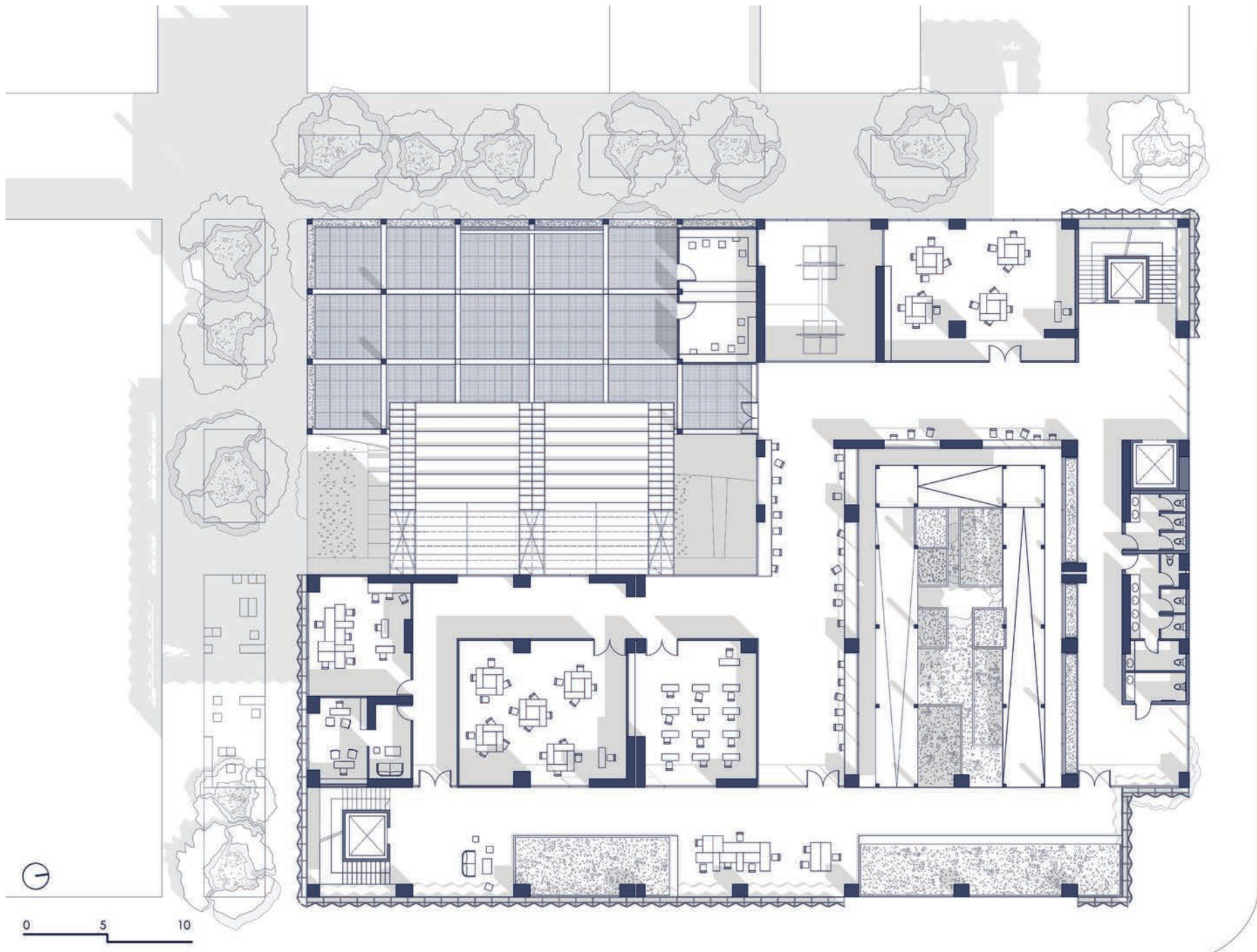

MISCANTHUS TINCTORIUS / 70 τ.μ. (παραγωγή κίτρινης βαφής)

INDIGOFERA TINCTORIA / 190 τ.μ. (παραγωγή μπλε βαφής)

ΚΑΤΩΠΗ Ε ΟΡΟΦΟΥ +23.17

ΥΔΡΟΠΟΝΙΚΕΣ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ ΛΑΧΑΝΙΚΩΝ / 52 τ.μ.

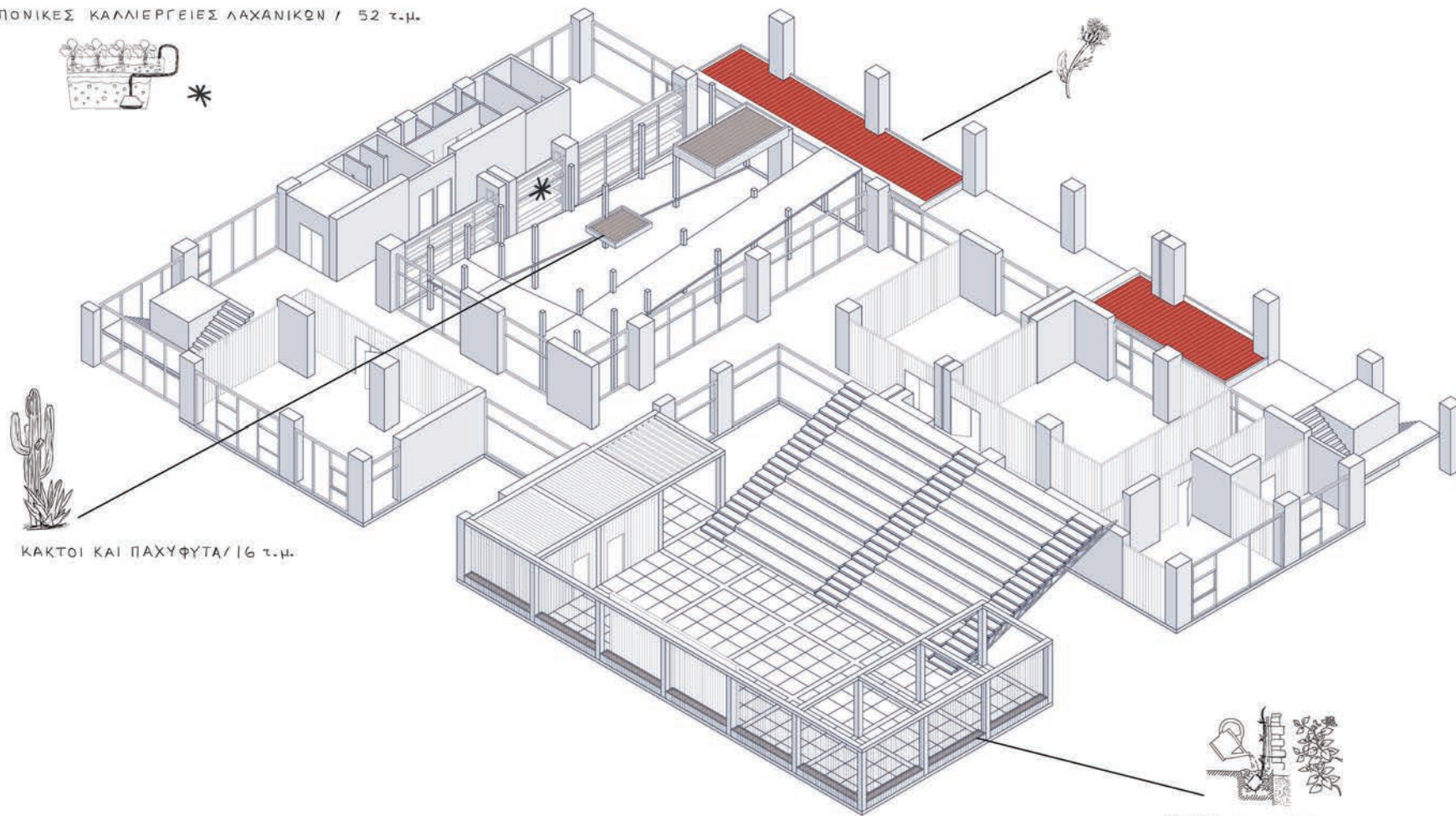

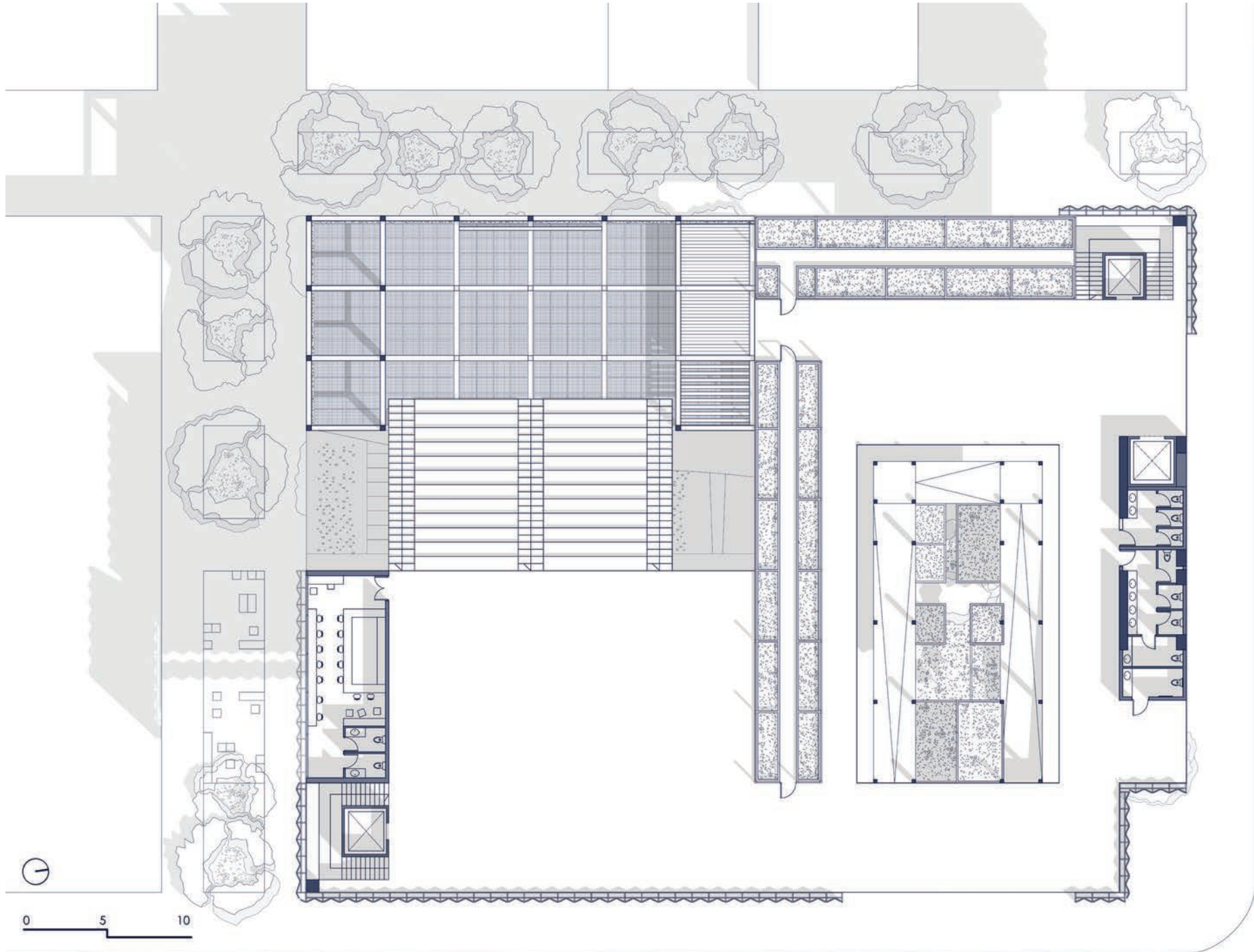
ΚΑΚΤΟΙ ΚΑΙ ΠΑΧΥΦΥΤΑ / 16 τ.μ.

SAFFLOWER / 80 τ.μ. (παραγωγή κόκκινης βαφής)

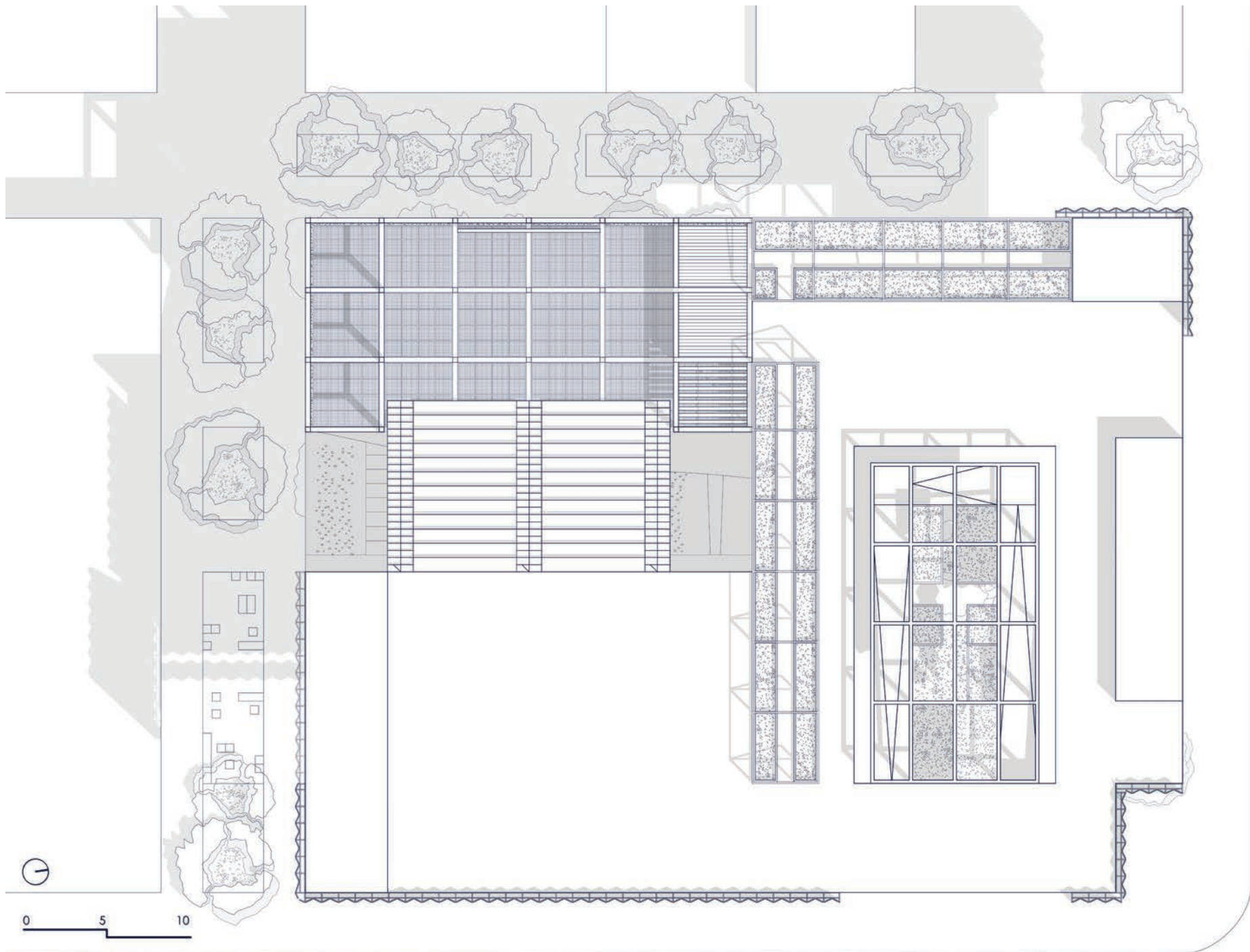

ΑΝΑΡΡΙΧΩΜΕΝΑ ΦΥΤΑ

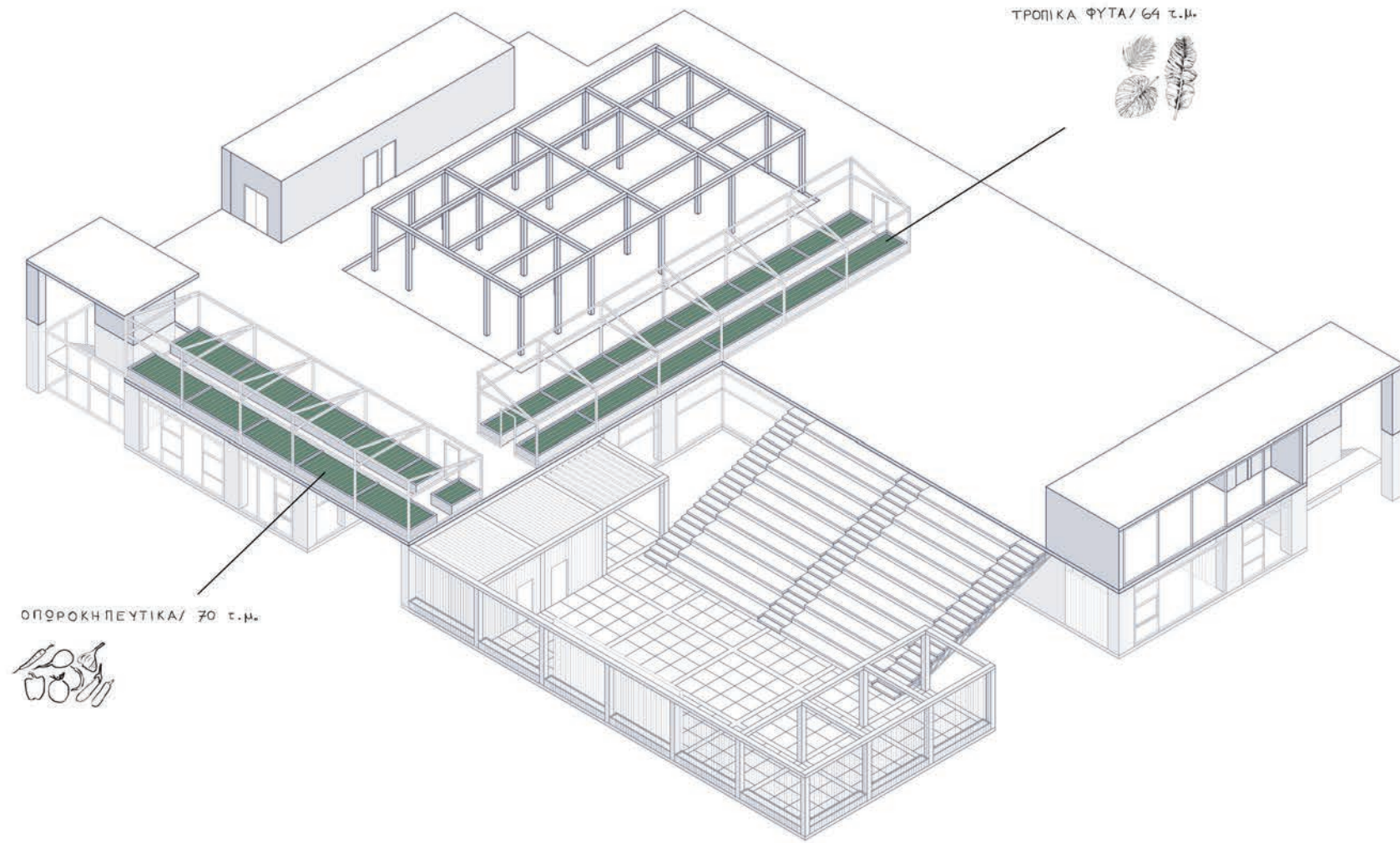

ΚΑΤΩΨΗ ΣΤ ΟΡΟΦΟΥ +26.77

ΚΑΤΟΨΗ ΔΩΜΑΤΟΣ +30.37

Κατάλογος καλλιιεργειών

Αρωματικά φυτά και βότανα:

Δενδρολίβανο // Είναι ανθεκτικό στην ξηρασία και χρειάζεται έδαφος με καλή στράγγιση. Απαιτεί ποτίσματα και λίπανση 2-3 φορές το χρόνο. Η αποξύρανση των κλαδιών του γίνεται την άνοιξη.

Δυόσμος // Πρόκειται για ένα είδος μέντας. Σε καλές συνθήκες αναπτύσσεται και εξαπλώνεται πολύ γρήγορα. Χρειάζεται έδαφος πλούσιο σε οργανική ουσία και υγρασία. Φυτεύεται σε γόνιμο έδαφος και το καλοκαίρι απαιτεί συχνό πότισμα.

Θυμάρι // Καλλιέργεια χωρίς ιδιαίτερες απαιτήσεις. Το «άγριο» θυμάρι γεμίζει τους βραχώδεις λόφους σε όλη τη Μεσόγειο. Χρειάζεται ήλιο και χώμα με καλή στράγγιση.

Κάρδαμο // Ευδοκίμει σε ηλιόλουστα σημεία αλλά και σε ημισκιά. Χρειάζεται ελαφρύ χώμα και αρκετό νερό.

Ρίγανη // Φυτεύεται σε ηλιόλουστη θέση και δεν έχει ιδιαίτερες απαιτήσεις.

Φασκόμηλο // Φυτεύεται σε ηλιόλουστη θέση και αναπτύσσεται αργά. Όταν το φυτό γίνει ξυλώδες χρειάζεται κλάδεμα.

Σχοινόπρασο // Έχει πικάντικη γεύση και θυμίζει ελαφρά τα φύλλα του χλωρού κρεμμυδιού. Τα φύλλα του καταναλώνονται συνήθως νωπά. Ευδοκίμει σε ήπιο κλίμα.

Μαϊντανός // Τέσσερις είναι πιο γνωστές ποικιλίες για την καλλιέργεια του μαϊντανού. Ο απλός, ο σγουρός, ο πλατύφυλλος (καλύτερος για αποξήρανση) και αυτός που καλλιιεργείται για το ρίζωμα του (φραγκομαϊντανός ή πετροσέλινο). Ευδοκίμει σε ήπια κλίματα και εδάφη πλούσια σε οργανική ουσία. Φυτεύεται στον ήλιο αλλά και σε ημισκιά.

Βαλεριάνα // Προτιμά δροσερά και ήπια κλίματα. Χρειάζεται χώμα πλούσιο σε οργανική ουσία και τακτικά ποτίσματα σε περίπτωση υπερβολικά θερμών περιόδων. Για τη συγκομιδή συνήθως εκρίζονται όλο το φυτό και αφαιρείται η ρίζα.

Γλυκάνισο // Αναπτύσσεται σε περιοχές με ηπειρωτικό ή εύκρατο κλίμα. Όλες οι πεδινές και ημιορεινές περιοχές της Ελλάδας, όπου το κρύο δεν είναι πολύ έντονο, είναι κατάλληλες για την καλλιέργειά του. Συνήθως δε χρειάζεται ιδιαίτερα ποτίσματα και περιποίηση. Ωφελείται πολύ από οργανικές λιπάνσεις.

Λεβάντα // Είναι μέτρια ανθεκτική σε πάγο και ξηρασία. Απαιτεί καλώς στραγγιζόμενα εδάφη ηλιαζόμενα, πλούσια σε οργανική ουσία. Πολύ υγρά εδάφη ή κακώς στραγγιζόμενα μπορούν να προκαλέσουν κακή ανάπτυξη ή ασθένειες.

Κύμινο // Χρειάζεται ηλιόλουστο έδαφος και αραιά ποτίσματα.

Πικραλίδα (ταραξάκο) // Καλλιιεργείται όπως τα κοινά ραδικία. Δεν έχει ιδιαίτερες καλλιιεργητικές απαιτήσεις.

Εστραγκόν // Ευδοκίμει στις περισσότερες περιοχές της χώρας μας χωρίς προβλήματα επειδή αντέχει και στις υψηλές θερμοκρασίες του καλοκαιριού, αλλά και στις χαμηλές πολλών περιοχών που επικρατούν τον χειμώνα. Αναπτύσσεται πολύ καλά σε εύφορα και πλούσια σε οργανική ουσία εδάφη.

Οπωροκηπευτικά:

Τομάτα // Ζει μόνο μερικά χρόνια και συνήθως καλλιιεργείται ως μονοετές φυτό. Περιέχει αντιοξειδωτικά. Οι τομάτες είναι γεμάτες με λυκοπένιο, ένα φωτεινό κόκκινο καροτένιο, υπεύθυνο για το κόκκινο χρώμα της.

Αγγούρι // Καρπός που προέρχεται από το έρπον και αναρριχώμενο ετήσιο φυτό της αγγουριάς *Cucumis sativus*-Σικυός. Η αγγουριά καλλιιεργείται στην ύπαιθρο τους καλοκαιρινούς μήνες και σε θερμοκήπιο τον υπόλοιπο χρόνο, λόγω της ευαισθησίας στις χαμηλές θερμοκρασίες. Η υψηλή θερμοκρασία και υγρασία ευνοούν την ανάπτυξη της.

Πιπεριά // Ανήκει στην τάξη Στρυχνώδη (*Solanales*) της οικογένειας Στρυχνοειδών (*Solanaceae*). Η πιπεριά υπάρχει σε 50 περίπου είδη ανά τον κόσμο, άλλοτε με γλυκούς και άλλοτε με καυτερούς καρπούς.

Κρεμμύδι // Λαχανικό με πιθανή προέλευση από τη νοτιοανατολική Ασία. Η εύκολη καλλιέργειά του και η μεγάλη διάρκεια ζωής σε αποθήκευση βοήθησαν στη διάδοσή του.

Σπαράγγι // Ήταν γνωστό στην αρχαία Αίγυπτο καθώς έχουν βρεθεί τοιχογραφίες στις πυραμίδες όπου πιστεύεται ότι χρονολογούνται γύρω στο 5000 π.Χ. Στην Ελλάδα εμφανίστηκε ως άγριο, αυτοφυές φυτό σε πολλές υγρές, ημιορεινές περιοχές με την ονομασία «βλαστάρια».

Κολοκύθι // Αναρριχητικό φυτό που ανήκει στην οικογένεια των Κολοκυνθοειδών (*Cucurbitaceae*) και η ανάπτυξη της είναι πολύ γρήγορη. Είναι φυτό της καλοκαιρινής περιόδου. Στην υγρασία το φυτό αναπτύσσεται πολύ καλά, ενώ το έδαφος πρέπει να είναι πλούσιο σε οργανικές ουσίες και γενικά μέσης συστάσεως. Κατά τη χειμερινή περίοδο η καλλιέργεια γίνεται σε θερμοκήπια.

Κουνουπίδι // Ποώδες μονοετές ή διετές φυτό που ανήκει στην οικογένεια των Σταυρανθώ. Κατάγεται από τις χώρες της Ανατολικής Μεσογείου ενώ αναφορές υπάρχουν και στην Αρχαία Ελλάδα και Αίγυπτο. Το ύψος του μπορεί να φτάσει τα 80 εκατοστά.

Λάχανο // διετές φυτό, ποώδες που ανήκει στην οικογένεια των Κραμβοειδών. Ο βλαστός του είναι κοντός και δεν ξεπερνάει τα 35 εκατοστά μέχρι να ανθοφορήσει. Οι απαιτήσεις του σε νερό είναι μεγάλες. Αναπτύσσεται κανονικά σε θερμοκρασίες από 15-18 °C. Το φυτό αντέχει σε χαμηλές θερμοκρασίες, ενώ μία ποικιλία αντέχει και μέχρι τους -10 °C.

Μαρούλι // Ετήσιο, ποώδες φυτό γρήγορης ανάπτυξης της οικογένειας των Σύνθετων (*Compositae*). Η ρίζα του είναι πασσαλώδης με μήκος έως μισό μέτρο. Ευδοκίμει σε δροσερές θερμοκρασίες και δεν αντέχει στη ζέστη. Στην Ελλάδα καλλιιεργείται από το φθινόπωρο μέχρι την άνοιξη, και το καλοκαίρι σε ψυχρότερα κλίματα. Για την επιτυχία στην καλλιέργεια πρέπει να υπάρχει αρκετή εδαφική υγρασία και καλός φωτισμός.

Μελιτζάνα // Ποώδες, πολυετές φυτό της οικογένειας των Στρυχνοειδών (*Solanaceae*). Καλλιιεργείται ως ετήσιο φυτό και απαιτεί θερμό κλίμα. Χρειάζεται λίπανση με κοπριά και διάφορα μικτά λιπάσματα. Καλλιιεργείται στην ύπαιθρο και σε θερμοκήπια.

Φυτά που παράγουν βαφές

Indigofera tinctoria (παραγωγή μπλε χρώματος)

Η *Indigofera tinctoria*, γνωστή επίσης ως true indigo, είναι ένα είδος φυτού από την οικογένεια των φασολιών. Έχει πολιτογραφηθεί στην τροπική και εύκρατη Ασία, καθώς και σε περιοχές της Αφρικής. Ο φυσικός της βιότοπος είναι άγνωστος αφού εδώ και αιώνες καλλιεργείται παγκοσμίως. Σήμερα το μεγαλύτερο ποσοστό της βαφής είναι συνθετικό, ωστόσο η φυσική βαφή από την *Indigofera tinctoria* είναι ακόμα διαθέσιμη στην αγορά. Γνωστή ως *taïrum* στην Ινδονησία και *nīla* στη Μαλαισία ενώ ως *basma* στο Ιράν και στις περιοχές της πρώην Σοβιετικής Ένωσης. Πρόκειται για ένα φυλλοβόλο θάμνο ύψους 1 έως 2 μέτρων. Μπορεί να είναι ετήσιο, διετές ή πολυετές, ανάλογα με το κλίμα στο οποίο καλλιεργείται. Έχει πράσινα φύλλα και ροζ ή ιώδη άνθη. Το φυτό είναι όσπριο, οπότε καλλιεργείται συχνά σε χωράφια για να βελτιώσει την ποιότητα του εδάφους. Αναπτύσσεται καλύτερα σε περιοχές όπου οι ετήσιες θερμοκρασίες κατά τη διάρκεια της ημέρας κυμαίνονται μεταξύ 22 - 28 °C. Τέλος χρειάζεται ηλιόλουστη θέση, σε οποιοδήποτε βαθύ, καλά στραγγιζόμενο και μέτρια συγκρατημένο, εύφορο έδαφος. Ο χρόνος ανθοφορίας του φυτού είναι στα μέσα της άνοιξης και η απόσταση φύτευσης είναι 90-120 cm.

Το βαθύ μπλε χρώμα λαμβάνεται από τα φύλλα. Τα φύλλα και τα κλαδιά δεν περιέχουν στην πραγματικότητα χρώμα αλλά άχρωμους πρόδρομους που πρέπει να εξαχθούν και στη συνέχεια να υποβληθούν σε επεξεργασία προκειμένου να παραχθεί η χρωστική ουσία indigo. Τα συλλεχθέντα φυλλώδη κλαδιά τοποθετούνται σε μια δεξαμενή που περιέχει νερό στην οποία έχει προστεθεί μικρή ποσότητα ασβέστη και σταθμίζονται με σανίδες. Μετά από μερικές ώρες ζύμωσης, κατά τη διάρκεια της οποίας η ενζυματική υδρόλυση οδηγεί στο σχηματισμό ινδοξυλίου, το υγρό αποστραγγίζεται και στη συνέχεια αναδεύεται συνεχώς για αρκετές ώρες για να διεγείρει την οξειδωση του ινδοξυλίου. Στη συνέχεια το διάλυμα αφήνεται να ηρεμήσει και το αδιάλυτο λουλακί καθιζάνει στον πυθμένα ως γαλάζια λάσπη. Το νερό αποστραγγίζεται και αφού στεγνώσει το λουλακί, κόβεται σε κύβους ή μετατρέπεται σε μπάλες. Για τη βαφή υφασμάτων, το λουλακί ανάγεται σε διαλυτή μορφή με διαδικασία ζύμωσης υπό αλκαλικές συνθήκες. Η αλκαλικότητα διατηρείται προσθέτοντας ασβέστη. Αφού το υφασμα βυθιστεί σε διάλυμα, γίνεται μπλε όταν εκτίθεται στον αέρα.

Miscanthus tinctorius (παραγωγή κίτρινου χρώματος)

Τα περισσότερα είδη *Miscanthus* προέρχονται από την Ιαπωνία και τις Φιλιππίνες, την Ινδία, την Ανατολική Ασία, τη Μαλαισία και την Πολυνησία. Δύο είδη είναι ιθαγενή στα Ιμαλάια και τέσσερα στη Νότια Αφρική. Είναι πολιτογραφημένο σε μεγάλο μέρος της Ευρώπης και σε τροπικές και υποτροπικές περιοχές. Το όνομα του προέρχεται από το ελληνικό μίσχος και άνθος. Το *Miscanthus tinctorius*, γνωστό ως *Kariyasu* είναι ένα πολυετές χορτάρι ύψους 60-150 cm. Ανθίζει από τον Αύγουστο έως τον Σεπτέμβριο. Αναπτύσσεται καλύτερα σε αργιλώδη εδάφη και σε ημι-σκιασμένες θέσεις. Είναι επίσης ανθεκτικό στον παγετό. Η συγκομιδή πραγματοποιείται στο τέλος του καλοκαιριού. Τα στελέχη κόβονται και συλλέγονται σε σοίβες που αφήνονται να στεγνώσουν μέχρι το χειμώνα.

Η βαφή όταν είναι φρέσκια, μπορεί να δώσει ένα λαμπερό κίτρινο χρώμα, αλλά η αντοχή της στο φως είναι μικρή. Για την προετοιμασία της βαφής, τα στελέχη και τα φύλλα βράζονται. Μετά το φιλτράρισμα του χρώματος, τα αντικείμενα που πρόκειται να βάφουν βυθίζονται στο διάλυμα και στη συνέχεια τοποθετούνται σε αλκαλικό λουτρό για να αποκτήσουν το χαρακτηριστικό κίτρινο χρώμα.

Safflower (παραγωγή κόκκινου χρώματος)

Το Safflower ή *Carthamus tinctorius* είναι μία από τις παλαιότερες καλλιέργειες του ανθρώπου και τα πέταλα των λουλουδιών του χρησιμοποιήθηκαν ως βαφή στην Ινδία, την Άπω Ανατολή και την Αίγυπτο. Το όνομα *Carthamus* προέρχεται από τα αραβικά και σημαίνει «βαφή». Παράγει τόσο κόκκινες όσο και κίτρινες βαφές. Στην Ευρώπη καλλιεργήθηκε κυρίως για το λάδι που εξάγεται από τους σπόρους του. Το Safflower είναι ένα διακλαδισμένο ποώδες ετήσιο γαϊδουράγκαθο, ύψους 30 έως 150 cm, με σφαιρικές κεφαλές λουλουδιών κίτρινου, πορτοκαλι και κόκκινου χρώματος. Τα άνθη του εμφανίζονται από τον Αύγουστο έως τον Οκτώβριο, συλλέγονται και στεγνώνονται προσεκτικά. Απαιτεί ηλιόλουστες θέσεις και μπορεί να αναπτυχθεί σε φτωχό έδαφος, ενώ είναι ανθεκτικό στην ξηρασία.

Η κίτρινη χρωστική ουσία, σαφράν, είναι υδατοδιαλυτή. Η κόκκινη βαφή, η Καρθαμίνη, εξάγεται από τις ξηρές, θρυμματισμένες κεφαλές λουλουδιών με ένα ασθενές αλκαλικό διάλυμα αφού το κίτρινο αφαιρεθεί με κρύο νερό. Το κίτρινο χρώμα σπάνια χρησιμοποιείται, ενώ το κόκκινο χρησιμοποιείται συνήθως για τη βαφή κόκκινου ή ροζ μεταξίου και λινού από τα αρχαία χρόνια.

Μανιτάρι // Ονομάζεται κοινώς το ορατό μέρος πολυκύτταρων μυκήτων με τη χαρακτηριστική, συνήθως ομβροειδή μορφή. Πρόκειται για το σώμα του μανιταριού, δηλαδή το όργανο στο οποίο θα αναπτυχθούν τα σπόρια που θα εξασφαλίσουν τη διαίωσή του είδους. Το κυρίως μέρος του μύκητα είναι υπόγειο και σχεδόν πάντα αθέατο το μεγαλύτερο μέρος του χρόνου. Είναι πολύ εύκολο να αναπτυχθούν στο σπίτι αλλά και σε άλλους χώρους όπου οι συνθήκες θερμοκρασίας και φωτός μπορούν εύκολα να διαχειριστούν όπως πχ. αποθήκη, υπόγειο, σκάλες.

Υδροπονικές Καλλιέργειες Λαχανικών // Στην υδροπονία οι ρίζες των φυτών αναπτύσσονται είτε σε υδατικό διάλυμα ανόργανων θρεπτικών στοιχείων (θρεπτικό διάλυμα), είτε σε στερεά πορώδη υποστρώματα και αρδεύονται μόνο με θρεπτικό διάλυμα. Μερικά ενδεικτικά πλεονεκτήματα της υδροπονίας έναντι του εδάφους είναι η βελτιστοποίηση του ελέγχου των συνθηκών αναπτύξεως των φυτών, η μεγάλη αποδοτικότητα της χρήσεως του νερού, το καθαρό περιβάλλον εργασίας, οι αυξημένες αποδόσεις με ταυτόχρονη διατήρηση της ποιότητας, η πρωίμιση, ο προγραμματισμός της παραγωγής, κλπ. Τα λαχανικά θεωρούνται από τις πλέον υδροβόρες καλλιέργειες και συμμετέχουν σε αρκετά μεγάλο βαθμό στην περιβαλλοντική επιβάρυνση λόγω των αυξημένων εισροών λιπασμάτων, φυτοπροστατευτικών προϊόντων κ.λπ.

Κάκτοι και Παχύφυτα // Στην βοτανική, τα παχύφυτα ή χυμώδη φυτά είναι φυτά που έχουν κάποια μέρη που είναι περισσότερο από ό, τι συνήθως παχιά και σαρκώδη, για να συκρατούν το νερό σε ξηρές κλιματολογικές ή εδαφολογικές συνθήκες. Τα παχύφυτα μπορούν να αποθηκεύουν νερό στα φύλλα και στους βλαστούς. Συχνά καλλιεργούνται ως καλλωπιστικά φυτά, λόγω της εντυπωσιακής και ασυνήθιστης εμφάνισής τους. Έχουν τη δυνατότητα να ευδοκμήσουν με περιορισμένες πηγές νερού, όπως η ομίχλη και η πάχνη.

Τα περισσότερα από αυτά τα φυτά έχουν μεγάλη απορροφητικότητα στη ρύπανση και είναι κατάλληλα για τη δημιουργία φράχτη κοντά σε μεγάλους δρόμους. Αρδεύονται από τις δεξαμενές νερού του κτιρίου που συλλέγουν το νερό από τις στέγες των διπλανών κτιρίων. Οι δεξαμενές λειτουργούν επίσης για να συκρατούν νερό επί τόπου κατά τη διάρκεια των βροχοπτώσεων και ως εκ τούτου χρησιμεύουν ως πηγές νερού όταν υπάρχει ξηρασία.

Μουριά // Ιθαγενές φυτό της Βόρειας Αμερικής και της Ασίας. Ο κορμός του δέντρου περιέχει ένα γαλακτώδες υγρό σε άφθονη ποσότητα (γίνεται εμφανές όταν το δέντρο τραυματιστεί).

Η λευκή μουριά

Έχει λευκούς και μερικές φορές κόκκινους καρπούς. Καλλιεργείται σε μεγάλες εκτάσεις στην Κίνα κυρίως για τα φύλλα της που δίνονται για τροφή στους μεταξοσκώληκες και για την καλή ποιότητας ξυλείας που παράγει. Φτάνει στο ύψος τα 15 μέτρα, τα κλαδιά της απλώνονται και ο φλοιός της είναι χρώματος γκριζου. Ήρθε στην Ευρώπη τον 12ο αιώνα και υπάρχει σε πολλές περιοχές της Ελλάδας. Είναι καλλωπιστικό δέντρο και δίνει πολύ πλούσια σκιά.

Η μαύρη μουριά

Το ύψος της φτάνει τα 10 μέτρα και η καταγωγή της είναι από το Ιράν. Είναι το πιο κοινό είδος μουριάς και εξαπλώθηκε παγκοσμίως πολύ γρήγορα. Από το 15ο αι. την καλλιεργούσαν στην Ιταλία και τα φύλλα της δίνονταν για τροφή στους μεταξοσκώληκες. Η ξυλεία της είναι καλής ποιότητας και εύκολα επεξεργάσιμη. Χρησιμοποιείται στην κατασκευή αγροτικών εργαλείων, πασσάλων, στην επιπλοποιία και στην κατασκευή βαρελιών.

Μεταξοσκώληκες

Η καλύτερη περίοδος εκτροφής μεταξοσκώληκα είναι μεταξύ Μαΐου και Ιουνίου. Η επώαση των αυγών διαρκεί 10 έως 12 μέρες, η δε εκκόλαψη των προνυμφών ολοκληρώνεται μέσα σε περίπου 3 μέρες. Η επώαση πραγματοποιείται σε ειδικούς χώρους, όπου δημιουργούνται οι κατάλληλες συνθήκες θερμοκρασίας, υγρασίας, φωτισμού και αερισμού. Πρέπει να ξεκινήσει παράλληλα με την εμφάνιση των πρώτων φύλλων της μουριάς. Ο νεαρός μεταξοσκώληκας από την στιγμή που θα εκκολαφθεί μέχρι τη στιγμή που θα πλέξει το κουκούλι του, περνά από 5 διαφορετικά στάδια που ονομάζονται («ηλικίες») και διαχωρίζονται μεταξύ τους από ένα ενδιάμεσο στάδιο που λέγεται («ύπνος»). Τρέφεται αποκλειστικά με νωπά φύλλα μουριάς τα οποία στα πρώτα στάδια της εκτροφής, ψιλοκόβονται. Για την εξοικονόμηση επιφάνειας, οι μεταξοσκώληκες εκτρέφονται πάνω σε «εταζέρες» (ξύλινα κρεβάτια) που τοποθετούνται η μια πάνω στην άλλη. Συνήθως χρησιμοποιούνται 3 όροφοι από εταζέρες που απέχουν μεταξύ τους 75 εκατοστά.

Η θερμοκρασία έχει άμεση επίδραση στη φυσιολογία των μεταξοσκώληκων, στις τρεις πρώτες ηλικίες απαιτούν υψηλή θερμοκρασία (25 °C), ενώ στις επόμενες δύο η θερμοκρασία μπορεί να μειωθεί (23-25 °C). Η σχετική υγρασία επηρεάζει την ομαλή ανάπτυξη των προνυμφών άμεσα στη φυσιολογία της προνύμφης, καθώς και έμμεσα επηρεάζοντας τον χρόνο διατήρησης της φρεσκότητας των φύλλων μουριάς. Η άριστη σχετική υγρασία για τις 3 πρώτες ηλικίες κυμαίνεται γύρω στο 80%, ενώ κατά τις δυο τελευταίες στο 75%. Ο αερισμός είναι απαραίτητος, γιατί οι μεταξοσκώληκες έχουν μεγάλες απαιτήσεις σε οξυγόνο, όμως θα πρέπει να αποφεύγεται ο σχηματισμός ρευμάτων. Ο κακός (μη επαρκής) αερισμός δημιουργεί συνθήκες που ευνοούν τόσο την ανάπτυξη μυκητών, όσο και παθογόνων στους μεταξοσκώληκες. Για τον φωτισμό συνιστάται μέτρια ένταση και διάρκεια 15-16 ωρών φωτός και 8-9 ωρών σκότους ημερησίως. Οποσδήποτε όμως να αποφεύγεται η άμεση ηλιακή ακτινοβολία.

Η Κίνα κατατάσσεται πρώτη τόσο στην παραγωγή κουκουλιών μεταξοσκώληκα όσο και στην παραγωγή μεταξιού (παράγει το 84% της παγκόσμιας παραγωγής μεταξιού, περίπου 221.000 τόνοι), με την Ινδία να ακολουθεί με 28.523 τόνους. Οι δύο χώρες μαζί παράγουν πάνω από το 97% της συνολικής παραγωγής. Στην Ελλάδα, η ελάχιστη παραγωγή μεταξιού περιορίζεται κυρίως στον Έβρο (Σουφλί, Ορεσιτιάδα) και στις Σέρρες. Στη χώρα υπάρχουν περίπου 200 σηροτρόφοι και η συνολική παραγωγή υπολογίζεται περίπου σε 70 τόνους. Η σηροτροφία λόγω των κλιματολογικών της απαιτήσεων, είναι κατάλληλη για τα νότια τμήματα των μεσογειακών χωρών της Ευρώπης και από αυτή την άποψη η Ελλάδα μπορεί να θεωρηθεί ως μια από τις πιο κατάλληλες για τη δραστηριότητα αυτή περιοχές.

Το μεγαλύτερο κόστος στη σηροτροφία είναι το φύτεμα των μουριών, καθώς αυτές κοστίζουν 1,50 με 2,00 ευρώ/δέντρο, ενώ αρχίζουν να αποδίδουν τρία με τέσσερα χρόνια αργότερα. Κάθε κουτί μεταξοσκώληκων (εμβαδού 25 τ.μ. και κόστους από 12 έως 15 ευρώ) εμπεριέχει 20.000 αυγά, τα οποία μετά την εκκόλαψη τους, απαιτούν περίπου 40 δέντρα για τη διατροφή τους. Το κάθε κουτί μπορεί σε ιδανικές συνθήκες να αποδώσει σε κουκούλι (τιμή πώλησης 10-15 ευρώ/κιλό) από 25 έως και 40 κιλά ίνας μεταξιού. Η τιμή της ίνας μεταξιού, αυτή τη στιγμή κυμαίνεται σε πολύ υψηλά επίπεδα, από 65-70 ευρώ/κιλό.

Τα υπολείμματα από τα φύλλα που δεν καταναλώθηκαν κατά την εκτροφή, μαζί με τα περιττώματα των μεταξοσκώληκων, είναι άριστης ποιότητας υλικό για τη διαδικασία της κομποστοποίησης και την παραγωγή οργανικού λιπάσματος.³⁷

Ποιες είναι οι ριζικά βιώσιμες μέθοδοι για την κλώση, την ύφανση και την κατασκευή στην Ανθρωπόκενο εποχή;

Πώς μπορούν να συνεργαστούν οι άνθρωποι και άλλα είδη, όπως οι μεταξοσκώληκες στην κατασκευή αντικειμένων, προϊόντων και κτιρίων;
Μπορούμε να εξάγουμε μετάξι χωρίς να το βράσιμο των κουκουλιών;

Το Silk Pavilion II προσφέρει πληροφορίες σχετικά με αυτά τα ερωτήματα συνδυάζοντας την κινητική παραγωγή με τη βιολογική κατασκευή. Το Pavilion αποτελείται από τρία αλληλένδετα στρώματα. Η εσωτερική του κατασκευή αποτελείται από μονοδιάστατα, πλεγμένα χαλύβδινα συρματόσχοινα. Η δευτερεύουσα δομή του είναι ένα διδιάστατο ύφανμα στο οποίο τοποθετούνται οι μεταξοσκώληκες. Κατά τη διάρκεια 10 ημερών συν-δημιουργικότητας μεταξύ μεταξοσκώληκων, μιας κινητικής συσκευής και ανθρώπων, ένα «σμήνος» μεταξοσκώληκα περιστρέφει ένα μήκος νήματος μεγαλύτερο από τη διάμετρο της Γης. Το Pavilion είναι κατασκευασμένο οριζόντια, με μηχανικό χειρισμό κινητικής από πάνω προς τα κάτω, επιτρέποντας τη συνεχή περιστροφή προς τα δεξιά ενός βοηθητικού άξονα (μαντρελιού), που διευκολύνει την ανοδική περιστροφή των μεταξοσκώληκων. Η πυκνότητα των ινών σε όλη την επιφάνεια της δομής ποικίλλει ανάλογα με τους τοπικούς περιβαλλοντικούς παράγοντες όπως η θερμοδότη και το φως. Αυτοί οι παράγοντες μπορούν να επηρεάσουν την κίνηση και την περιστροφή των μεταξοσκώληκων και επομένως το πάχος του παραγόμενου στρώματος μεταξιού. Η κύρια δομή του Pavilion μαζί με τη διαλυτή πλεκτή σκαλωσιά είναι τετρωμένες με ένα σύστημα καλωδίων. Δεδομένων των φυσικών του ιδιοτήτων, το ενδιάμεσο πλεκτό νήμα ενεργεί ως στήριγμα για τους μεταξοσκώληκες.

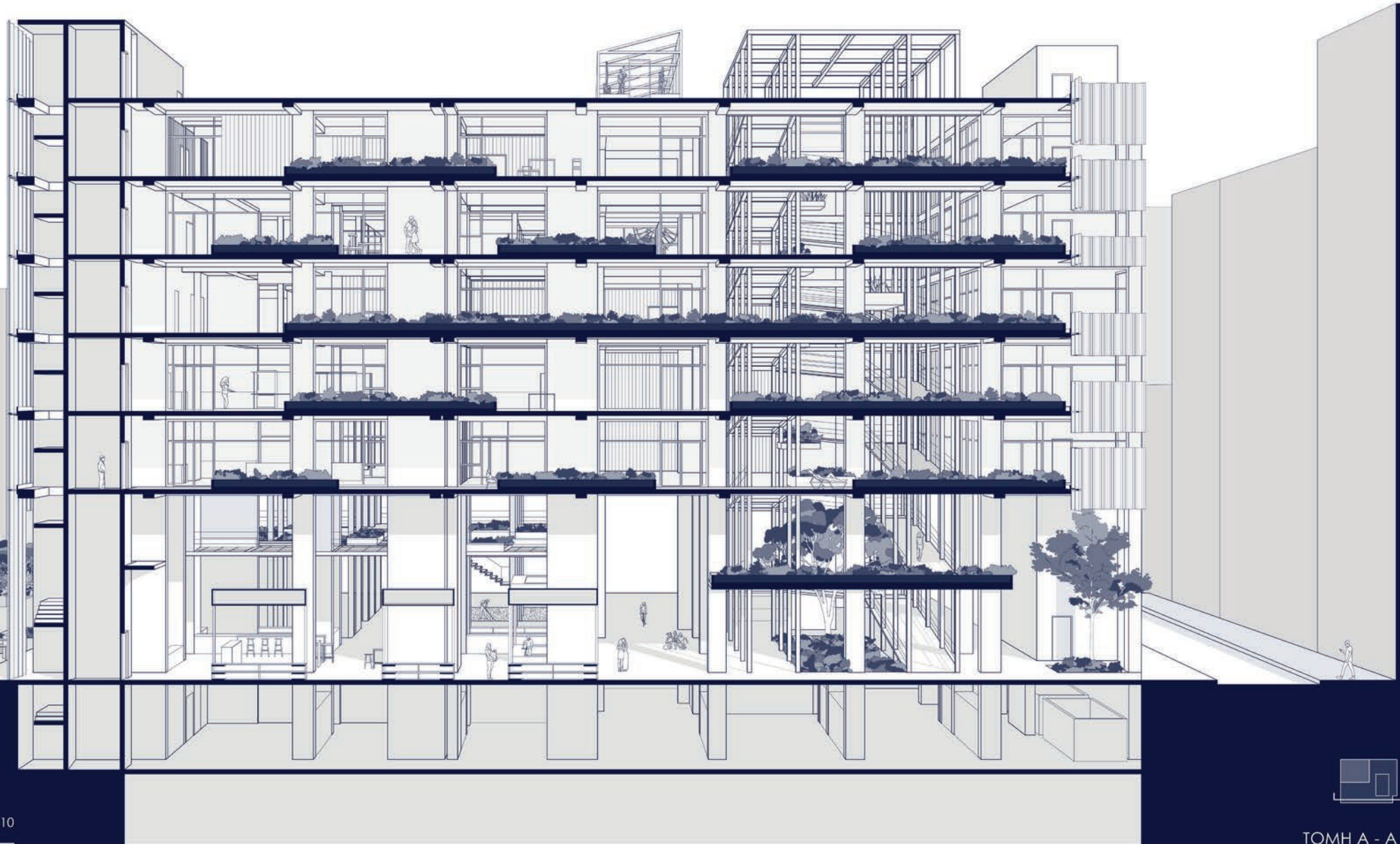
Στη βιομηχανία κλωστοϋφαντουργίας και μεταξιού σήμερα, οι μεταξοσκώληκες εξοντώνονται ενώ βρίσκονται στο κουκούλι τους, διαλύοντας τη συγκολλητική ουσία που κολλά το ένα σκέλος μεταξιού με τα παρακάτω στρώματα. Αυτή η διαδικασία επιτρέπει σε ένα μεταξωτό σκέλος να ξετυλιγεται από το κουκούλι, αλλά διαταράσσει τον κύκλο ζωής και την ανάπτυξη του οργανισμού. Όπως δείχνει το Silk Pavilion, οι δομές μπορούν να επηρεάσουν τους μεταξοσκώληκες να υφαίνουν σε επιφάνειες υφάσματος αντί για κουκούλια. Αυτό το έργο απεικονίζει πώς ο μεταξοσκώληκας μπορεί να δράσει όχι μόνο ως εργάτης αλλά και ως σχεδιαστής, σε συνεργασία με μια τεχνητή κατασκευή που καθοδηγεί την κίνηση και την εναπόθεση του μεταξιού για να δημιουργήσει μια βελτιωμένη μορφή.³⁸

³⁷ Πασχάλης Χαριζάνης, Μάριος Τζιτζινάκης, *Ελληνική Σηροτροφία: παρελθόν παρόν και μέλλον του κλάδου*, Εργαστήριο Σηροτροφίας & Μελισσοκομίας, Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Αθήνα
³⁸ João Costa, Christoph Bader, Sunanda Sharma, Felix Kraemer, Susan Williams, Jean Disset, Neri Oxman, Sara Wilson, *Silk Pavilion II*, The Museum of Modern Art for Neri Oxman: *Material Ecology*, Curated by Paola Antonelli and Anna Burckhardt, Mediated matter, online, 2019

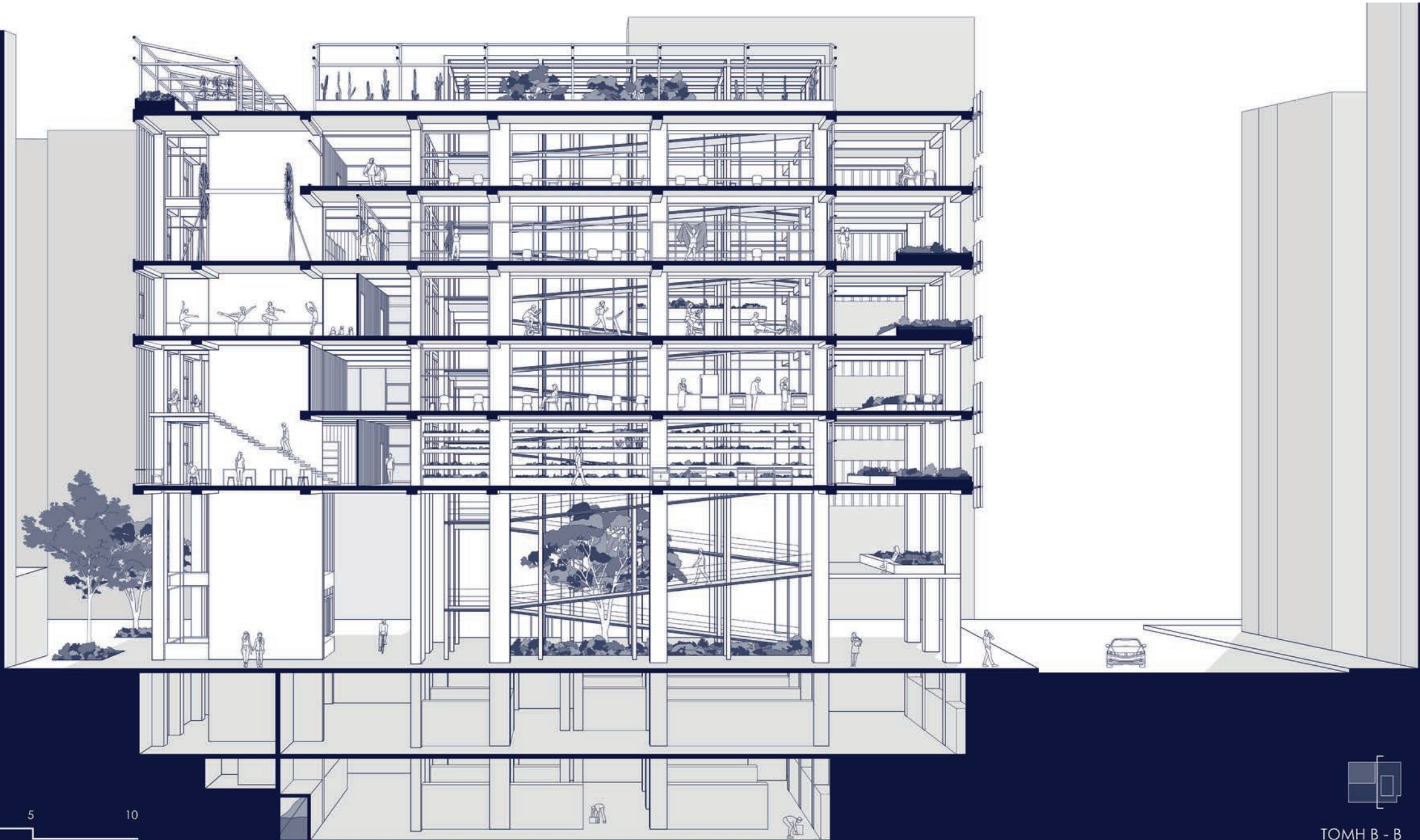
34,35,36
Silk Pavilion II,
The Museum of
Modern Art for Neri
Oxman: Material
Ecology,
2019-2020

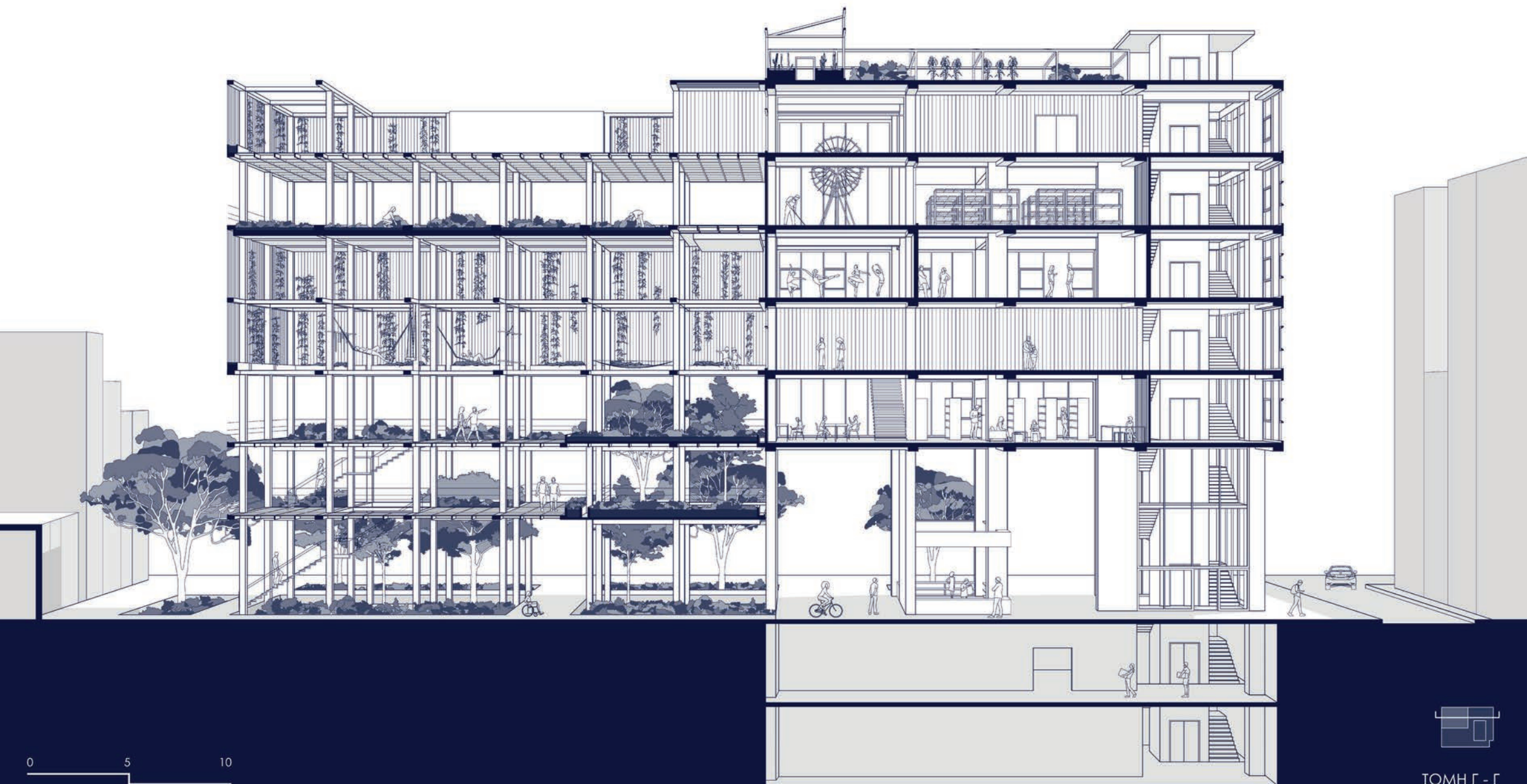

0 5 10

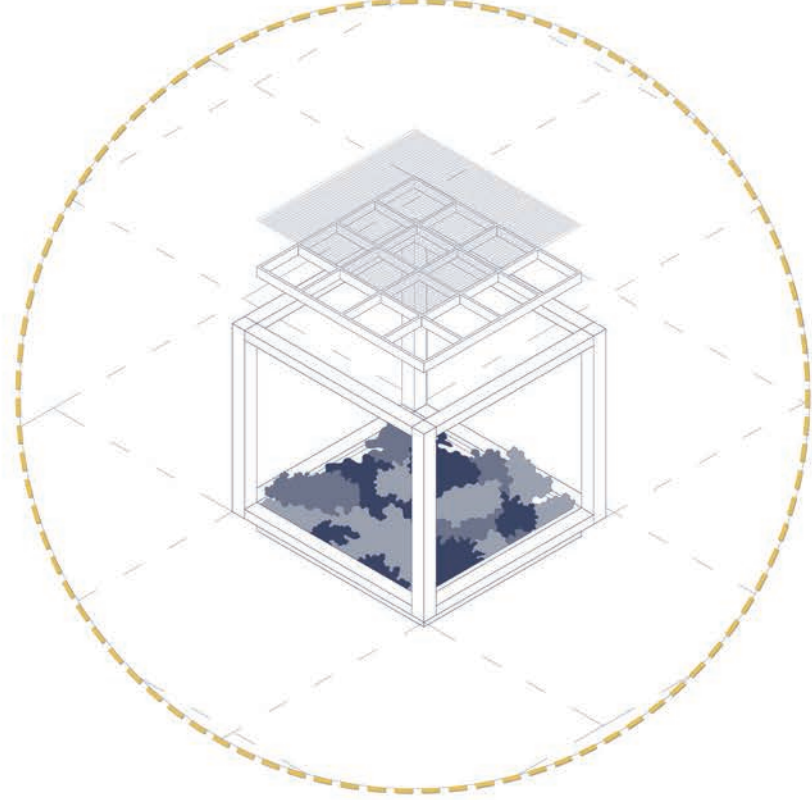
0 5 10

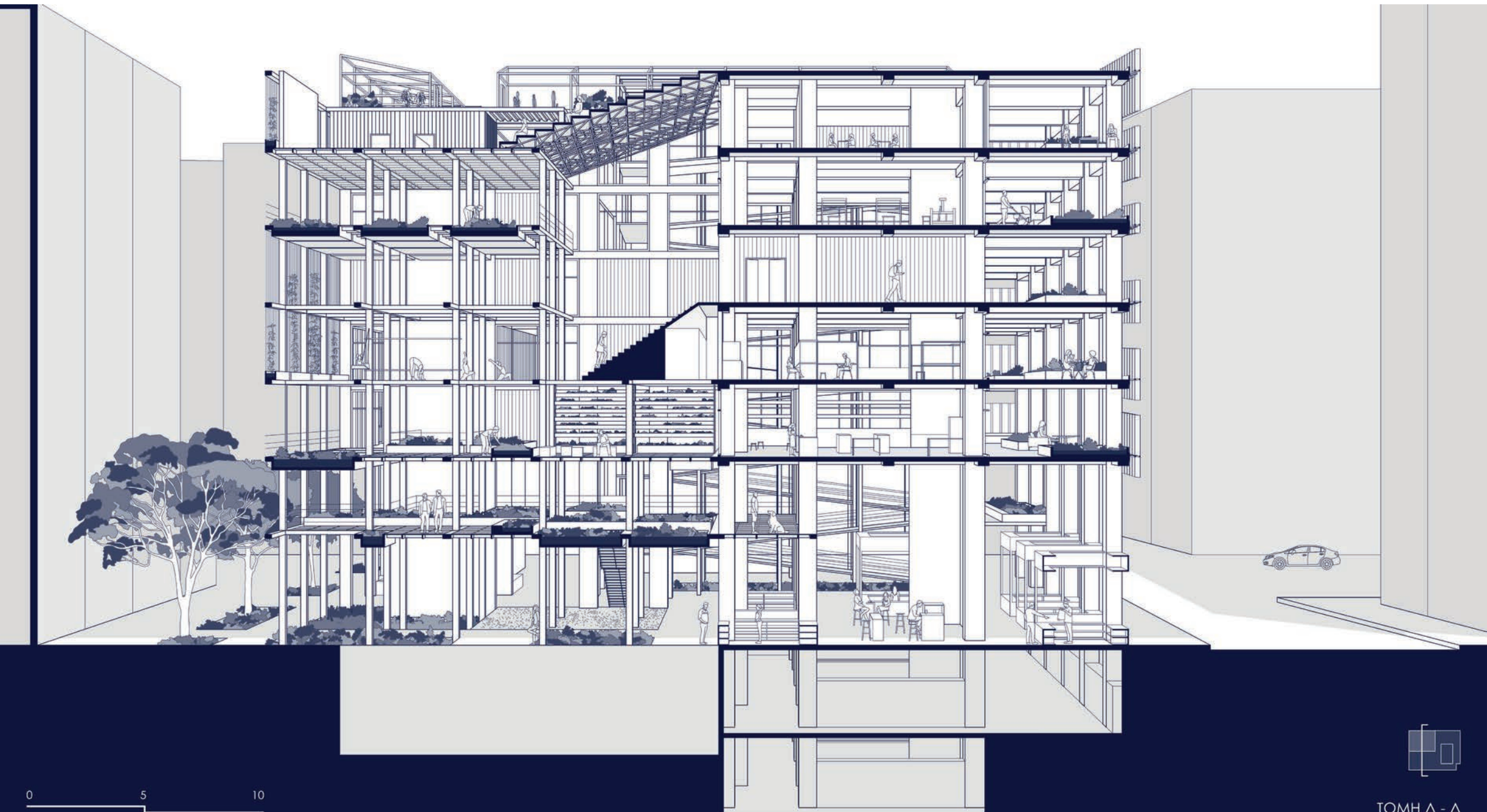

0 5 10

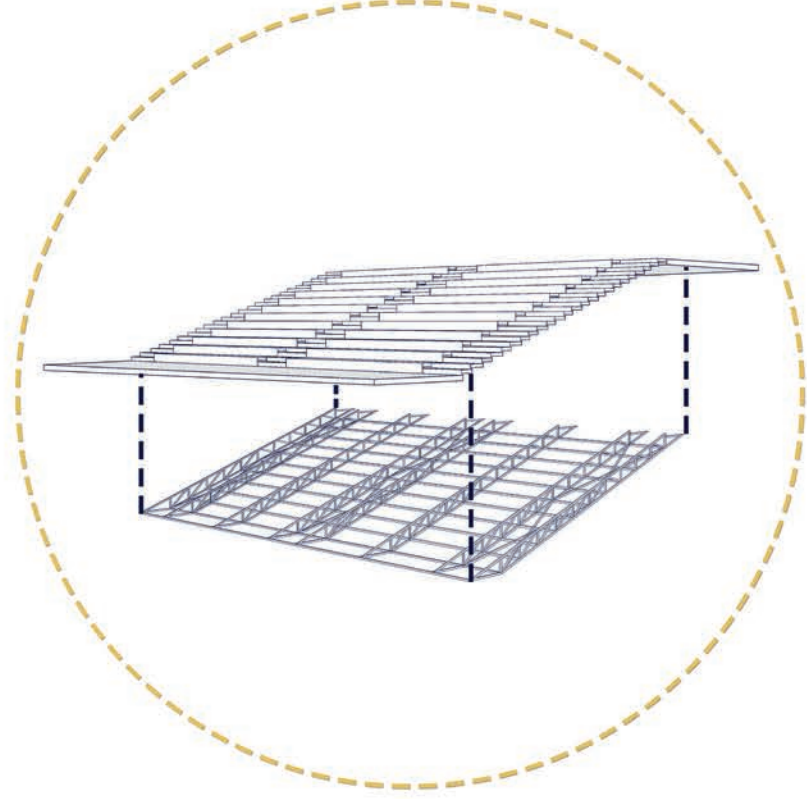
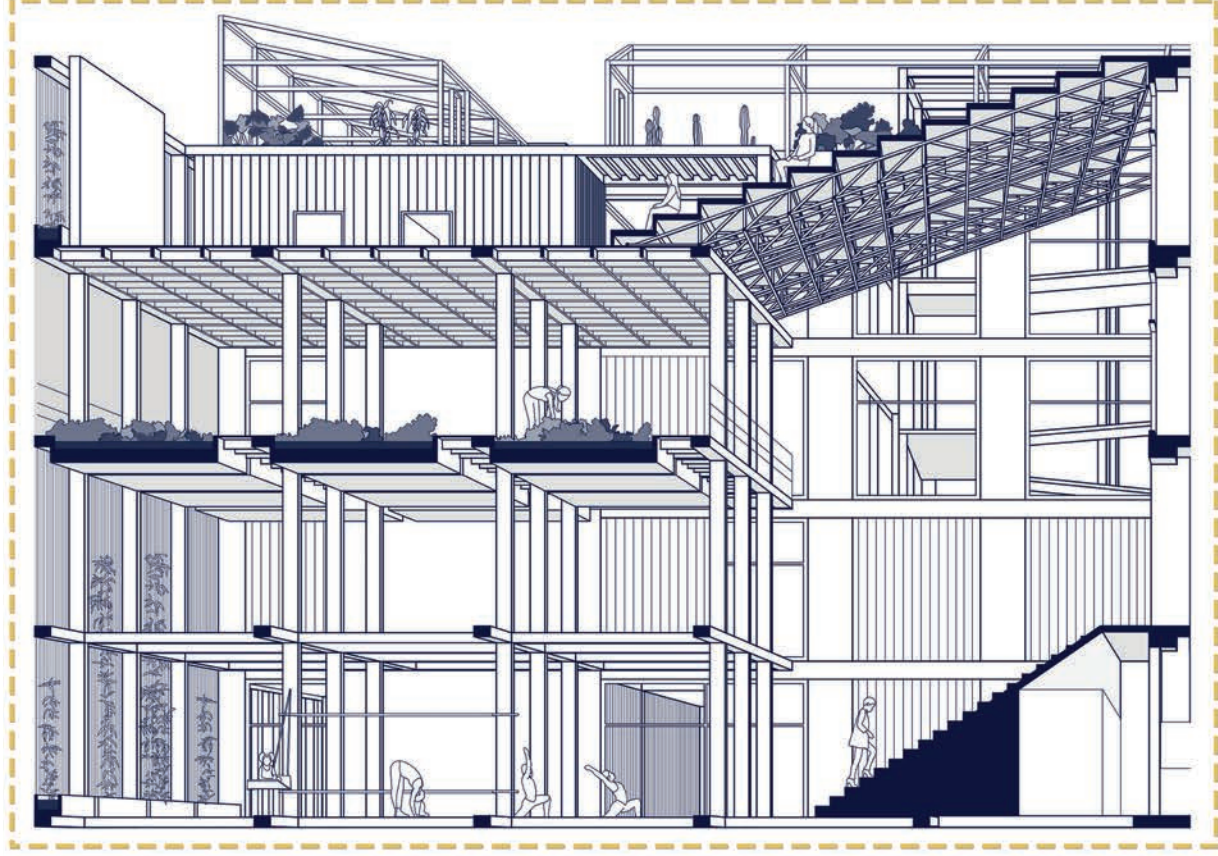
ТОМ Г - Г

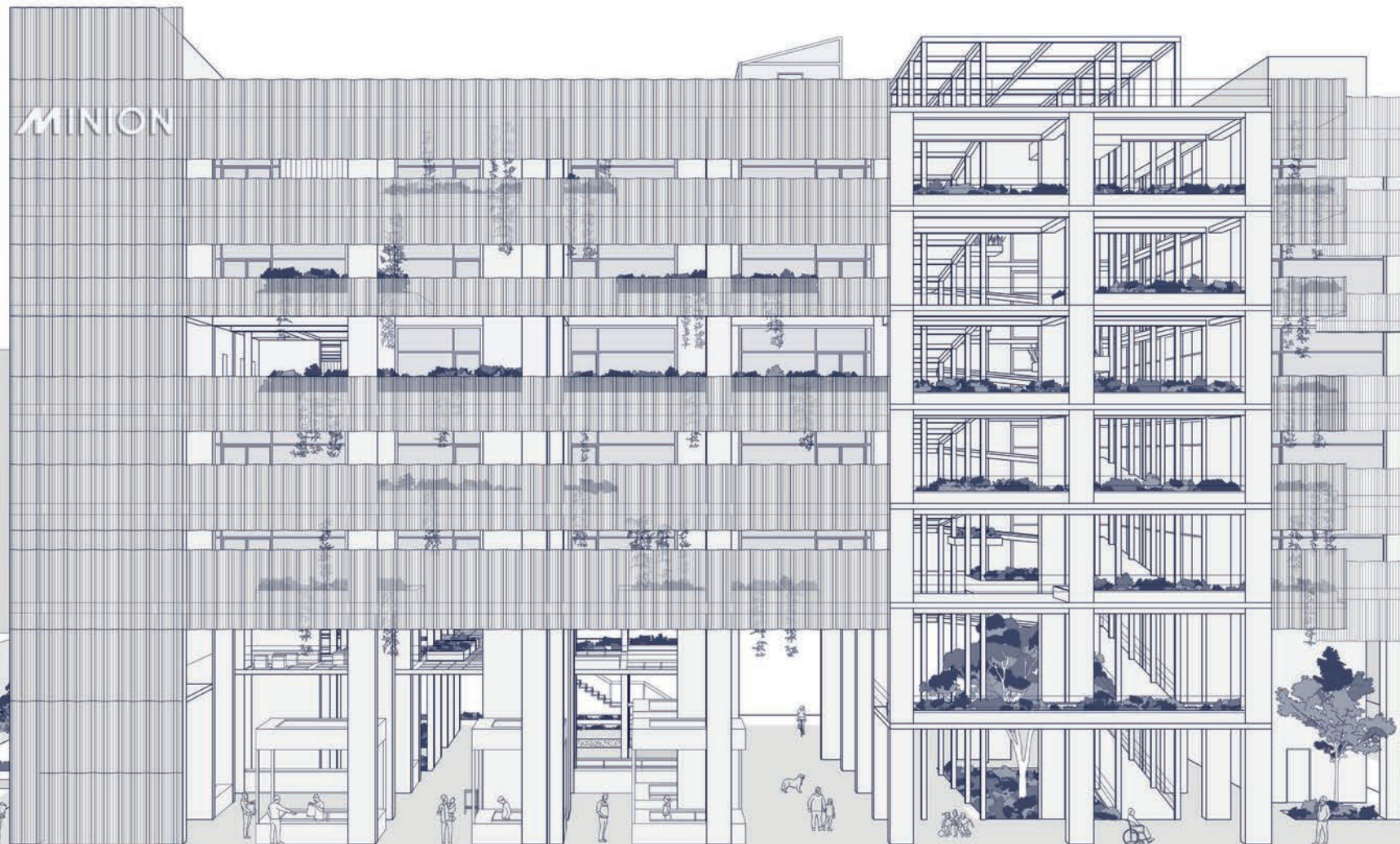

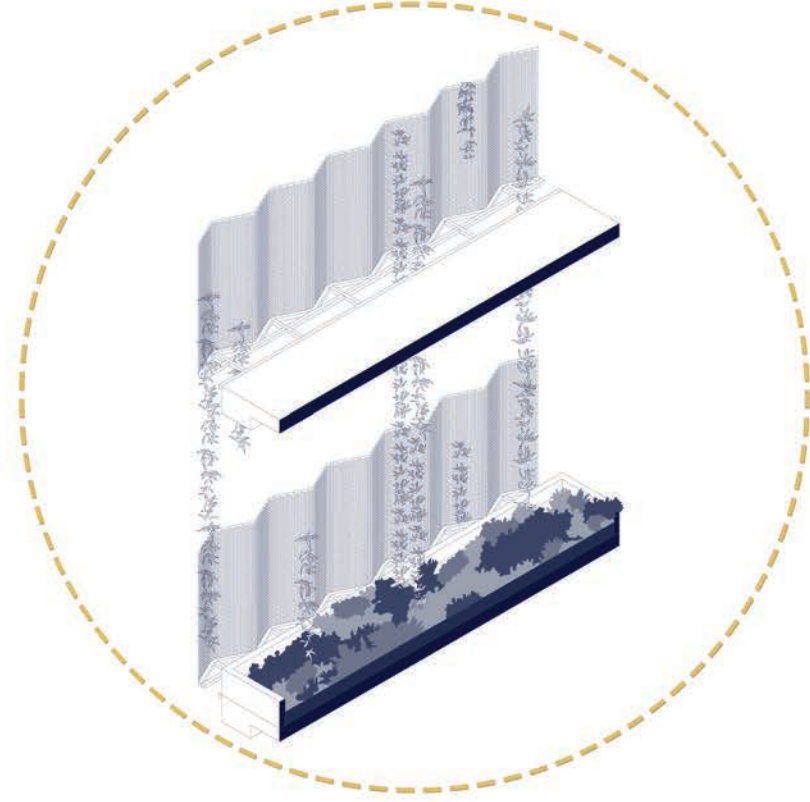
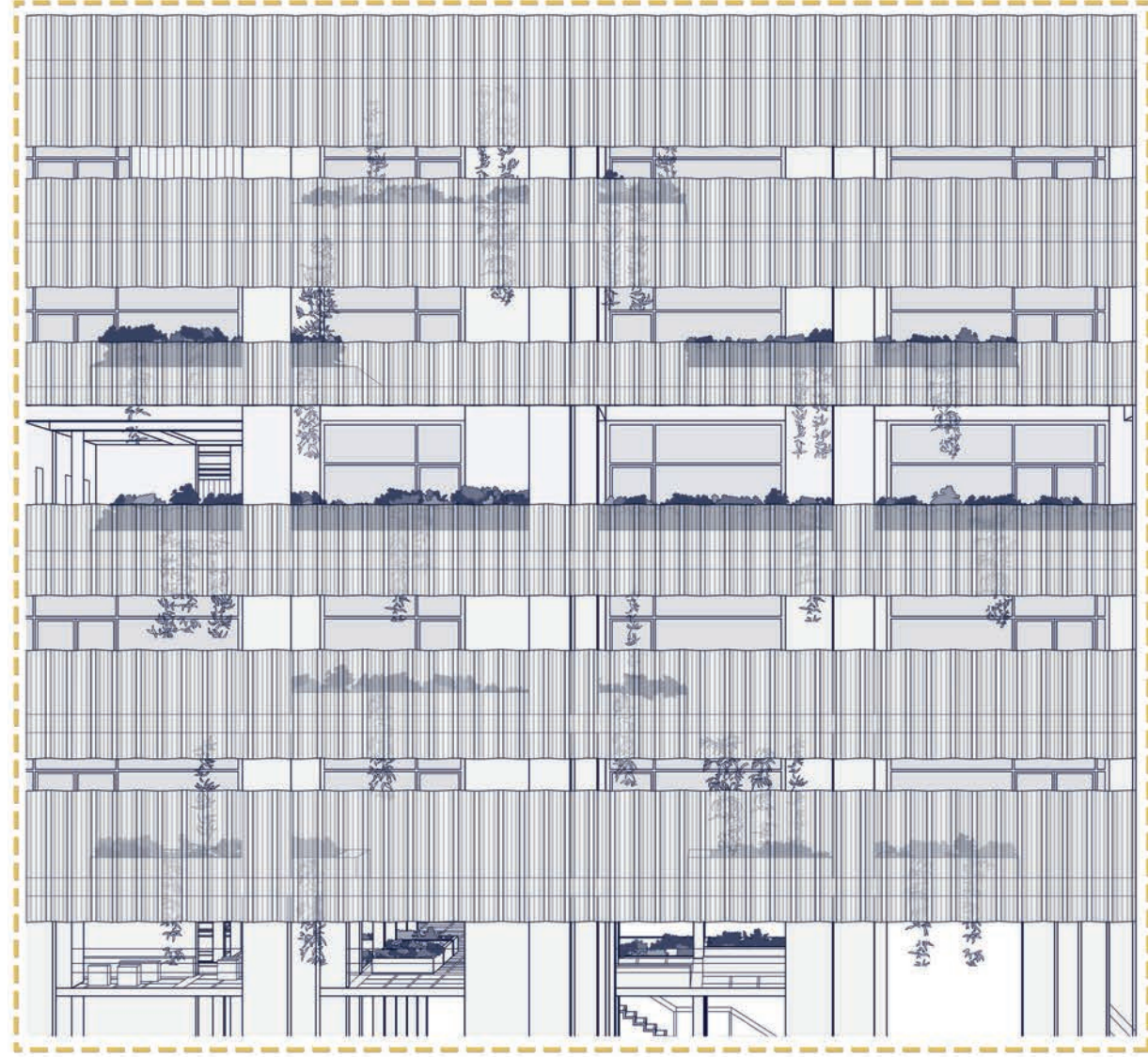

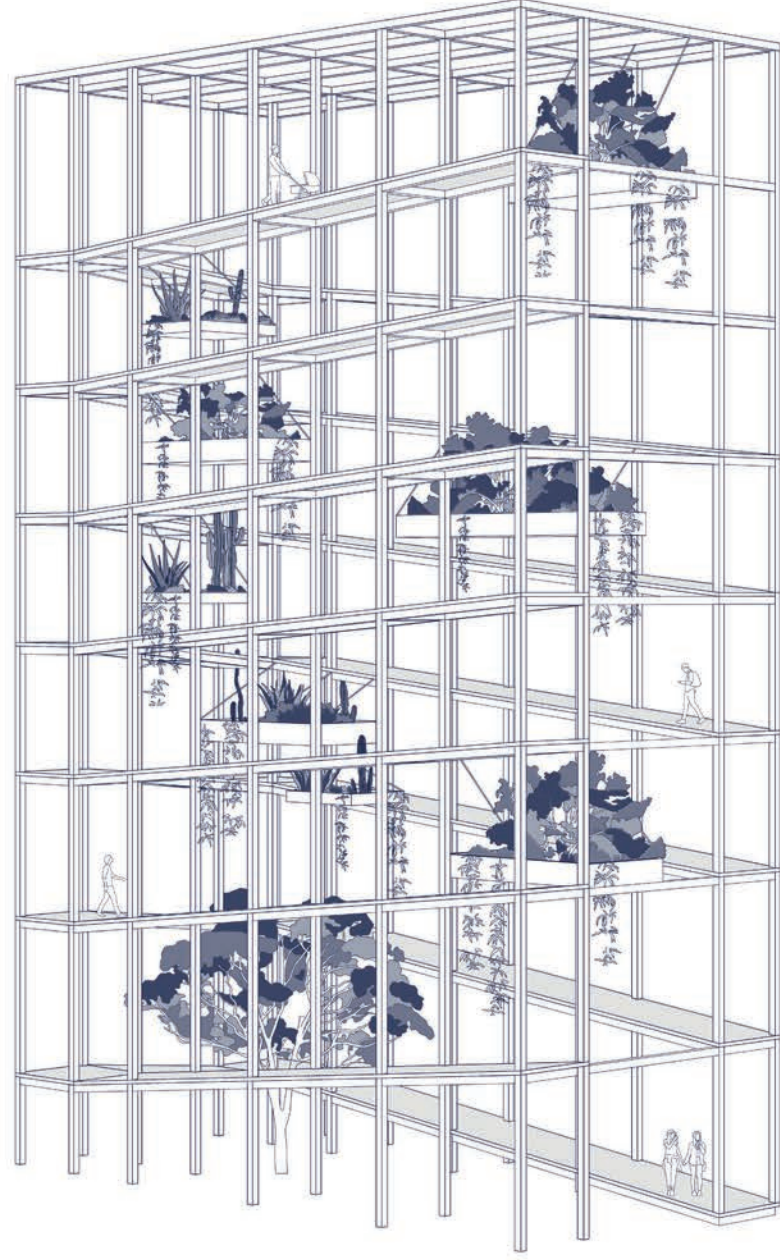
0 5 10

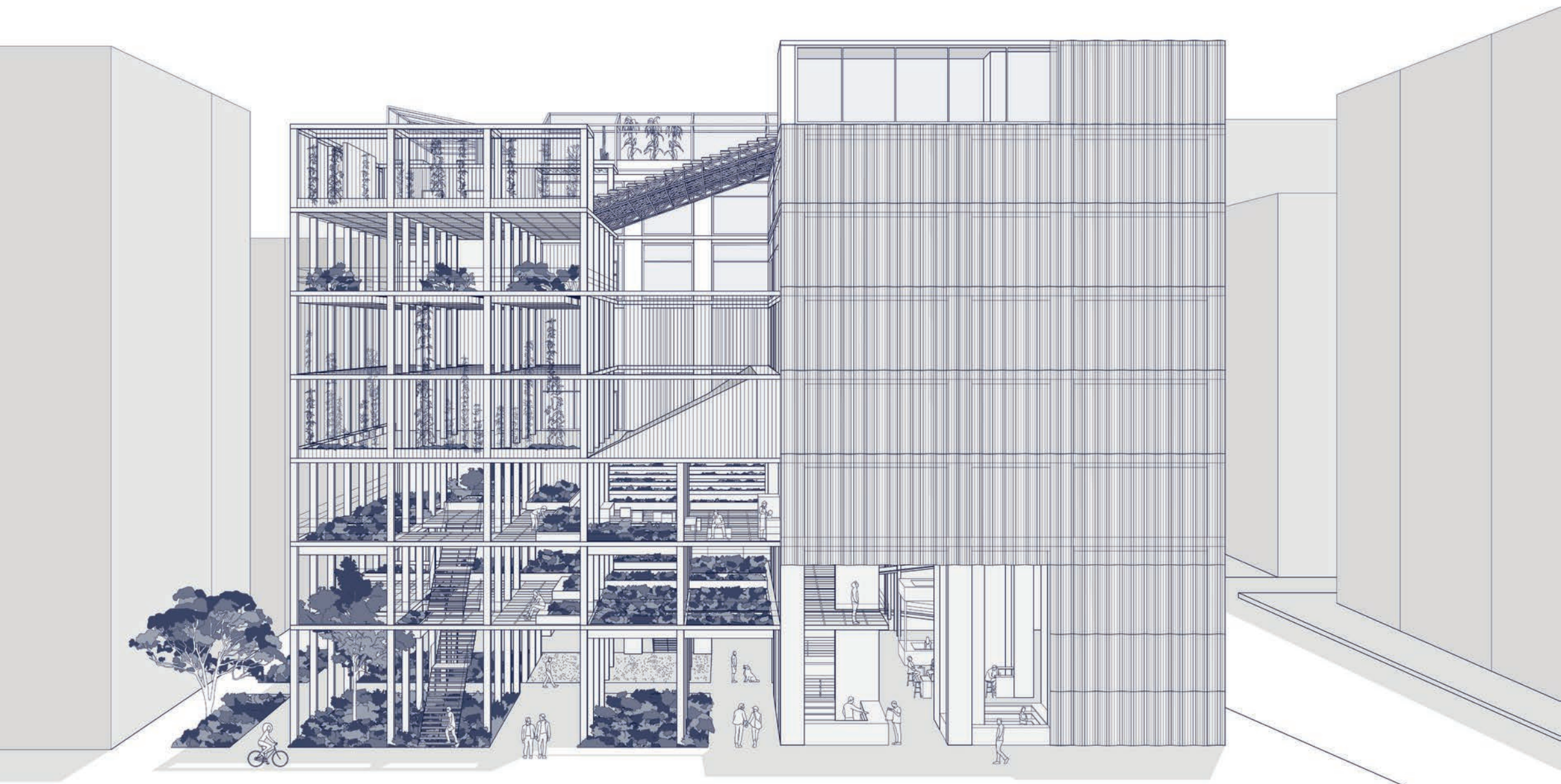

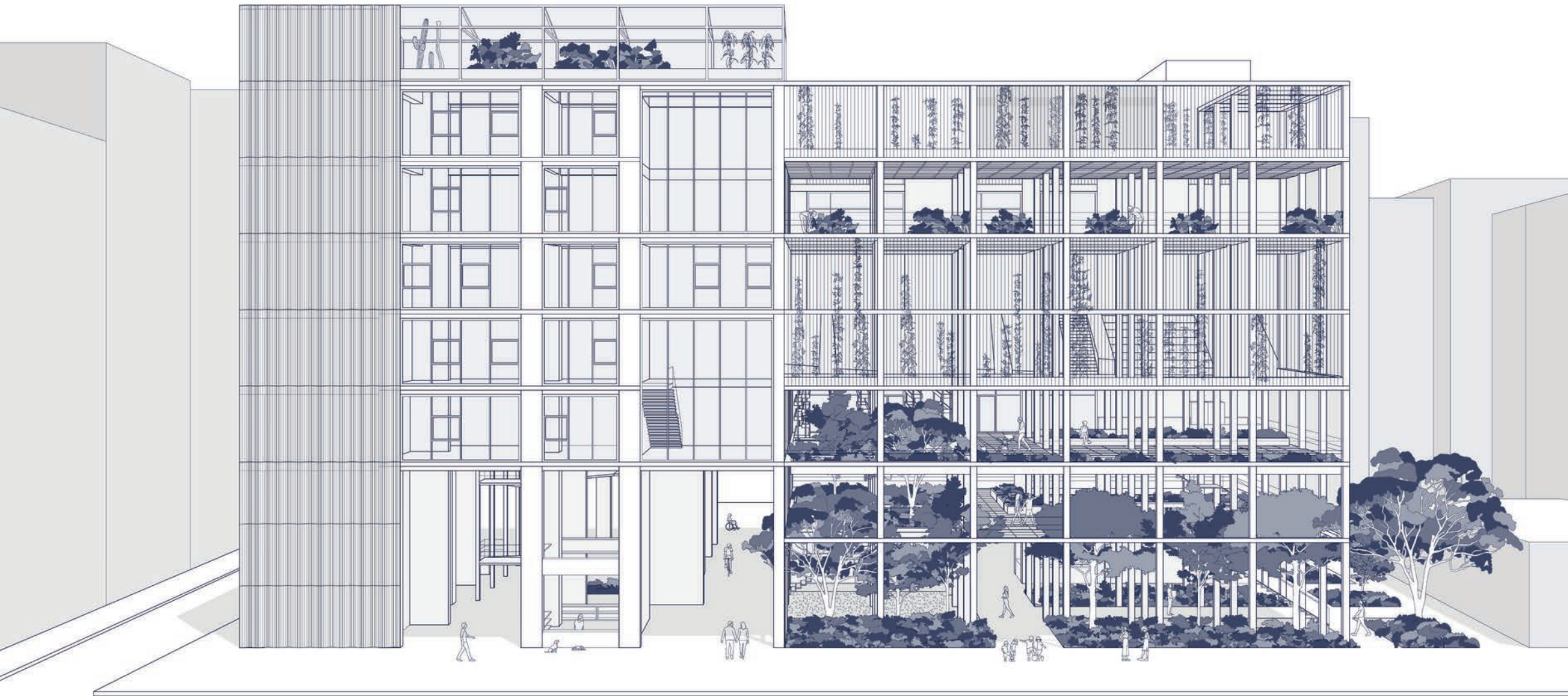

0 5 10

ΟΨΗ ΣΑΤΩΒΡΙΑΝΔΟΥ

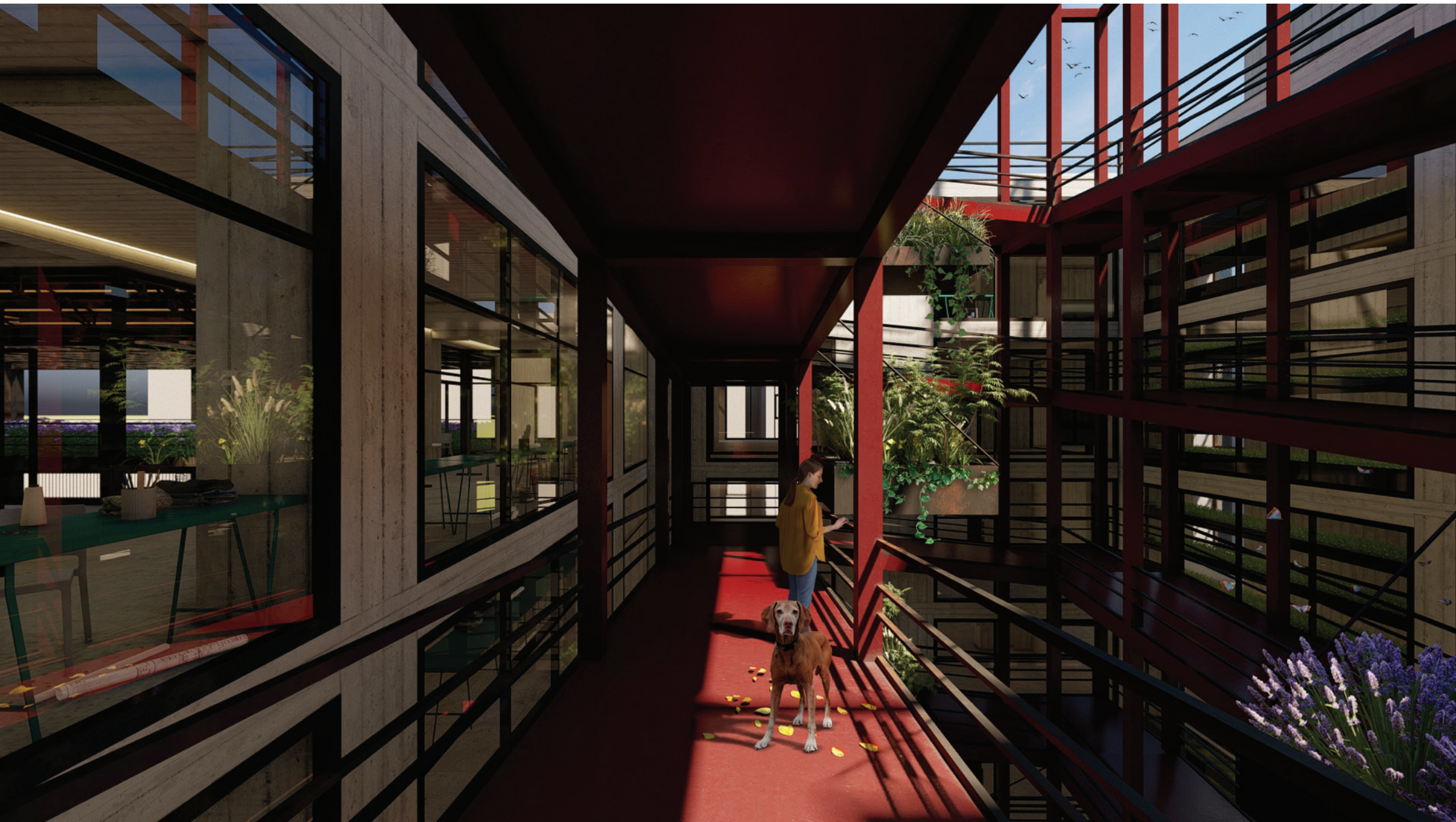

0 5 10

ΟΨΗ ΔΩΡΟΥ

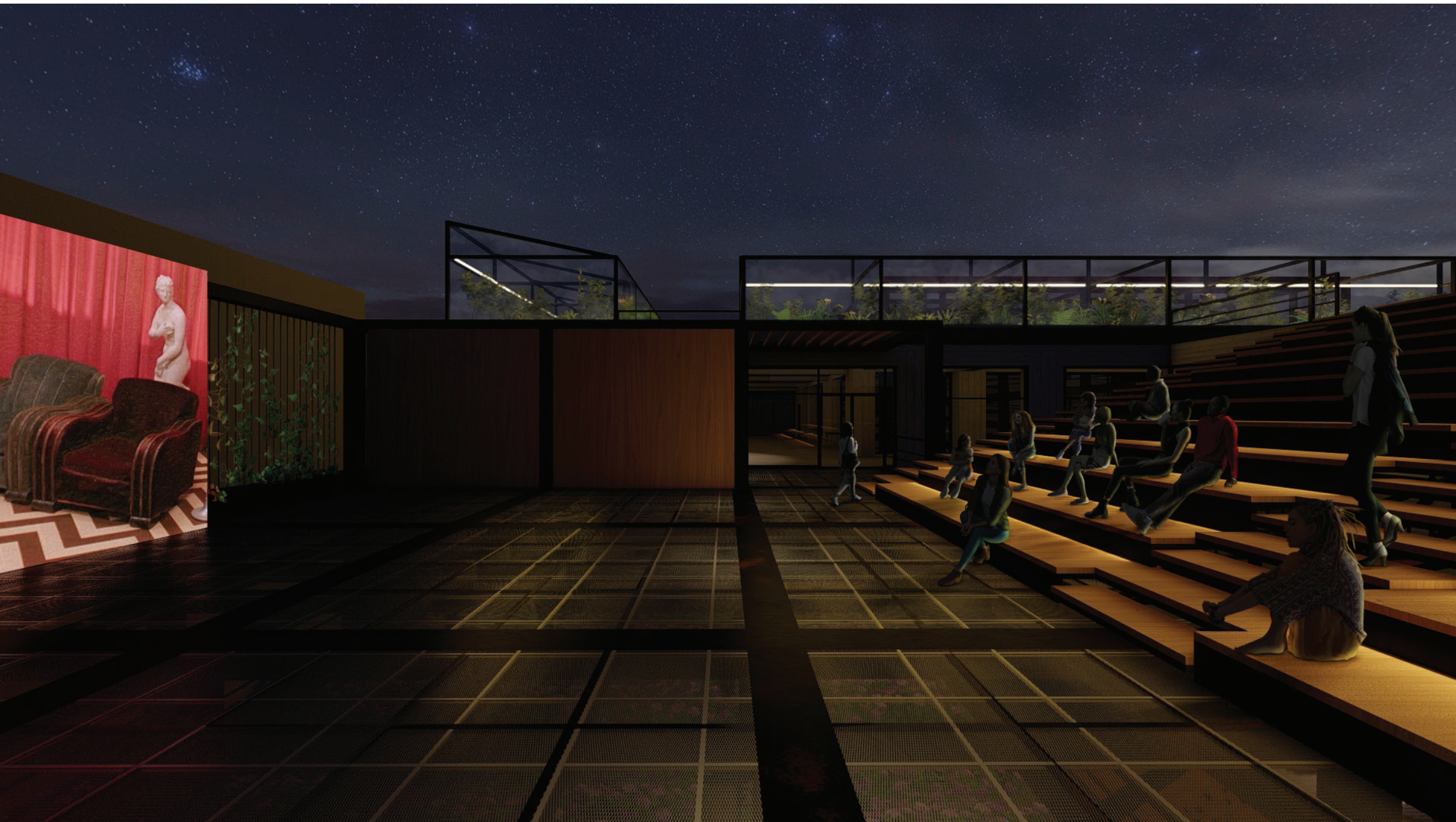

&

Βιβλιογραφία

1. Βάιου- Χατζημιχάλη, Ντίνα, Χατζημιχάλης Κωστής, «Ο χώρος στην αριστερή σκέψη», εκδ. Νήσος, Αθήνα, 2012.
2. Βακαλόπουλος Χρήστος, «Η γραμμή του οριζοντος», εκδ. Εστία, Αθήνα, 2011.
3. Bloch Ernst, «Ουτοπία και Επανάσταση», μτφ. Ροζάνης Στέφανος, εκδ. Έρασμος, Αθήνα, 2007.
4. Buck-Morss Susan, «Η Διαλεκτική του βλέπιν, ο Βάλτερ Μπένγιαμιν και το σχέδιο εργασίας περί στοών», μτφ. Αθανασάκης Μανώλης, εκδ. Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης, Αθήνα, 2011.
5. Γιοχάλας Θανάσης, Καφετζάκη Τόνια, «Αθήνα, Ιχνηλατώντας την πόλη με οδηγό την ιστορία και τη λογοτεχνία», εκδ. Εστία, Αθήνα, 2013.
6. Calvino Italo, «Αόρατες Πόλεις», μτφ. Χρυσοστομίδης Αντάιος, εκδ. Καστανιώτης, Αθήνα, 2009.
7. Gehl Jan, «Η ζωή ανάμεσα στα κτίρια, χρησιμοποιώντας το δημόσιο χώρο», μτφ. Κατσαβουνίδου Γαρυφαλλιά, Τaráνη Παρασκευή, εκδ. Πανεπιστημιακές εκδόσεις Θεσσαλίας, Βόλος, 2013.
8. Haraway J. Donna, «When species meet», εκδ. University of Minnesota Press, Minneapolis, 2007.
9. Holling C. S. , Meffe K. Gary, «Command and Control and the Pathology of Natural Resource Management», εκδ. Wiley, New Jersey, 1996.
10. Κανδύλης Γιώργος, Μαλούτας Θωμάς, Πέτρου Μιχάλης, Σουλιώτης Νίκος, «Το κέντρο της Αθήνας ως πολιτικό διακύβευμα», εκδ. Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, Αθήνα, 2013.
11. Perce Georges, «Χορίες Χώρων», μτφ. Κυριακίδης Αχιλλέας, εκδ. Ύψιλον, Αθήνα, 2000.
12. Whyte H. William, «The Social Life of Small Urban Spaces», εκδ. Project for Public Spaces, New York, 2001.

Δικτυογραφία

1. Brodt B. Sonja, «A Systems Perspective on the Conservation and Erosion of Indigenous Agricultural Knowledge in Central India», SpringerLink, 2001: <https://link.springer.com/article/10.1023/A:1007147806213>
2. Camps-Calveta Marta, Langemeyera Johannes, Calvet-Mira Laura, Gómez-Baggethun Erik, «Ecosystem services provided by urban gardens in Barcelona, Spain: Insights for policy and planning», Ideas, 2016: <https://ideas.repec.org/a/eee/enscpo/v62y2016icp14-23.html>
3. Kuruvilla Gabriella, «A factory of the common good», Abitare, 2018: <https://www.abitare.it/en/habitat-en/urban-design-en/2018/01/07/paris-les-grands-voisins-common-good/>
4. Davidson Joyce, Milligane Christine, «Embodying emotion sensing space: introducing emotional geographies», Taylor & Francis Online, 2004: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/1464936042000317677>
5. Daniela, «NonA Weekly: farming for biodiversity», nonarchitecture, 2021: <https://www.nonarchitecture.eu/2021/06/07/nona-weekly-farming-for-biodiversity/>
6. Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης και Ηλεκτρονικού Περιεχομένου, «Κυκλική Οικονομία: Ένα νέο οικονομικό μοντέλο βιώσιμης ανάπτυξης», 2019: <https://www.ekt.gr/el/magazines/features/23377>
7. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, «Προϊόντα και υπηρεσίες οικοσυστήματος», 2010: https://ec.europa.eu/environment/pubs/pdf/factsheets/Eco-systems%20goods%20and%20Services/Ecosystem_EL.pdf
8. Friedmann John, «Place and Place-Making in Cities: A Global Perspective», Taylor & Francis Online, 2010: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/14649351003759573>
9. Healy M. Lynne, «Universalism and cultural relativism in social work ethics», Sage Journals, 2007: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0020872807071479>
10. Sava Shoul, Kransy Marianne, Tidball Keith, Zazu Cryton, «Agricultural knowledge in urban and resettled communities: Applications to social-ecological resilience and environmental education», Taylor & Francis Online, 2010: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13504622.2010.505436>
11. Hellenic Institute of Architecture, Embassy of the Kingdom of the Netherlands, «Ημερίδα Αρχιτεκτονική και Πολιτισμός της Μετανάστευσης», 2019, https://www.heliarch.gr/sites/heliarch/files/attachments/event/arhitektoniki_kai_politismos_tis_metanasteysis_5600/deltio_typou.pdf
12. João Costa, Christoph Bader, Sunanda Sharma, Felix Kraemer, Susan Williams, Jean Disset, Neri Oxman, Sara Wilson, «Silk Pavilion II, The Museum of Modern Art for Neri Oxman: Material Ecology, Curated by Paola Antonelli and Anna Burckhardt», Mediated matter, 2019: <https://mediatedmattergroup.com/silk-pavilion-2>
13. Kropotkin Peter, «What Geography Ought to Be», 1885, Anarchy Archives: <http://dwardmac.pitzer.edu>

14. Μεθενίτης Παύλος, «Σαν σήμερα πυρπολούνται Μινιόν και Κατράντζος», news247, 2018: https://www.news247.gr/sthles/skoufakia/san-simera-pyrpologyntai-minion-kai-katrantzos.6677498.html?fbclid=IwAR2RA0_Zq_Y5zqc21TAn3SDfo3x84qsE1o-zQp1FsBv0x8NmEdbAQVoVAQFQ

15. «Μινιόν: Η ιστορία του μεγαλύτερου καταστήματος που αποτέλεσε τον αγαπημένο προορισμό των Αθηναίων», Iefimerida, 2013: <https://www.iefimerida.gr/news/124881/μινιόν-η-ιστορία-του-μεγαλύτερου-καταστήματος-που-απέτελεσε-τον-αγαπημένο-προορισμό-των->

16. «Μινιόν (κατάστημα)», Βικιπαίδεια, 2020: [https://el.wikipedia.org/wiki/Μινιόν_\(κατάστημα\)](https://el.wikipedia.org/wiki/Μινιόν_(κατάστημα))

17. O'Donoghue Rob, Russo Vladimir, «Merging patterns of abstraction in environmental education: A review of materials, methods and professional development perspectives», ResearchGate, 2004: https://www.researchgate.net/publication/233512932_Emerging_patterns_of_abstraction_in_environmental_education_A_review_of_materials_methods_and_professional_development_perspectives

18. Παρασίδη Ζωή, «Η Πλατεία Ομονοίας επιστρέφει στο παρελθόν. Τι σημαίνει αυτό για την πόλη της Αθήνας;», Poraganda, 2020: <https://poraganda.gr/stories/plateia-omonoias/?fbclid=IwAR1m-G11PuzxqlqEtIvC8wP8MfhLSn3UQl448wsCx-Bt4v-yqKulUujelc3c>

19. Πασιάς Βαγγέλης, «Μινιόν: Η αίγλη του ιστορικού κέντρου της Αθήνας», Πρώτο Θέμα, 2017: <https://www.protothema.gr/city-stories/article/643543/minion-i-aiqli-tou-istorikou-kedrou-tis-athinas/>

20. Rozi Anthi, «A Shelter For Architecture, by the Greek Institute of architects in New York [GIANY]», Archisearch.gr, 2016: <https://www.archisearch.gr/press/a-shelter-for-architecture-by-the-greek-institute-of-architects-in-new-york-giany-c/>

21. Saldivar Laura, Krasny E. Marianne, «Culturing Community Development, Neighborhood Open Space, and Civic Agriculture: The Case of Latino Community Gardens in New York City», Academia, 2004: https://www.academia.edu/3254756/Culturing_community_development_neighborhood_open_space_and_civic_agriculture_The_case_of_Latino_community_gardens_in_New_York_City

22. Τριανταφυλλόπουλος Νίκος, «Το κτηριακό απόθεμα του κέντρου της Αθήνας», Athens Social Atlas, 2015: <https://www.athenssocialatlas.gr/άρθρο/κτηριακό-απόθεμα/>

23. Χαριζάνης Πασχάλης, Τζίτζινάκης Μάριος, «Ελληνική Σηροτροφία: παρελθόν παρόν και μέλλον του κλάδου», Εργαστήριο Σηροτροφίας & Μελισσοκομίας, Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Αθήνα

24. «10 Intentions Transformées En Actes», Les Grands Voisins, 2015: <https://les-grandsvoisins.org/bilan-10-intentions-transformees-en-acte/>

Πηγές εικόνων

2. Μιχάλης Τσαβίδης, «Omonoia lovers»: https://www.instagram.com/omonoi_lovers/

3. Crimson Architectural Historians/ Hugo Corbett, «Do You Hear the People Sing?»: <https://www.crimsonweb.org/spip.php?article207>

6. «Les Grands Voisins»: <https://www.bastamag.net/Les-Grands-Voisins-la-cite-revee-un-film-sur-une-utopie-devenue-realite>

7. François Schuiten, «Les Cités obscures»: <https://www.altaplana.be/en/albums/les-cites-obscures-integrals>

8. Βαγγέλης Γκραβαρίτης, «Joy II Omonoia Metro Station»: https://www.instagram.com/omonoi_lovers/

10. GROSS MAX + Mark Dion, «Fire Escape Ecosystem»: <https://www.northernarchitecture.us/erosion-control/fireescape-ecosystem.html>

12,13. «The Rooftop Gardens»: https://popupcity.net/observations/social-organizations-turn-barcelonas-rooftops-into-community-farms/?fbclid=IwAR0Ye9QBiyfJeKuh-V0Io0iismkPOea_8hcK46xDL3KYq3oN_wPy2H7KeODU

14. «Αυτοδιαχειριζόμενο Πάρκο Ναυαρίνου»: <https://www.inexarchia.gr/story/local/parko-nayarinoy-einai-i-psyhi-ton-exarheion>

15. «Αυτοδιαχειριζόμενος Αγρός Ελληνικού»: <https://agroselliniko.blogspot.com/?fbclid=IwAR0BMPDol8O1rTXvwEGxFBeJ-jyPHUKjQPanontkZ0sfQAcBPdohwmlrH1o>

16. «Αυτοδιαχειριζόμενος Αγρός Ελληνικού»: https://www.lifo.gr/various/odop-oriko-sta-megala-ktimata-tis-attikis?fbclid=IwAR2WopaAsfNUJcUtl1uB1iHZKywC-Q_-3DJJeaXEvfcvsAliWdDhXkWRqnVA

17,18. «Λαχανόκηπος Ασωμάτων»: https://astikoperivoli.wordpress.com/2012/10/14/δημιουργία-ενός-αστικού-λαχανόκηπου/?fbclid=IwAR3QiR3bXYZU9p-fEnDINLLe-luJJ2cmprjUSuMe0FaKNgZT_20A4ROQ38RdA

19. «Λαχανόκηπος Ασωμάτων»: <https://nomadikiarxitektoniki.net/projects/kalliergia/o-αυτοδιαχειριζόμενος-κοινοτικός-κή/?fbclid=IwAR3LyDRkTic-ZXAml-qXg51ZYbC-7CMULXJFQsmUznZ5FHaIAToCJDWsrhXY#more-107>

20. Tyler Varsell, «One Thing Your City Can Do: Reduce Food Waste»: <https://www.nytimes.com/2019/12/11/climate/nyt-climate-newsletter-food-waste.html>

21. Karina Puente, «Intricate Illustrations of Italo Calvino's 'Invisible Cities'»: <https://www.archdaily.com/906742/intricate-illustrations-of-italo-calvinos-invisible-cities/5bfe9f8408a5e52c1e000159-intricate-illustrations-of-italo-calvinos-invisible-cities-photo>

22. «Community Bomb Shelter Under Bridge»: <https://www.amazon.com/Wee-Blue-Coo-Magazine-Community/dp/B07NL98RNY>

23. Γιάννης Τσαρούχης, «Καφενείον το Νέον(Νύχτα)»: <https://www.nationalgallery.gr/el/zographikh-monimi-ekthesi/painting/meta-ton-polemo/i-genia-tou-30-meta-ton-polemo-kai-oi-epigonoi-tis/kapheneion-to-neon-nuhta.html>

24. Γιάννης Τσαρούχης , «Καφενείον Παρθενών»: <http://www.exostispress.gr/Article/giannis-tsarouxis-nin-kai-aei-sti-gkaleri-eirmos?fbclid=IwAR1Zt81w4xR-T4RL7NOAiDBFnJWMbgSWUGypzBSIXqp5SaFm9LeFE8hjQU4>

25. Άρτεμις Χατζηγιαννάκη, «Ακουαρέλα με τον γυάλινο Δρομέα του Βαρώτσου»: https://www.athensvoice.gr/life/urban-culture/athens/699615_i-plateia-omonoias-kai-i-istoria-tis

26. Μπόστ, «Η χαρά της διανοίξεως»: <https://sarantakos.wordpress.com/2012/04/05/mpost-korai/>

27. Παντελής Σαΐτας, «Αποψη από την πλατεία Ομονοίας κατά την εκτέλεση εργασιών ανάπλασής της»: <https://poraganda.gr/stories/plateia-omonoias/?fbclid=IwAR-3rr-wFMP27NZHjYseClf8z5mxBizMZDUekbVGHQPYNUIO48rvqcadaAk>

29. «Περίπτερο MINION»: <https://www.athensnow.gr/2019/07/31/to-ixeres-oti-to-minion-xekinise-san-periptero-stin-aiology/>

30. «Πυρκαγιά στο MINION»: <https://www.tanea.gr/2020/12/20/people/perasan-40-xronia-aro-ta-xristougenna-pou-kaike-to-minion-2/>

31. Αλέξανδρος Σούλτος, «Street Canvas»: <https://www.instagram.com/p/CK3oVf-8gy9T/>

32. Νίκος Πανταζάρας, «Omonia Square»: <https://www.instagram.com/p/B7QohX-NAOVM/>

33. Νίκος Σωτηρόπουλος, «Χωρίς τίτλο»: <https://www.instagram.com/p/B6nheesg-VIU/>

34,35,36. «Silk Pavilion II»: https://mediatedmattergroup.com/silk-pavilion-2?fbclid=IwAR2BfJ96LzxfkXrwrj3rtCxyvaZCUeZ7yXo2JgbKNMBi2_Si_-Yaro37BLM

Βιντεογραφία

1. «Indigo - from fresh leaves to powder»: <https://www.youtube.com/watch?v=Xh-ExPgHJQxc>

2. «Indigo Dye Extraction»: <https://www.youtube.com/watch?v=UEMcjmyjoOY>

3. «In Search of Forgotten Colours - Sachio Yoshioka and the Art of Natural Dyeing»: <https://www.youtube.com/watch?v=7OiG-WjbCQA>

4. «Silk Pavilion»: <https://mediatedmattergroup.com/silk-pavilion-2>

M.I.N.I.O.N